

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра вокалу та хорових дисциплін

ЗБІРКА НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ

для студентів бакалаврського рівня підготовки (спеціальності)
025 Музичне мистецтво, 034 Культурологія
магістерського рівня підготовки (спеціальності) 025 Музичне мистецтво
закладів вищої освіти

Херсон - 2018

Розроблено та внесено

Херсонський державний університет
(повне найменування вищого навчального закладу)

Розробники збірки:

Гулько Н.О. - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри вокалу та хорових дисциплін
Зимовець Ю.М. - старший викладач кафедри вокалу та хорових дисциплін
Пономарьов О.М. - старший викладач кафедри вокалу та хорових дисциплін
Чехуніна А.О. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри вокалу та хорових дисциплін
Юрченко Н.І. - старший викладач кафедри вокалу та хорових дисциплін

Рецензенти:

Растригіна А.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедрою вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка
Полєвіков І.О. - директор Херсонської дитячої музичної школи №3, кандидат педагогічних наук
Козьян Р.М. – методист вищої категорії, Заслужений працівник освіти України, керівник народного хорового колективу «Жайвір»

Рекомендовано вченою радою ХДУ
Протокол №3 від «29» жовтня 2018 р.

Розглянуто науково-методичною радою ХДУ
Протокол №1 від «17» жовтня 2018 р.

Схвалено науково-методичною радою факультету
Протокол №1 від «17» вересня 2018 р.

Обговорено на засіданні кафедри
вокалу та хорових дисциплін
Протокол №1 а від «10» вересня 2018 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра вокалу та хорових дисциплін

ЗБІРКА НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ

для студентів бакалаврського рівня підготовки (спеціальності)
025 Музичне мистецтво, 034 Культурологія
магістерського рівня підготовки (спеціальності) 025 Музичне мистецтво
закладів вищої освіти

Херсон - 2018

ЗМІСТ

1. Вокальний ансамбль (укладач старший викладач Пономарьов О.М.)	4
2. Вокальне мистецтво: постановка голосу, солоспів (укладач к.п.н., доцент Гунько Н.О.)	12
3. Вокальна майстерність (укладач к.п.н., доцент Гунько Н.О.)	26
4. Вокал (укладач к.п.н., доцент Гунько Н.О.)	35
5. Диригування та читання партитур (укладач старший викладач Зимовець Ю.М.)	48
6. Диригентська майстерність (укладач старший викладач Зимовець Ю.М.).	57
7. Керування камерними колективами (укладач кандидат мистецтвознавства, доцент Чехуніна А.О.)	61
8. Компютерні технології в соціально-культурній сфері (укладач старший викладач Пономарьов О.М.)	66
9. Методика музичного виховання (укладач к.п.н., доцент Гунько Н.О.)	72
10. Методика викладання музичних дисциплін у закладах вищої освіти (укладач к.п.н., доцент Гунько Н.О.)	84
11. Методика викладання дисциплін за спеціалізацією: вокально-хорове мистецтво (укладач к.п.н., доцент Гунько Н.О.)	93
12. Практикум керування хором (укладач старший викладач Юрченко Н.І.)	101
13. Сучасні інформаційні технології в музиці (укладач старший викладач Пономарьов О.М.)	106
14. Хорознавство та хорове аранжування (укладач старший викладач Зимовець Ю.М.).	111
15. Хоровий клас (укладач старший викладач Юрченко Н.І.)	118

ВОКАЛЬНИЙ АНСАМБЛЬ

Укладач: старший викладач Пономарьов О.М.

ВСТУП

Курс «Вокальний ансамбль» є одним з визначних предметів фахової підготовки студентів вищої школи спеціальності «Музичне мистецтво»; спеціалізації «Вокально-хорове мистецтво». Необхідність і важливість даного предмету в сучасних умовах зумовлюється історичними вокально-хоровими традиціями ансамблевого співу на Україні; актуальністю відродження та збереження національних традицій; станом вокально-хорової культури, коли не завжди є можливість у молодого фахівця створити хоровий колектив, а значно простіше - вокальний ансамбль. Крім того, вокальний ансамбль як форма музичного виконавства користується величезною популярністю у молоді в зв'язку з виникненням безлічі вокально-інструментальних ансамблів, як на професійній, так і на самодіяльній сцені. Тому, важливим завданням підготовки студентів вузу до практичної діяльності є оволодіння навиками співу в вокальному ансамблі та ознайомлення з різноманітним ансамблевим репертуаром різних стилів та жанрів.

В навчальному плані вивчення цієї дисципліни передбачається з I по IV курси в обсязі практичної та самостійної роботи. Велика увага приділяється самостійній роботі студентів: розбір та вивчення ансамблевих партій; ознайомлення з фаховою методичною літературою та різноманітними різножанровими репертуарними збірками для вокальних ансамблів.

Мета та завдання навчальної дисципліни:

Головною метою курсу «Вокальний ансамбль» є підготовка педагогів-керівників вокального ансамблю і хору, які володіють навичками сумісного ансамблевого співу, якісним концертним художнім виконанням музичних творів, а також методикою організації, вокально-хорової (ансамблевої) роботи, вмінням проаналізувати та розкрити ідейно-художній зміст твору та виявити його стилістичні особливості.

Завдання курсу:

- **методичні:**
- оволодіти методикою роботи над нотним текстом партитури;
- оволодіти методикою розвитку почуття ансамблю;
- оволодіти методикою досягнення творчої єдності у процесі сумісного виконання музичних творів;
- оволодіти методикою формування виконавських, технічних навичок, необхідних для професійної ансамблевої роботи;
- **пізнавальні:**
- вирішування творчих завдань, пов'язаних із розкриттям ідейно-художнього змісту;
- виявлення стилістичних особливостей творів;
- **практичні:**
- практично засвоїти вміння професійно виконувати свою партію, одночасно уважно прислухатись до інших партій ансамблю;

- оволодіти високою співацькою позицією – важливою умовою якісного чистого інтонування, співочою артикуляцією, тобто – всіма вокально-хоровими (ансамблевими) навичками;
- оволодіти навичкою слідкувати за точністю витримування темпу, агогічних змін, а також ритмічною якістю виконання;
- володіти знанням усієї партитури ансамблю, знати не тільки свою партію, а і партію інших учасників;
- вміти самостійно розучувати свою партію, засвоювати її мелодико-ритмічну організацію;
- оволодіти навичкою максимальної єдності звучання на предмет тембрового забарвлення, динамічних відтінків, розподілу дихання, фразування.

Методичні поради.

Хоровий і ансамблевий спів є найпоширенішою формою музичного виховання. В заняттях хорового класу та вокального ансамблю є багато спільного. Ансамблевий спів, подібно хоровому, розвиває музикальність, гармонічний слух, покращує інтонацію. Однак в ансамблі детальніше ніж у хорі ведеться індивідуальна робота над голосом. При ансамблевим співі викладач може слідкувати за якістю звучання кожного співака й одночасно відпрацьовувати навички колективного виконання. Тому курс вокального ансамблю є головною ланкою між сольним та хоровим співом. Заняття у вокальному ансамблі підвищують загальну музичну культуру, розвиває художній смак, сприяє вихованню почуттів товарищескості, взаємної підтримки, відповідальності і дисципліни. Ансамбль як мала форма хору виховує необхідні професійні навички у майбутніх спеціалістів у галузі ансамблевого і хорового співу.

На першому етапі навчання необхідно працювати над вихованням (постановкою) голосу кожного учасника ансамблю.

Головним завданням в роботі з сольного співу є:

1. Розвиток вокально-технічних навичок (співацького дихання, єдино-регистрового, однотембрового звукоутворення, кантиленного співу, артикуляції, дикції, звуковисотного інтонування).
2. Розвиток музичного і, зокрема, вокального слуху, тобто вміння свідомо сприймати і аналізувати звучання голосу.

Педагогічним матеріалом для розспівування в вокально-ансамблевій роботі повинні бути різні вокальні вправи, вокалізи. Підбираючи репертуар, необхідно зважати на склад ансамблю, на індивідуальні можливості і музичний розвиток учасників. Голоси в ансамблі бажано щоб були рівноцінні за своєю силою і тембрально зливались, повинна бути врівноваженість складу вокальних партій й ансамблісти мали розвинений гармонічний слух.

Вокальні ансамблі можна розподілити на дві категорії: ансамблі з однорідних голосів – жіночі або чоловічі і ансамблі мішані. Щоб домогтися більш соковитого звучання ансамблю, голоси кожної партії доцільно

подвоювати, тобто, по два голоси у ансамблевій партії (7-8 учасників ансамблю).

В результаті роботи над формуванням єдиного тембру в унісоні ансамбль повинен звучати, як добре настроений музичний інструмент, після чого можна переходити до роботи над багатоголоссям. Виховуючи майбутніх педагогів ансамблю, ми повинні надати перевагу ансамблям, що співають в академічній манері, які володіють тембровою виразністю і великим творчим діапазоном, який дає можливості використання різноманітного музичного репертуару від народної пісні, вітчизняної і зарубіжної класики до творів сучасних авторів.

Компетентності:

- *пізнавальною*, що забезпечує ознайомлення з кращими зразками світового та вітчизняного вокального ансамблевого мистецтва;
- *практичною*, що сприяє оволодінню технічними навичками: виконання творів у різних стилістичних напрямках;
- *творчою*, що забезпечує створення еталонного уявлення щодо основних прийомів вокальної ансамблевої техніки;
- *соціальною*, що сприяє вихованню громадянської свідомості, національної гідності через виконання кращих вітчизняних музичних вокальних ансамблевих творів;

Очікувані результати навчання.

Після закінчення курсу «Вокальний ансамбль» студент повинен володіти методикою організації практичної роботи з вокальним ансамблем різного складу, вміннями та навиками вокально-ансамблевого співу та методикою роботи над ними для досягнення художнього образу вокального твору, розвинути виконавську майстерність.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни:

Під час вивчення практичного курсу студенти засвоюють:

- елементарні навички ансамблевого співу;
- критерії звучання ансамблевої партії;
- організаційно-виховні принципи роботи ансамблю;
- особливості художнього творення в процесі репетиційної роботи ансамблю та в концертних виступах.

Опановують:

- різними видами звуковедення (*legato, non legato, staccato*); ансамблеві твори з різними фактурами викладення (гомофонно-гармонічними, гармонічними)
- твори для однорідного та мішаного складу ансамблю, 3^x та 4^x-голосного складу співаків.

Оволодівають:

- навичками аналізу звучання ансамблевих партій;
- уміннями чистого інтонування;
- динамічного та темпо-ритмічного руху в процесі виконання сучасної та джазової ансамблевої музики.

Удосконалюють вокально-ансамблеві навички у процесі виконавської діяльності та звучання ансамблевих голосів.

Номер та назва змістовних модулів

1 рік навчання

Тема 1: Елементарні навички ансамблевого співу.

Вихідна постава ансамбліста.

Засвоєння елементів вірної манери ансамблевого співу (заокруглення звуку, ланцюжкове дихання, одночасний вступ і закінчення).

Методика роботи над нотним текстом ансамблевої партитури.

Тема 2: Вокальна робота в ансамблі.

Робота над диханням.

Атака звуку (тверда, м'яка).

Звуковедення (legato).

Тема 3: Критерії звучання ансамблевих голосів.

Інтонування ансамблевої партії.

Стрій ансамблевих партій.

Якість звуку кожної окремої партії.

Тема 4: Аналіз звучання ансамблевих партій.

Поняття про унісон.

Динамічний баланс у ансамблевому унісоні.

Динамічний баланс у гармонічному звучанні.

2 рік навчання

Тема 1: Опанування нескладних ансамблевих творів гомофонно-гармонічного складу

Основні принципи виконання ансамблевих творів гомофонно- гармонічного складу.

Розучування обробок народних пісень, робота над чистотою інтонування, динамічною і ритмічною, вокальною виразністю ансамблевих партій.

Розучування легких класичних творів у двоголосному, триголосному викладі.

Тема 2: Опанування різних видів звуковедення: legato, non legato, staccato.

Вдосконалення навичок співу legato, (кантиленність, м'яка атака, дихання, виконання розспіву на один склад, дикційні особливості).

Розвиток навичок звуковедення non legato.

Особливості дикції, артикуляції, а головне, роботи діафрагми і твердої атаки звуку під час виконання staccato.

Тема 3: Виконання класичних ансамблевих творів, написаних для 3^x, 4^x-голосного складу співаків.

Стилістичні особливості виконання класичних творів (жорстке дотримування усіх ритмічних і темпових вказівок, заокруглення звуку, літературна мова оригіналу).

Виконання класичних ансамблевих творів, написаних для 3^x-голосного складу співаків.

Виконання класичних ансамблевих творів, написаних для 4^x-голосного складу співаків.

Тема 4: Практичне засвоєння навичок закономірностей чистоти інтонування, динамічного та темпо-ритмічного руху в процесі виконання ансамблевих творів.

Практичне оволодіння навичками чистого інтонування інтервалів мелодії ансамблевої партії (правильно сформованого звуку, атаки звуку, володіння навичками дихання).

Розвиток навичок виконання стійких і нестійких динамічних нюансів та швидкого реагування на зміни динаміки у процесі виконання.

Оволодіння прийомами темпо-ритмічного виконання ансамблевих творів.

3 рік навчання

Тема 1: Опанування ансамблевих творів із різними фактурними викладами.

Вироблення якісного ансамблевого звучання унісону (на початку, наприкінці фраз, частин творів).

Вдосконалення навиків виконання ансамблевих творів гомофонно-гармонічного складу.

Оволодіння специфікою виконання поліфонічних творів (імітації, канони, фуги, фугети).

Тема 2: Оволодіння навичками виконання сучасної музики.

Оволодіння навичкою кластерного співу.

Оволодіння навичкою співу акордів нетерцевої структури.

Оволодіння навичкою співу глісандо.

Виконання творів із складною ритмікою ансамблевих партій.

Тема 3: Особливості художнього творення в процесі репетиційної роботи ансамблю та концертних виступів.

Питання виконавської стилістики.

Створення художнього образу засобами музичної виразності. (темп, динаміка, агогіка).

Вдосконалення вокальної техніки виконавця.

Тема 4: Оволодіння навичкою виконання джазової музики.

Оволодіння навичкою джазового співу.

Оволодіння навичкою співу джазових акордів.

Виконання творів із складною ритмікою джазових ансамблевих партій.

4 рік навчання

Тема 1: Вокальна робота в ансамблі.

Вдосконалення роботи над диханням.

Робота над атакою звуку (тверда, м'яка).

Опанування кантиленного звуковедення.

Тема 2: Удосконалення звучання ансамблевих голосів.

Удосконалення інтонування ансамблевої партії.

Робота над строем ансамблевих партій.

Робота над якістю звуку кожної окремої партії.

Тема 3: Опанування творів, написаних для багатоголосних складів ансамблю.

Оволодіти навичкою багатоголосного співу.

Опанувати такий стиль виконання, при якому кожен учасник ансамблю співає сольну партію.

Рекомендована література:

Основна

1. Вокальні ансамблі у школі. – К.: Музична Україна, 1982.
2. Вапняк Є. Хорове аранжування. – К., 1977.
3. Варламов А. Повна школа співу. – М., 1953.
4. Євтушенко Д. Питання вокальної педагогіки. – К., 1987.
5. Допре Х. Искусство пения. – М., 1955.
6. Добровольская Л., Халабузарь П., Попов В. Методика музикального виховання. – М., 1990.
7. Мухин В. Вокальная работа в хоре. – М., 1959.
8. Попов С. Організаційні і методичні основи роботи самодіяльного хору, ансамблю. – К., 1961.
9. Люш Д. Развитие и сохранение певческого голоса. - К: Музична Україна, 1988.
10. Огороднов, Д. Воспитание певца в самодеятельном ансамбле. - К: Музична Україна, 1980. – 66 с.

Додаткова

1. Вокальні ансамблі, дуети, тріо, квартети. – Київ, 1962.
2. Пісні для вокальних ансамблів. Вип. 1-8. – К.: Музика, 1995.
3. Вокальні ансамблі. Хрестоматія. Вип. 1-3. – К., 1965.
4. Кос – Анатольський А. Зоряна ніч. – К., 1983.
5. Островський В. «Ой ти, місяцю». Співає вокальний ансамбль. - Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2004. – 60 с.

Орієнтовний репертуар вокального ансамблю.

Жіночій ансамбль

- Українська народна пісня в обр. Г. Верьовки «Ходила я по садочку».
- Українська народна пісня в обр. А.Кос-Анатольського «Чом,чом не прийшов».
- Українська народна пісня в обр. В.Таловири «Чорні очка».
- Українська народна пісня в обр. Є. Кураєва «По садочку ходжу».
- Українська народна пісня в обр. Р. Іваненко «Ой чий то кінь стоїть».
- Українська народна пісня «Закувала зозуленька».
- Українська народна пісня в обр. К. Домінчена «Марина».
- Українська народна пісня в обр. В. Островського «Гиля, гиля, сірі гуси».
- Українська народна пісня в обр. В. Уманця «По діброві вітер віє».
- Українська народна пісня в обр. М. Леонтовича «Пішов милий».
- Українська народна пісня «Ішов козак потайком» ; «Скоро, скоро».
- И. Дунаевский, сл. М. Исаковского «Ой, цветёт калина».
- П. Майборода, сл. А. Малишка «Моя стежина».
- О. Білаш , сл. Д. Павличка «Лелеченьки».
- О. Білаш, сл. Кудравської «Мати».
- О. Сандлер сл. М. Сома «Вишиванка».
- О. Білаш. Сл. М. Ткача «Білі лебеді».

Муз. невідомого автора в обр. В. Островського, сл.. О. Олеся «Сміються, плачуть солов'ї».

Муз. В. Берковського и С. Никитина, сл.. А. Величанського «Под музику Вивальди».

Й.Бах – Ш.Гуно «Аве Марія»

Муз. О. Даргомижського , сл.. народні «Ванька-Танька».

Російська народна пісня обр.. В. Волкова, сл. І. Макарова «Однозвучно гремит колокольчик».

Муз. А. Власова, перекладення О. Чеботарьової , сл. О. Пушкіна , «Фонтану Бахчисарайського палацу».

Муз. В. Верменича , сл.. М. Сомма «Польова царівна».

Муз. і сл.. В. Чіара , перекладення С. Радченка «Горда чарівність осанки»

Муз. В. Заремби, обр. В. Верменича , сл.. Т. Шевченка «Така її доля».

Муз. Орландо Лассо , укр.. текст Л. Рєви «Її навіки я люблю ».

Муз. Ф. Шуберта , перекладення М. Степаненко , сл.. В. Скотта «Ave Maria».

Муз. А. Дворжака , перекладення Ш. Мешко, укр..текст В. Морданя «Пам'ятаю».

Муз. Р. Паулс, сл..И. Резника «Ещё не вечер»

Чоловічій ансамбль

Російська народна пісня в обр. М.Мусоргського «У ворот, ворот батюшкиных».

Муз. А. Кос-Анатольського, сл.. народні «Вже вечір вечоріє».

Муз. О. Киви, сл. Б. Чіпа «Козацька лірична».

Українська народна пісня в обр. В. Фоктука «Ой візьму я сардачок на плечі».

Українська народна пісня в обр. К. Котенка, сл.. народні «Світи, місяченьку».

Українська народна пісня в обр. К. Стеценка «Налетіли журавлі», «Гей, видно село» «Ой що ж то за шум».

В. Соловьёв-Седой, сл. М. Исаковского «Услышь меня, хорошая».

М. Блантер, сл. А. Фатьянова «В городском саду ».

Слова и музыка Ю. Визбора «Милая моя».

Змішані ансамблі

А. Кос-Анатольського, сл.. Кушеня «Молодичка-чарівничка».

Муз. и слова Б. Окуджавы «Пожелание друзьям».

Муз. и слова А. Розенбаума «Белая ночь».

А. Мажуков, сл. Д. Усманова «Очень хорошо».

И. Крутой, сл. К Кулиева «Мир и радость вам, живущие».

Г. Мансини, обр.Д. Запольского, сл. Дж. Мёрсера «Лунная река».

Д. Гершвин, сл.. А. Гершвина «Хлопай в такт».

С. Намин «Мы желаем счастья вам».

Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік, диф. залік.

Вимоги до звітності по семестрам

1 семестр

Вміти виразно проспівати 2 ансамблеві партії з репертуару ансамблю за семестр. Особливу увагу звернути на чистоту інтонації, вокальне дихання, динаміку та фразування.

2 семестр

Вміти виразно проспівати 2 ансамблеві партії з репертуару ансамблю за семестр. Особливу увагу звернути на чистоту інтонації, вокальне дихання, динаміку та фразування.

3 семестр

Вміти виразно проспівати 2 ансамблеві партії з репертуару ансамблю за семестр. Особливу увагу звернути на чистоту інтонації, вокальне дихання, динаміку та фразування.

4 семестр

Вміти виразно проспівати 2 ансамблеві партії з репертуару ансамблю за семестр. Особливу увагу звернути на чистоту інтонації, вокальне дихання, динаміку та фразування.

5 семестр

Вміти виразно проспівати 2 ансамблеві партії з репертуару ансамблю за семестр. Особливу увагу звернути на чистоту інтонації, вокальне дихання, динаміку та фразування.

6 семестр

Вміти виразно проспівати 2 ансамблеві партії з репертуару ансамблю за семестр. Особливу увагу звернути на чистоту інтонації, вокальне дихання, динаміку, штрихи, фразування.

7 семестр

Вміти виразно проспівати 2 ансамблеві партії з репертуару ансамблю за семестр. Особливу увагу звернути на чистоту інтонації, вокальне дихання, динаміку, штрихи, фразування.

8 семестр

Вміти виразно проспівати 4 ансамблеві партії з репертуару ансамблю за семестр. Особливу увагу звернути на чистоту інтонації, вокальне дихання, динаміку, штрихи, фразування.

Засоби діагностики успішності навчання

1. Вияв відповідної вокально-ансамблевої підготовки студента у виконанні творів різних стилів.
2. Високий рівень володіння ансамблевими навичками під час публічного виконання творів.
3. Демонстрація наявності відповідних вокальних умінь та ступеня художньо-сценічного втілення у ансамблевій вокально-виконавській діяльності.
4. Художньо-методичний аналіз ансамблевого вокального репертуару.

ВОКАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО: ПОСТАНОВКА ГОЛОСУ, СОЛОСПІВ

Укладач: к.п.н., доцент Гунько Н.О.

ВСТУП

«Вокальне мистецтво (Постановка голосу і Солоспів)» є однією з профільюючих дисциплін в системі підготовки музиканта-виконавця та викладача вокалу. Ця навчальна дисципліна визначає фахову підготовку студентів та передбачає розвиток вокально-технічних навичок в обсязі, необхідному задля подальшої професійної діяльності.

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Вокальне мистецтво (Постановка голосу і Солоспів)» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувача вищої освіти за спеціальністю 025 Музичне мистецтво рівнів вищої освіти «бакалавр», «магістр».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні положення теорії і практики постановки голосів різних типів.

Міждисциплінарні зв'язки: З метою оптимізації процесу розвитку співочого голосу студентів дисципліна «Вокальне мистецтво:Постановка голосу і Солоспів» спирається на знання із Фізіології», «Педагогіки», «Психології», «Історії та теорії музики», «Сольфеджио», «Спеціального музичного інструменту».

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Вокальне мистецтво (Постановка голосу і Солоспів)» – практична підготовка студентів до вокально-виконавської діяльності, розвиток їх музично-творчого потенціалу, озброєння їх основними знаннями про будову голосового апарату і особливості його функціонування, формування необхідних вокальних навичок й умінь майбутніх педагогів – музикантів.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Вокальне мистецтво: Постановка голосу і Солоспів» є:

- засобами вокального мистецтва здійснювати естетичне виховання майбутніх фахівців;
- розвивати художньо-творчі та вокально-виконавські здібності, навички й уміння;
- навчання методичним прийомам формування і розвитку співацького голосу та музичних здібностей, необхідних для подальшої фахової діяльності в початкових спеціалізованих та професійних музичних навчальних закладах;
- підготовка майбутніх спеціалістів до самостійного підвищення співацької та вокально-педагогічної майстерності в умовах практичної діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними **компетентностями**:

- **пізнавальною**, що забезпечує ознайомлення з кращими зразками світового та вітчизняного вокального мистецтва, будовою голосового апарату та механізмом співацького процесу; критеріями якості співу й вокальної майстерності; основами методики формування, розвитку та охорони співацького голосу;

- **практичною**, що сприяє оволодінню вокально-технічними навичками: співацьким диханням, різними типами атаки звуку, вірною артикуляцією та чіткою дикцією, єдинорегістровим звучанням голосу, різним характером голосоведінням; ансамблевим співом, виконанню вокальних творів під власний акомпанемент і без супроводу; умінню працювати над своїм голосом та виконанням різножанрових та різнохарактерних вокальних творів;
- **творчою**, що забезпечує створення еталонного уявлення щодо основних прийомів відтворення образу вокального твору; підвищення майстерності використання основних якостей співочого голосу; формування музично-естетичного смаку та розширення загального світогляду; пошуку нових підходів до вокальної імпровізації;
- **соціальною**, що сприяє вихованню громадянської свідомості, національної гідності через виконання кращих вітчизняних вокальних творів; формуванню навички професійної взаємодії в колективі, прагненню до створення комфортного, доброзичливого клімату.

Очікувані результати навчання:

- володіння вокально-технічними та виконавськими навичками;
- еталонно-виразне відтворення художнього образу вокального твору;
- уміння індивідуально-диференційованого добору вокально-технічних вправ задля якісного проведення розспівування учня та вибору високохудожнього репертуару;
- володіння художньо-виконавською майстерністю;
- високий рівень практичних навичок роботи з співочим голосом та вміння організувати та керувати навчальним процесом у вокальному класі.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

1 рік навчання

Змістовий модуль 1. Початковий етап формування вокальних навичок.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізу й двох нескладних вокальних творів розвивається фонетичний слух та уявлення про акустично повноцінне звучання співацького голосу; засвоюється співацька постава, співацька установка; розвиваються початкові навички співацького дихання, м'якої атаки звуку, відчуття співацької опори.

Завдання: Навчити вільно володіти вірним співочим звукоутворенням на середній ділянці діапазону голосу.

Методичні вказівки: Необхідно зосередитись на таких питаннях: взаємодія вільного звукоутворення зі співочим диханням, а також звуку із функцією резонаторів.

Змістовий модуль 2. Розвиток основних співацьких навичок.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізу й двох різножанрових вокальних творів малої форми студенти набувають основних навичок формування голосних та артикуляції приголосних звуків під час співу на середній ділянці діапазону; відпрацьовують вірне співацьке звукоутворенням на центральній ділянці діапазону; формують навички співу на дихальній опорі.

Завдання: Навчитися правильно і розкуто користуватися м'язами обличчя, шиї, підборіддя при співі.

Методичні вказівки: Щоб звільнити м'язи обличчя, шиї й підборіддя при співі, роблять перед дзеркалом не співаючи такі вправи: рухають ротом і шиєю то праворуч, то ліворуч. Рекомендується також співати перед дзеркалом, старанно вимовляючи всі голосні і приголосні звуки близько на зубах, чітко і ясно.

Змістовий модуль 3. Розвиток свідомих вокальних уявлень.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізу й двох різножанрових та різнохарактерних вокальних творів малої форми відбувається формування вірного співацького дихання, навички високої співочої позиції, уміння використання різних типів атаки звуку.

Завдання: Навчитися вірному співочому звукоутворенню на всій ділянці робочого діапазону та різному характеру звуковедення.

Методичні вказівки: Необхідно зосередитись на трьох голосоутворюючих факторах: дихання, гортань та резонатори. Без координації цих трьох факторів не можливо сформувати правильні вокальні звуки.

Змістовий модуль 4. Формування вокального слуху й співацьких навичок.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізу й двох різнохарактерних вокальних творів набуваються основні навички формування голосних та артикуляції приголосних звуків під час співу на всіх ділянках діапазону, поступово розширюється співацький діапазон, засвоюється навичка кантиленного співу.

Завдання: Навчитися правильно володіти технікою кантиленного співу, плавного переходу від одного регістру до другого та чистого інтонування.

Методичні вказівки: Для згладжування регістрів дуже корисно співати гаму. Пильно прислухаючись, співак зможе вирівняти свій голос ледве помітного змінного голосного звуку. Ідеальне звучання буде тоді, коли всі елементи грудного й головного резонаторів зіллються між собою. Це досягається поступовим оволодінням комплексу систематичних обміркованих вправ.

2 рік навчання

Змістовий модуль 1. Розвиток вокально – технічних умінь і навичок.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, вокальних творів середнього рівня складності відбувається подальший розвиток вокального слуху, поступово розширюється співацький діапазон, вирівнюються регістри співацького голосу.

Завдання: Навчити правильно орієнтуватися щодо якості вокального звучання і надбання відповідних знань і умінь.

Методичні вказівки: Мета кожного співака – це оволодіння якісним вокальним звучанням. Для цього потрібно знати закони звукоутворення, правильного режиму роботи голосового апарату, що сприяє вихованню голосу, його зростанню, розвитку і вдосконаленню.

Змістовий модуль 2. Розвиток співацького діапазону, досягнення виразного звучання голосу.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, вокальних творів середнього рівня складності необхідно удосконалювати співацьке дихання, розвивати рухливість голосу, надалі розширювати співацький діапазон та вирівнювати регістри співацького голосу.

Завдання: Навчитися виразному і технічно досконалому виконанню вокалізів та вокальних творів середньої вокально-технічної складності.

Методичні вказівки: Найкращий спів – простий, ритмічний, рівний, вдумливий і відповідний до змісту твору. Приступаючи до вивчення вокалізу, пісні або романсу слід довідатись хто автор музики, коли написано твір, яка епоха, які почуття передаються у творі.

Змістовий модуль 3. Удосконалення вокально – технічних навичок і умінь.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, вокальних творів середнього рівня складності відбувається подальший розвиток вокального слуху, доведення до автоматизму навички співацького дихання, співацької опори та атаки звуку, артикуляції і дикції; подальше розширення співацького діапазону.

Завдання: Робота над удосконаленням вокально-технічних навичок і умінь.

Методичні вказівки: Для того, щоб досягти удосконалення вокально-технічних умінь і навичок необхідно цілеспрямовано і наполегливо працювати над технікою співу, диханням. Для цього існують вокальні вправи, вокалізи, спеціальні вокальні твори.

Змістовий модуль 4. Досягнення свідомого природного звучання голосу.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, вокальних творів середнього рівня складності відбувається одночасне й взаємопов'язане виховання слухових і м'язових уявлень; використовуються прийоми динамічного нюансування, здійснюється робота щодо розвитку рухливості голосу та декламаційної виразності виконання, водночас зберігаючи повноцінне звучання голосу.

Завдання: Подальша робота над оволодінням вокальною технікою задля підвищення рухливості співацького голосу.

Методичні вказівки: Потрібна обережна, поступова й вдумлива праця. Для цього існують вокальні вправи, які формують голос і вирівнюють його, роблять голос технічно рухливим, гнучким і розширюють діапазон голосу.

3 рік навчання

Змістовий модуль 1. Закріплення вокально – технічних навичок студентів.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, різножанрових вокальних творів середнього рівня складності здійснюється поєднання емоційного стану з технічними завданнями фонаційного процесу; вирівнювання тембрового звучання голосу на всіх ділянках діапазону; робота над технічною досконалістю співочого голосу студентів.

Завдання: Робота над вирівнюванням звучності тембрової одноманітності і опертості голосу на всіх голосних по всьому діапазону.

Методичні вказівки: Для досягнення вирівнювання звучності тембрової одноманітності і опертості голосу по всьому діапазону потрібна наполеглива, свідома робота над диханням, високою позицією, згладжуванням реєстрів. Для цього використовуються ряд вокальних вправ, вокалізів, спеціальна методична література.

Змістовий модуль 2. Формування художньо-виконавських навичок.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, різножанрових вокальних творів середнього рівня складності відбувається розвиток навички свідомого фіксування вібраційних відчуттів в зонах вокально-м'язової схеми; формування свідомого вокального слуху; доведення до автоматизму комплексу вокально-технічних навичок; розвиток художньо-виконавських умінь.

Завдання: Наполеглива робота над відпрацюванням вокально-технічних навичок та емоційно-образною виразністю співацького голосу.

Методичні вказівки: Поступова, наполеглива робота потрібна для досягнення динамічного нюансування (звучного піано і форте на дихальній опорі без форсування), удосконалення співочої дикції і артикуляції. Для цього користуються спеціальними вокальними вправами, вокалізами, вокальними творами, які дають змогу оволодіння навичками необхідного звучання голосу.

Змістовий модуль 3. Удосконалення вокально-технічних і художньо – виконавських навичок студентів.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, різнохарактерних та різножанрових вокальних творів середнього рівня складності відбувається подальша робота над музичною декламацією і музичним виконавством; над інтонаційною виразністю співочого голосу; автоматизацією комплексу вокально-технічних навичок та умінь.

Завдання: Продовження наполегливої роботи щодо відпрацювання вокально-технічних навичок та емоційно-образної виразністю співацького голосу.

Методичні вказівки: Кожному співакові треба навчитися розбиратися у своєму голосовому механізмі, на слух розпізнавати вірне за якістю звучання голосу, здійснювати аналіз співацького процесу. Для цього необхідний свідомий контроль при виконанні вокальних вправ, й вокальних творів.

Змістовий модуль 4. Удосконалення вокально-технічних і художньо-виконавських навичок студентів (продовження).

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, різнохарактерних та різножанрових вокальних творів більш складного технічного рівня продовжується формування стилістичної виразності співочого голосу; робота над вірним резонуванням голосу та артикуляційною і дикційною виразністю.

Завдання: Цілеспрямована робота над свідомою самооцінкою власного співацького процесу щодо якості звучання голосу.

Методичні вказівки: Через свідому техніку, з допомогою якої вироблено навички правильної роботи голосового апарату, треба формувати навички вільного виконання вокальних творів з різною емоційно-образною

забарвленістю. Для цього існують вокалізи, вокальні твори, вправи на різноманітні виконавські прийоми.

4 рік навчання

Змістовий модуль 1. Завершення формування основних вокально-технічних і художньо-виконавських навичок, вокального слуху і музичних уявлень.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, різножанрових та різнохарактерних вокальних творів високої виконавсько-технічної складності відбувається доведення навички свідомого фіксування вібраційного відчуття до автоматизму; поглиблюється вокально-технічна виразність співоного голосу; удосконалюється вокальна техніка.

Завдання: Наполеглива свідома робота над удосконаленням набутих вокально-технічних навичок звукоутворення, дихання, артикуляції і вирівнювання звучання голосу по ділянці діапазону та використання динамічних можливостей голосу.

Методичні вказівки: Існує ціла низка спеціальних вокальних вправ, вокальних творів, вокалізів, які дають змогу досягти поставленої мети, удосконалити набуті вокально-технічні навички звукоутворення, дихання, артикуляції і рівності звучання голосу.

Змістовий модуль 3. Формування методичних умінь студентів, навичок реалізації здобутого досвіду в умовах практичної роботи.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, різнохарактерних та різножанрових вокальних творів відповідного рівня складності удосконалюються вокально-технічні і виконавських умінь на свідомому рівні; здійснюється робота щодо усунення недоліків під час співу та підвищення виразності співоного голосу.

Завдання: Удосконалення вміння здійснювати педагогічний аналіз власного вокального процесу та самостійного добору прийомів усунення виконавських недоліків.

Методичні вказівки: Необхідно залучати студентів до добору вокальних творів для вивчення з детальним обговоренням щодо їх навчально-методичної доцільності, аналізом технічних труднощів та добору прийомів їх усунення; складення виконавського плану вокальних творів з власного репертуару.

Змістовий модуль 4. Подальше формування методичних умінь студентів, навичок реалізації здобутого досвіду у вокальній практиці.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, різнохарактерних та різножанрових вокальних творів відбувається удосконалення вокальної техніки на складному музичному матеріалі; продовження розвитку активного вокально-методичного слуху; автоматизація комплексу вокально-технічних навичок.

Завдання: Удосконалення вміння здійснювати педагогічний аналіз власного вокального процесу та самостійного добору прийомів усунення виконавських недоліків.

Методичні вказівки: Необхідно залучати студентів до добору вокальних творів для вивчення з детальним обговоренням щодо їх навчально-методичної доцільності, аналізом технічних труднощів та добору прийомів їх усунення; складення виконавського плану вокальних творів власного репертуару.

ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ РЕПЕРТУАР

Вокалізи та вправи

1. Абт Ф. Школа пения. Избранные произведения для голоса с фортепиано. – М., 1985.
2. Бриліант В., Палкін В. Вокальні вправи. - К.: Музична Україна, 1978.
3. Виардо П. Упражнения для женского голоса в сопровождении фортепиано. – М.: Музыка, 1967.
4. Вілінська І.А. вокалізи для високого голосу. - К.: Мистецтво, 1969.
5. Вілінська І.А. Вокалізи для середнього голосу. – К.: Музична Україна, 1989.
6. Вокалізи для високого, середнього та низького голосу/ Упор. М.І. Єгоричева – К.: Музична Україна, 1968.
7. Вокализы для среднего и высокого голосов в сопровождении фортепиано / Состав. Аден Г. – М.: Музыка, 1965.
8. Вокализы итальянских композиторов и учителей пения XVII – XVIII веков для среднего голоса и фортепиано. – Спб: Композитор, 2006.
9. Вороніна Р., Воронін О. 30 вокалізів на основі народних пісень. – К.: музична Україна, 1991.
10. Гарсія М. Школа пения: Ч. I, II. – М.: Госмузиздат, 1956.
11. Глінка М.И. Упражнения для усовершенствования голоса, методические пояснения к ним и вокализы-сольфеджио. - М.: Госмузиздат, 1951.
12. Єгоричева М. Вправи для вокальної техніки. - К.: Мучна Україна, 1980.
13. Зейдлер Г. Искусство пения. 40 мелодий расположенных по возрастанию сложности. – Л., 1987.
14. Избранные вокализы для высокого голоса в сопровождении фортепиано. Составитель Г. Тиц. – М.: Музыка, 1977.
15. Конконе Д. 50 упражнений для высокого и среднего голоса. - М.: Музыка, 1963.
16. Конконе Д. 40 упражнений для баса и баритона. - М.: Музыка, 1964.
17. Лютген В. Ежедневные упражнения: 20 маленьких вокализмов. - М.: Музыка, 1970.
18. Крижанівський С. Вправи для розспівування. - К.: Музична Україна, 1977.
19. Кос-Анатольський А., Мельницька М. Вокалізи. – К.: Музична Україна, 1977.
20. Панофка Г. Искусство пения. – М.: Музыка, 1968.

Вокальні твори для високих голосів

Українські народні пісні

- Обробка М. Вериківського: “Малино, калино”, “За горами, за лісами”.
- Обробка В. Войта: “Тиха вода”; “Ой вийду я на вулицю”, “Глибока кирниця”.

- Обробка А. Єдлічки: “Чи я в лузі не калина була”, “Шумить, гуде дібровонька”, “В кінці греблі шумлять верби”, “Ой не ходи, Грицю”.
- Обробка В. Заресби: “Така її доля”, “Ні, мамо, не можна нелюба любити”.
- Обробка А. Кос-Анатольського. “Чотири воли пасу я”; “Ой на горі сніг біленький”.
- Обробка Л. Кауфмана. “Спать мені не хочеться”; “Ой на гору козак воду носить”; “Нащо мені чорні брови”.
- Обробка Ж. Колодуб. “Як поїхав мій миленький до млина”.
- Обробка М. Лисенка. “Ой не світи, місяченьку”, “Зелененький барвіночку”; “Ой ходила дівчина бережком”, “Чом, чом не прийшов”, “Добрий вечір, зелена діброва”, “Без тебе, Олесю”, “Ой крикнула лебедонька”, “Дощик” “Зелена ліщинонько”, “Лугом іду, коня веду”, “Ой маю, маю я оченята”, “Ой у полі озеречко”, “Ой пушу я кониченька в сад”, “Ой одна я, одна”.
- Обробка С. Людкевича. “Ой, співаночки мої”.
- Обробка Б. Лятошинського. “Ой маю я чорні брови”.
- Обробка А. Омельченка. “У вишневому садочку”.
- Обробка Л. Ревуцького: “Їхав козак за Дунай”, “Ой знати, гнати”, “Ой попливи, вутко”, “Ой вийся, хмелю”, “ой ходить сон коло вікон”, “Прилетіла перепілонька”, “Ой є в лісі калина”, “Не питай”.
- Обробка А. Рубця: “Сонце низенько”, “Пусти ж мене, мамо”, “Ой піду я до млина”, “Та рибалочка”, “Вечір близенько”.
- Обробка Я. Степового: “Вітер, вітер коло хати”, “Ой ти місяцю”, “Стороною дощик іде”, “Ой горе тій чайці”.
- Обробка К. Стеценка: “В’ється стежка”, “Пішов би я в ліс по дрова”, “Стелися, барвінку, низенько”, “Ніч така зоряна”.
- Обробка О. Свешнікова “Бодай ся когут знудив”.
- Обробка Н. Скоробагатька: “Стоїть гора високая”; “Очерет лугом гуде”.
- Обробка О. Сандлера “Ой джигуне, джигуне”.
- Обробка П. Човнового “Якби мені не тиночки”.

Арії з опер

- Д. Бонанчини. Арія Гризельды из оперы “Гризельда”.
- Вебер К. Арія Реции. “Ах чего же еще ждуть”.
- Моцарт В.А. Арія Церлины из оперы “Дон Жуан”.
- Г. Генделя, Арія Альмиры из оперы “Ринальдо”.
- Гуно Ш. Баллада о фульском короле из оперы “Фауст”
- В. Беліні. Каватина Норми з опери “Норма”;
- Скарлатти Д. “Виоллета”.
- Скарлатти Д. Арія “Нет мне покоя”.
- М. Римський-Корсаков. Арія Снігуроньки з опери “Снігуронька”;
- М. Лисенко. Пісня Наталки з опери “Наталка-Полтавка”
- М. Лисенко. Пісня Петра з опери “Наталка-Полтавка”

Романси та пісні

- Н. Андрієвська, сл. Л. Реви. “Якби я вмiла вишивать”;
- ІІ. Булахов, сл. О.Толстого. “Колокольчики мои”;
- О. Варламов, сл. народні. “Что мне жить и тужить”;
- О. Глазунов. Романс Ніни з музики до драми М.Лермонтова “Маскарад”;
- М. Глінка, сл. О. Пушкіна. “В крови горит огонь желанья”;
- М. Глінка, сл. М. Кукольника. “Жаворонок”;
- М. Глінка, сл. С. Баратинського. “Не искушай меня без нужды”;
- Е. Гріг, сл. Е. Крага. “Пісня Сольвейг” з сюїти “Пер Гюнт”;
- О. Даргомижський, сл. О. Пушкіна. “Юноша и дева”;
- Л. Деліб, сл. А.Мюссе. “Іспанська пісня”;
- А. Кос-Анатольський, сл. І. Франка “Ой ти, дівчино, з горіха зерня”;
- І. Кирилiна, сл. Л. Українки “Якби мені”;
- Ф. Мендельсон, сл. Г. Гейне. “На крыльях чудной песни”;
- С. Рахманінов, сл. Ф. Тютчева. “Весенние воды”;
- С. Рахманінов, сл. О. Бекетової. “Забыть так скоро”;
- С. Рахманінов, сл. Г. Галіної. “Здесь хорошо”;
- М. Римський-Корсаков, сл. О. Толстого. “Не ветер, вея с высоты”;
- М. Римський-Корсаков, сл. А. Майкова. “О чём в тиши ночей”;
- К. Стеценко, сл. В. Самійленка. “Вечірня пісня”;
- Я. Чайковський, сл. А. Апухтіна. “День ли царит”;
- Я. Чайковський, сл. А. Апухтіна. “Забыть так скоро”;
- Я. Чайковський. “Растворил я окно”;
- Е. Шентірмай, переклад з угорської А. Єфременкова. “В мире есть красавица одна”;
- Ф. Шуберт. “Ave, Maria”;
- Ф. Шуберт, сл. Л. Штольберга. “Баркарола”.

Вокальні твори для середніх та низьких голосів

Українські народні пісні

- Обробка В. Заремби: “Дивлюсь я на небо”, “Повій вітре”, “Реветь та стогне”.
- Обробка В. Косенка: “Грицю, Грицю, до роботи”, “Взяв би я бандуру”, “Удовицю я любив”.
- Обробка А. Коціпінського: “Ой кряче, кряче та чорненький ворон”, “Посіяла яру руту”, “Горе ж мені, горе”, “Ой як тужить серце моє за тобою, мила”, “Одна гора висока, а другая низька”, “Лугом іду, коня веду”.
- Обробка М. Лисенка: “Казав мені батько”, “Там, де Ятрань круто в’ється”, “Ой і не стелися, хрещатий барвінку”, “Ой не шуми луже”, “Де ти, доню, барилася?”, “Ти сама, мати, провинила”, “Та не жур мене, моя мати”, “Ой зійди, зійди, ясен місяцю”, “Чом дуб не зелений”, “Ой важу я, важу”, “Як поїхав мій миленький”, “Туман, туман по долині”, “Ой ненько, ненько, зацвіло серденько”, “Чи я вплила, чи я вбрела”, “Добрий вечір тобі, зелена

дiброва”, “Ой на горi вогонь горить”, “Гомiн, гомiн по дiбровi”, “Гей, у степу криниченька”, “Та куди їдеш, Євтуше?”.

- Обробка С. Людкевича: “Ой ти, дiвчино, заручена”, “Зажурилася бiдна у дiвонька”.
- Обробка Г. Майбороди: “Чия ж то хатина?”.
- Обробка Л. Ревуцького: “Чуєш, брате мiй”, “Не питай”.
- Обробка Н. Скоробагатька: “Повiй, вiтре, на Вкраїну”.
- Обробка В. Таловирi: “По садочку ходжу”.
- Обробка Г. Цицалюка: “Вечiр надворi”.

Арії з опер

- А. Скарлатті: “O cessate di piagarmi”, “Sento nel core”.
- Люци: “Ave Maria!”.
- Х. Глюк: Арія Орфея з опери “Орфей”, арія Париса з опери “Парис і Елена”.
- М. Римський-Корсаков: Третя пiсня Леля з опери „Снiгуронька”.
- С. Гулак-Артемовський: Пiсня Одарки з опери „Запорожець за Дунаєм” („Ой казала менi мати”), арія Султана iз опери “Запорожець за Дунаєм”.
- М. Лисенко, сл. Т. Шевченка: Пiсня Тараса з опери „Тарас Бульба” („Гей, лiта орел”).
- М. Лисенко, сл. І. Котляревського: Пiсня Виборного з опери “Наталка Полтавка”, пiсня Миколи з оп. “Наталка Полтавка”.
- Г. Майборода: Аріозо матерi з опери “Арсенал”.
- В. Моцарт. Арія Фiгаро з опери „Весiлля Фiгаро”.
- О. Рубiнштейн Романс Демона з опери “Демон”.

Романси та пiснi

- О. Білаш, сл. Д. Павличка “Впали роси на покоси”;
- О. Білаш, сл. Д. Павличка “Молдаваночка”;
- О. Варламов, сл. М. Циганова “Красный сарафан”;
- Ж. Векерлен, сл. Фаваро “Менует Экзоде”;
- В. Верменич, сл. М. Сома “Польова царiвна”;
- Г. Гладкова, сл. Т. Шевченка “Заповiт”.
- М. Глинка, сл. М. Кукольника “Сомнение”;
- Е. Грiг, сл. С. Гiнсберг “Люблю тебе”;
- О. Даргомижський, сл. О. Кольцова “Не скажу никому”;
- О. Даргомижський, сл. О. Пушкіна “Я вас любил”;
- А. Зорiн, Д. Михайлов, сл. М. Пугачова “Жалобно стонет ветер осенний”;
- М. Лисенко, сл. І. Франка “Безмежне поле”;
- Н. Лiстов “Я помню вальса звук прелестный”;
- Л. Малашкiн, сл. Г. Лiшина “О, если б мог выразить в звуке”;
- Ж. Массне, сл. Л. Галле “Елегiя”;
- П. Майбороди, сл. А. Малишка “Рiдна мати моя”.
- Я. Стеценка, сл. Т. Шевченка “Думи, мої...”.
- И. Шварца, сл. Б. Окуджавы “Наряд подвенечный”.

- В. Філіпченка, сл. М. Сингаївського “Тополина земля”.
- С. Рахманінов, сл. А. Фета “В молчанье ночи тайной”.
- Циганська нар. пісня в обр. Я. Пригожого “Что это сердце”.
- Я. Степовий, сл. Т. Шевченка “Утоптала стежечку”.
- Я. Чайковський, сл. Я. Полонського “Пісня циганки”;
- Р. Шуман, сл. Г. Гейне “Я не сержусь”;
- М. Шишкін, сл. М. Язикова “Ночь светла”.

Твори шкільного репертуару

Українські народні пісні

- Обробка В. Гончаренка. “Іди, іди, дощику”.
- Обробка М. Каландьонка. “Ой на горі жито”.
- Обробка Ж. Колодуб “Вийди, вийди, сонечко”.
- Обробка Є. Льонка. “Іванчику-білоданчику”, “Ходить сонко по вулиці”.
- Обробка Ю. Соколовського: “Дощик”, “І шумить, і гуде”, “Лугом іду, коня веду”, “Місяць на небі”, “Тече річка невеличка”.
- Обробка Ю. Щуровського: “Ой, за гаєм, гаєм”, “Ой, ходила дівчина бережком”.

Твори композиторів-класиків для дітей

- Й. Брамс, обробка А. Цахе: “Колискова”, “Ластівка”.
- О. Варламов “Горные вершины”.
- М. Глінка “Не щебечи, соловейко”, “Гуде вітер вельми в полі”.
- Е. Гріг: “Захід сонця”, “Дитяча пісенька”.
- К. Данькевич “Колискова”.
- Д. Кабалевський “Шкільні роки”.
- В. Косенко “Колискова”.
- Ц. Кюї “Весняна пісенька”, “Кицька”.
- С. Монюшко “Золота рибка”.
- В. Моцарт “Весняна”, “Колискова”.
- Т. Попатенко “Соловей”.
- П. Чайковський: “Мой садик”, “Весна”, “Колыбельная в бурю”.
- Ф. Шопен “Желание”.

Рекомендована література

Основна

1. Антонюк В.Г. Постановка голосу: навчальний посібник для студентів вищих муз. навч. закладів. – К.: Українська ідея, 2000.
2. Вокальний клас: Програма педагогічних інститутів / Укл. Ю.Є. Юцевич. – К.: РУМК, 1991.
3. Гонтаренко Н. Б. Сольное пение: Секреты вокального мастерства / Н.Б. Гонтаренко. – Ростов-н/Д : Феникс, 2006. – 185 с.
4. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики / Л.Б. Дмитриев. – М.: Музыка, 2007. – 327 с.
5. Доронюк В.Д. Основи вокально-педагогічної творчості вчителя музики: навч. посіб. для викладачів і студентів вищих навч. закладів і вчителів

- музики шкіл різного типу. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2011 – 178 с.
6. Дуб'єцька Л.С. Постановка голосу для спеціальності «Педагогіка і методика середньої освіти. Музика». – Хмельницький, 2007.
  7. Емельянов В.В. Развитие голоса: Координация и тренинг. – СПб.: Лань, 2000.
  8. Жишкович М. Основи вокально-педагогічних навиків / Методичні поради для студентів вокальних факультетів вищих навчальних закладів культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації. – Львів, 2007.
  9. Карпось В.А. Основні положення з теорії співу : навч.-метод. посібник. – Луцьк: Вежа, 1999.
  10. Колодуб І. Питання теорії вокального мистецтва / І. Колодуб. – Х.: Промінь, 1995.
  11. Люш Д. Развитие и сохранение певческого голоса. – К.: Муз. Україна, 1988.
  12. Малишева Т.П. «Сольний спів»: програма та приблизний репертуар (українські арії , романси, пісні) для вокальних факультетів музичних вузів України. – Х., 2002.
  13. Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению. – М.: Просвещение, 1987.
  14. Павлицева О.П. Методика постановки голоса: Краткое пособие для хормейстеров и преподавателей пения. – М.-Л.: Музыка, 1964.
  15. Плужников К. Механика пения. Принципы постановки голоса. – СПб.: Композитор, 2004.
  16. Пляченко Т.М. Методика викладання вокалу. – Кіровоград: КДПУ. – 2005.
  17. Прядко О.М. Розвиток співацького голосу: методичні рекомендації для викладачів вокалу та студентів музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2009.
  18. Стахевич О. Основи вокальної педагогіки: Ч 1. Природно наукові теорії сольного співу : курс лекцій :навч. посібник для студентів диригентсько – хорових факультетів музичних і педагогічних вузів – Суми, 2002.
  19. Стулова Г.П. Дидактические основы обучения пению. – М.: Прометей, 1992.
  20. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика розвитку співацького голосу: Навч.-метод. посібник для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, учителів шкіл різного типу. – К., 1998.
  21. Юшманов В. Вокальная техника и ее парадоксы / В. Юшманов. – Изд-во ДЕАН, 2007. – 163 с.

Додаткова

22. Антонюк В.Г. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект: монографія / Валентина Геніївна Антонюк. – К.: Українська ідея, 2001. – 144с.
23. Антонюк В. Формування індивідуального виконавського стилю: культурно-антропологічний аспект: наукове дослідження / Валентина

- Геніївна Антонюк.- К.: Українська ідея, 1999. – 24 с.
24. Багадуров В. Очерки по истории вокальной педагогики. ч.3. – М.: Музгиз, 1956.
  25. Базилик Б. Орфоепія в співі. Навчальний посібник – Львів, 2001.
  26. Вальборг Вербек-Свердстрём. Школа раскрытия голоса. Путь к катарсису в искусстве пения. – М.: evidentis, 2009. – 232 с.
  27. Вопросы вокальной педагогики: Вып. I-IV. – М.: Музыка, 1962-1984.
  28. Голубев П. Советы молодым педагогам – вокалистам. – М.: Музгиз., 1963.
  29. Гребенюк Н.Є. Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти. [Монографія]. – К.: НМАУ ім. П.І. Чайковського, 1999.
  30. Иванников В.Ф. Методика поточного пения. – М., 2005.
  31. Леонтович М. Н. Практичний курс навчання співу у середніх школах України / М.Д. Леонтович; упоряд. Л.О. Іванова. – К.: Муз. Україна, 1989.
  32. Микиша М.В. Практичні основи вокального мистецтва / літ. виклад М. Головащенко. – К.: Муз. Україна, 1985.
  33. Морозов В.П. Биофизические основы вокальной речи. – Л.: Наука, 1977.
  34. Морозов В.П. Искусство резонансного пения. Основы резонансной теории и техники – М.: ИП РАН, МГК им.П.И. Чайковского, Центр «Искусство и наука», 2002.
  35. Назаренко И.К. Искусство пения / И.К. Назаренко. – М.: ГМИ, 1963.
  36. Прокопенко Н.М. Тайна вокала Шаляпина // Вокально-теоретич. дослід.- К.: ІІІЦ Госкомстата України, 1999.
  37. Ригз С. Как стать звездой. – М.: Guitar college, 2005.
  38. Фучито С. Искусство пения и вокальная методика Энрико Карузо / пер. с нем. Шведе Е.Е. – 3-е изд., доп. – СПб.: Композитор, 2005.
  39. Чайка В. Мистецтво творити голосом. Роль психофізіологічного стану студента у розвитку його вокальної майстерності: поради педагога. – Львів: Місіонер, 2008.
  40. Юссон Р. Певческий голос: Исследование основных физиологических и акустических явлений певческого голоса. – М.: Музыка, 1974.

Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік, екзамен.

Вимоги до звітності по семестрам

1 семестр

- 2 вокалізи;
- 2 твори з концертмейстером (романс, пісня);
- 1 народна пісня без супроводу;
- 1 пісня із шкільної програми “Музика” для 1 класу під власний акомпанемент студента.

3 семестр

- 2 вокалізи;
- 2 твори з концертмейстером (романс, пісня);
- 1-2 народні пісні без супроводу;
- 1 пісня із шкільної програми “Музика” для 2 класу під власний акомпанемент студента.

9 семестр

2 вокалізи;
2 твори з концертмейстером;
1-2 народні пісні без супроводу;
1 пісня із шкільної програми “Музика” для 3 класу під власний акомпанемент студента.

10 семестр

2 вокалізи;
2 твори з концертмейстером (арія, романс, сучасна пісня);
1-2 народні пісні без супроводу;
1 пісня із шкільної програми “Музика” для 4 класу під власний акомпанемент студента.

11 семестр

2 вокалізи;
2 твори з концертмейстером (арія, романс, сучасна пісня);
1-2 народні пісні без супроводу;
1 пісня із шкільної програми “Музика” для 5 класу під власний акомпанемент студента.

12 семестр

2 вокалізи;
1 твір з концертмейстером (арія, романс, сучасний твір);
1-2 народні пісні без супроводу;
1 пісня із шкільної програми “Музика” для 6 класу під власний акомпанемент студента.

13 семестр

Три твори з концертмейстером (арії, романс або сучасна пісня);
1-2 народні пісні без супроводу;
1 пісня із шкільної програми “Музика” для 7 класу під власний акомпанемент студента.

14 семестр

2 твори з концертмейстером (з них – одна арія);
1 народна пісня без супроводу;
1 пісня із шкільної програми “Музика” для 8 класу під власний акомпанемент студента (пісня вивчається студентом самостійно).

Засоби діагностики успішності навчання

1. Вияв відповідної вокально-технічної підготовки студента у виконанні вокалізів та інших вокальних творів.
2. Високий рівень володіння своїм голосом під час публічного виконання вокальних творів.
3. Демонстрація наявності відповідних вокальних умінь та ступеня художньо-сценічного втілення у власній вокально-виконавській діяльності.
4. Художньо-методичний аналіз власного вокального репертуару.

ВОКАЛЬНА МАЙСТЕРНІСТЬ

Укладач: к.п.н., доцент Гунько Н.О.

ВСТУП

«Вокальна майстерність» є однією з профільюючих дисциплін в системі підготовки музиканта-виконавця та педагога-вокаліста. Ця навчальна дисципліна визначає фахову підготовку студентів та передбачає розвиток вокально-технічних навичок в обсязі, необхідному задля подальшої професійної вокально-педагогічної діяльності.

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Вокальна майстерність» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувача вищої освіти за спеціальністю 025 Музичне мистецтво рівнів вищої освіти «магістр».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні положення теорії і практики постановки голосів різних типів.

Міждисциплінарні зв'язки: З метою оптимізації процесу розвитку співочого голосу студентів дисципліна «Вокальна майстерність» спирається на знання із «Фізіології», «Педагогіки», «Психології», «Історії та теорії музики», «Сольфеджио», «Спеціального музичного інструменту», «Методика музичного виховання», «Концертмейстерський клас» та є логічним продовженням практичного курсу «Вокальне мистецтво: Постановка голосу і Солоспів».

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Вокальна майстерність» – формування вокальної культури майбутнього співака й педагога-вокаліста, підготовка його до самоудосконалення у процесі вокально-виконавської та музично-педагогічної діяльності, розвиток його вокально-художніх умінь і тнавичок.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Вокальна майстерність» є:

- засобами вокального мистецтва здійснювати естетичне виховання майбутніх фахівців;
- удосконалення набутих вокально-технічних навичок й умінь;
- розвиваток динамічних можливостей голосу в умовах використання різних типів вокальної техніки;
- культивування художньо-творчих та вокально-виконавських здібностей;
- навчання методичним прийомам формування і розвитку співацького голосу та музичних здібностей, необхідних для подальшої педагогічної діяльності;
- підготовка майбутніх фахівців до самостійного підвищення співацької та вокально-педагогічної культури в умовах практичної діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними **компетентностями**:

- **пізнавальною**, що забезпечує ознайомлення з кращими зразками світового та вітчизняного вокального мистецтва, будовою голосового апарату та механізмом співацького процесу; критеріями якості співу й вокальної

майстерності; основами методики формування, розвитку та охорони співацького голосу;

- **практичною**, що сприяє оволодінню вокально-технічними навичками: співацьким диханням, різними типами атаки звуку, вірною артикуляцією та чіткою дикцією, єдинорегістровим звучанням голосу, різним характером голосоведінням; ансамблевим співом, виконанню вокальних творів під власний акомпанемент і без супроводу; умінню працювати над своїм голосом та виконанням різножанрових та різнохарактерних вокальних творів;

- **творчою**, що забезпечує створення еталонного уявлення щодо основних прийомів відтворення образу вокального твору; підвищення майстерності використання основних якостей співочого голосу; формування музично-естетичного смаку та розширення загального світогляду; пошуку нових підходів до вокальної імпровізації;

- **соціальною**, що сприяє вихованню громадянської свідомості, національної гідності через виконання кращих вітчизняних вокальних творів; формуванню навички професійної взаємодії в колективі, прагненню до створення комфортного, доброзичливого клімату.

Очікувані результати навчання:

- високий рівень володіння вокально-технічними та виконавськими навичками;
- еталонно-виразне відтворення художнього образу вокального твору;
- уміння індивідуально-диференційованого добору вокально-технічних вправ задля якісного проведення розспівування учня та вибору високохудожнього репертуару;
- володіння художньо-виконавською майстерністю;
- високий рівень методичних умінь роботи з співочим голосом та вміння організувати та керувати навчальним процесом у вокальному класі.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Завершення формування основних вокально–виконавських та вокально–методичних умінь і навичок.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, різнохарактерних та різножанрових вокальних творів високого рівня складності відбувається розвиток навички свідомого фіксування вібраційних відчуттів в зонах “вокально-тілесної схеми”; формування активного вокального слуху; доведення до автоматизму комплексу вокально-технічних навичок; удосконалення вокальної техніки під час співу складних різнохарактерних творів.

Завдання: Формування уміння самостійно удосконалювати весь комплекс необхідних для практичної роботи знань і умінь.

Методичні вказівки: Для досягнення проставленого завдання необхідно використовувати вокальні вправи на різні типи вокальної техніки (зокрема з сильним і слабким імпедансом). Особливу увагу слід приділити художньому та педагогічному розвитку студента, свідомому володінню активним вокальним слухом, теоретичними знаннями й методичними вміннями щодо формування, розвитку, гігієни та охорони співацького голосу. Для цього

існує ціла низка вокальних вправ, вокальних творів, вокалізів, спеціальна методична література.

Змістовий модуль 2. Завершальний етап вокального розвитку педагогів-вокалістів, формування їх виконавської культури.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, різнохарактерних та різножанрових вокальних творів високого рівня складності використовуються прийоми удосконалення власної вокальної техніки; здійснюється добір вокальних вправ для відповідного типу голосу і удосконалення певної технічної навички; удосконалюється активний вокально-методичний слух.

Завдання: Завершення формування вокальної культури майбутнього педагога-музиканта.

Методичні вказівки: Для досягнення поставленого завдання необхідно використовувати вокальні вправи на різні типи вокальної техніки. Особливу увагу слід приділити художньому та методичному розвитку студента, свідомому володінню активним вокально-методичним слухом, теоретичними знаннями й методичними вміннями щодо формування, розвитку, гігієни та охорони співацького голосу, особливо дитячого. Для цього існує низка вокальних вправ, вокальних творів, вокалізів, спеціальна методична література.

ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ РЕПЕРТУАР

Вокалізи та вправи

1. Абт Ф. Школа пения. Избранные произведения для голоса с фортепиано. – М., 1985.
2. Бриліант В., Палкін В. Вокальні вправи. - К.: Музична Україна, 1978.
3. Виардо П. Упражнения для женского голоса в сопровождении фортепиано. – М.: Музыка, 1967.
4. Вілінська І.А. вокалізи для високого голосу. - К.: Мистецтво, 1969.
5. Вілінська І.А. Вокалізи для середнього голосу. – К.: Музична Україна, 1989.
6. Вокалізи для високого, середнього та низького голосу/ Упор. Єгоричева М.І. – К.: Музична Україна, 1968.
7. Вокализы для среднего и высокого голосов в сопровождении фортепиано/ Состав. Аден Г. – М.: Музыка, 1965.
8. Вокализы итальянских композиторов и учителей пения XVII – XVIII веков для среднего голоса и фортепиано. – Спб: Композитор, 2006.
9. Вороніна Р., Воронін О. 30 вокалізів на основі народних пісень. – К.: музична Україна, 1991.
10. Гарсія М. Школа пения: Ч. I, II. – М.: Госмузиздат, 1956.
11. Глінка М.И. Упражнения для усовершенствования голоса, методические пояснения к ним и вокализы-сольфеджио. - М.: Госмузиздат, 1951.
12. Єгоричева М. Вправи для вокальної техніки. - К.: Мучна Україна, 1980.
13. Зейдлер Г. Искусство пения. 40 мелодий расположенных по возрастанию сложности. – Л., 1987.

14. Избранные вокализы для высокого голоса в сопровождении фортепиано. Составитель Г. Тиц. – М.: Музыка, 1977.
15. Конконе Д. 50 упражнений для высокого и среднего голоса. - М.: Музыка, 1963.
16. Конконе Д. 40 упражнений для баса и баритона. М.: Музыка, 1964.
17. Лютген В. Ежедневные упражнения: 20 маленьких вокализиров. М.: Музыка, 1970.
18. Крижанівський С. Вправи для розспівування. К.: Музична Україна, 1977.
19. Кос-Анатольський А., Мельницька М. Вокалізи. – К.: Музична Україна, 1977.
20. Панофка Г. Искусство пения. – М.: Музыка, 1968.

Вокальні твори для високих голосів

Українські народні пісні

- Обробка М. Вериківського: “Малино, калино”, “За горами, за лісами”.
- Обробка В. Войта: “Тиха вода”; “Ой вийду я на вулицю”, “Глибока кирниця”.
- Обробка А. Єдлічки: “Чи я в лузі не калина була”, “Шумить, гуде дібровонька”, “В кінці греблі шумлять верби”, “Ой не ходи, Грицю”.
- Обробка В. Заресби: “Така її доля”, “Ні, мамо, не можна нелюба любити”.
- Обробка А. Кос-Анатольського. “Чотири воли пасу я”; “Ой на горі сніг біленький”.
- Обробка Л. Кауфмана. “Спать мені не хочеться”; “Ой на гору козак воду носить”; “Нащо мені чорні брови”.
- Обробка Ж. Колодуб. “Як поїхав мій миленький до млина”.
- Обробка М. Лисенка. “Ой не світи, місяченку”, “Зелененький барвіночку”; “Ой ходила дівчина бережком”, “Чом, чом не прийшов”, “Добрий вечір, зелена діброво”, “Без тебе, Олесю”, “Ой крикнула лебедонька”, “Дощик” “Зелена ліщинонько”, “Лугом іду, коня веду”, “Ой маю, маю я оченята”, “Ой у полі озеречко”, “Ой пушу я кониченька в сад”, “Ой одна я, одна”.
- Обробка С. Людкевича. “Ой, співаночки мої”.
- Обробка Б. Лятошинського. “Ой маю я чорні брови”.
- Обробка А. Омельченка. “У вишневому садочку”.
- Обробка Л. Ревуцького: “Їхав козак за Дунай”, “Ой знати, гнати”, “Ой попливи, вутко”, “Ой вийся, хмелю”, “ой ходить сон коло вікон”, “Прилетіла перепілонька”, “Ой є в лісі калина”, “Не питай”.
- Обробка А. Рубця: “Сонце низенько”, “Пусти ж мене, мамо”, “ой піду я до млина”, “Та рибалочка”, “Вечір близенько”.
- Обробка Я. Степового: “Вітер, вітер коло хати”, “Ой ти місяцю”, “Стороною дощик іде”, “Ой горе тій чайці”.
- Обробка К. Стеценка: “В’ється стежка”, “Пішов би я в ліс по дрова”, “Стелися, барвінку, низенько”, “Ніч така зоряна”.
- Обробка О. Свешнікова “Бодай ся когут знудив”.
- Обробка Н. Скоробагатька: “Стоїть гора високая”; “Очерет лугом гуде”.

- Обробка О. Сандлера “Ой джигуне, джигуне”.
- Обробка П. Човногого “Якби мені не тиночки”.

Арії з опер

- Д.Бонанчини. Арія Гризельды из оперы “Гризельда”.
- Вебер К. Арія Реции. “Ах чего же еще ждать”.
- Моцарт В.А. Арія Церлины из оперы “Дон Жуан”.
- Г.Генделя, Арія Альмиры из оперы “Ринальдо”.
- Гуно Ш. Баллада о фульском короле из оперы “Фауст”
- В. Беліні. Каватина Норми з опери “Норма”;
- Скарлатти Д. “Виоллета”.
- Скарлатти Д. Арія “Нет мне покоя”.
- М. Римський-Корсаков. Арія Снігуроньки з опери “Снігуронька”;
- М. Лисенко. Пісня Наталки з опери “Наталка-Полтавка”
- М. Лисенко. Пісня Петра з опери “Наталка-Полтавка”

Романси та пісні

- Н. Андрієвська, сл.Л.Рєви. “Якби я вмiла вишивать”;
- ІІ. Булахов, сл. О.Толстого. “Колокольчики мои”;
- О.Варламов, сл. народні. “Что мне жить и тужить”;
- О.Глазунов. Романс Ніни з музики до драми М.Лермонтова “Маскарад”;
- М. Глінка, сл. О.Пушкіна. “В крови горит огонь желанья”;
- М. Глінка, сл. М.Кукольника. “Жаворонок”;
- М. Глінка, сл. С.Баратинського. “Не искушай меня без нужды”;
- Е. Гріг, сл.Е.Крага. “Пісня Сольвейг” з сюїти “Пер Гюнт”;
- О. Даргомижський, сл. О.Пушкіна. “Юноша и дева”;
- Л.Деліб, сл. А.Мюссе. “Іспанська пісня”;
- А. Кос-Анатольський, сл. І.Франка “Ой ти, дівчино, з горіха зерня”;
- І. Кирилiна, сл. Л.Українки. “Якби мені”;
- Ф. Мендельсон, сл. Г.Гейне. “На крыльях чудной песни”;
- С. Рахманінов, сл. Ф.Тютчева. “Весенние воды”;
- С. Рахманінов, сл. О.Бекетової. “Забыть так скоро”;
- С. Рахманінов, сл. Г.Галіної. “Здесь хорошо”;
- М. Римський-Корсаков, сл. О.Толстого. “Не ветер, вея с высоты”;
- М. Римський-Корсаков, сл.А.Майкова. “О чём в тиши ночей”;
- К. Стеценко, сл.В.Самійленка. “Вечірня пісня”;
- Я. Чайковський, сл. А.Апхутіна. “День ли царит”;
- Я. Чайковський, сл. А.Апхутіна. “Забыть так скоро”;
- Я. Чайковський. “Растворил я окно”;
- Е. Шентірмай, переклад з угорської А.Єфременкова. “В мире есть красавица одна”;
- Ф. Шуберт. “Ave, Maria”;
- Ф. Шуберт, сл. Л.Штольберга. “Баркарола”.

Вокальні твори для середніх та низьких голосів

Українські народні пісні

- Обробка В. Заремби: “Дивлюсь я на небо”, “Повій вітре”, “Реве та стогне”.
- Обробка В. Косенка: “Грицю, Грицю, до роботи”, “Взяв би я бандуру”, “Удовицю я любив”.
- Обробка А. Коціпінського: “Ой кряче, кряче та чорненький ворон”, “Посіяла яру руту”, “Горе ж мені, горе”, “Ой як тужить серце моє за тобою, мила”, “Одна гора висока, а другая низька”, “Лугом іду, коня веду”.
- Обробка М. Лисенка: “Казав мені батько”, “Там, де Ятрань круто в’ється”, “Ой і не стелися, хрещатий барвінку”, “Ой не шуми луже”, “Де ти, доню, барилася?”, “Ти сама, мати, провинила”, “Та не жур мене, моя мати”, “Ой зійди, зійди, ясен місяцю”, “Чом дуб не зелений”, “Ой важу я, важу”, “Як поїхав мій миленький”, “Туман, туман по долині”, “Ой ненько, ненько, зацвіло серденько”, “Чи я вплила, чи я вбрела”, “Добрий вечір тобі, зелена діброва”, “Ой на горі вогонь горить”, “Гомін, гомін по діброві”, “Гей, у степу криниченька”, “Та куди їдеш, Євтуше?”.
- Обробка С. Людкевича: “Ой ти, дівчино, зарученая”, “Зажурилася бідная удівонька”.
- Обробка Г. Майбороди: “Чия ж то хатина?”.
- Обробка Л. Ревуцького: “Чуєш, брате мій”, “Не питай”.
- Обробка Н. Скоробагатька: “Повій, вітре, на Україну”.
- Обробка В. Таловирі: “По садочку ходжу”.
- Обробка Г. Цицалюка: “Вечір надворі”.

Арії з опер

- А. Скарлатті: “O cessate di piagarmi”, “Sento nel core”.
- Люцци: “Ave Maria!”.
- Х. Глюк: Арія Орфея з опери “Орфей”, арія Париса з опери “Парис і Елена”.
- М. Римський-Корсаков: Третя пісня Леля з опери „Снігуронька”.
- С. Гулак-Артемівський: Пісня Одарки з опери „Запорожець за Дунаєм” („Ой казала мені мати”), арія Султана із опери “Запорожець за Дунаєм”.
- М. Лисенко, сл. Т.Шевченка: Пісня Тараса з опери „Тарас Бульба” („Гей, літа орел”).
- М. Лисенко, сл. І.Котляревського: Пісня Виборного з опери “Наталка Полтавка”, пісня Миколи з оп. “Наталка Полтавка”.
- Г. Майборода: Аріозо матері з опери “Арсенал”.
- В. Моцарт. Арія Фігаро з опери „Весілля Фігаро”.
- О. Рубінштейн Романс Демона з опери “Демон”.

Романси та пісні

- О. Білаш, сл. Д. Павличка “Впали роси на покоси”;
- О. Білаш, сл. Д. Павличка “Молдаваночка”;
- О. Варламов, сл. М. Циганова “Красный сарафан”;

- Ж. Векерлен, сл. Фаваро “Менует Екзоде”;
- В. Верменич, сл. М. Сома “Польова царівна”;
- Г. Гладкова, сл. Т. Шевченка “Заповіт”.
- М. Глинка, сл. М. Кукольника “Сомнение”;
- Е. Гріг, сл. С. Гінсберг “Люблю тебе”;
- О. Даргомижський, сл. О. Кольцова “Не скажу нікому”;
- О. Даргомижський, сл. О. Пушкіна “Я вас любил”;
- А. Зорін, Д. Михайлов, сл. М. Пугачова “Жалобно стонет ветер осенний”;
- М. Лисенко, сл. І. Франка “Безмежнеє поле”;
- Н. Лістов “Я помню вальса звук прелестный”;
- Л. Малашкін, сл. Г. Лішина “О, если б мог выразить в звуке”;
- Ж. Массне, сл. Л. Галле “Елегія”;
- П. Майбороди, сл. А. Малишка “Рідна мати моя”.
- Я. Стеценка, сл. Т. Шевченка “Думи, мої...”.
- И. Шварца, сл. Б. Окуджавы “Наряд подвенечный”.
- В. Філіпченка, сл. М. Сингаївського “Тополина земля”.
- С. Рахманінов, сл. А. Фета “В молчанье ночи тайной”.
- Циганська нар. пісня в обр. Я. Пригожого “Что это сердце”.
- Я. Степовий, сл. Т. Шевченка “Утоптала стежечку”.
- Я. Чайковський, сл. Я. Полонського “Пісня циганки”;
- Р/ Шуман, сл. Г. Гейне “Я не сержусь”;
- М. Шишкін, сл. М. Язикова “Ночь светла”.

Рекомендована література

Основна

1. Антонюк В.Г. Постановка голосу: навчальний посібник для студентів вищих муз. навч. закладів. – К.: Українська ідея, 2000. – 68 с.
2. Антонюк, В.Г. Вокальна педагогіка (сольний спів): Підручник. - К.: ЗАТ “Віпол”, 2007. - 174 с.
3. Вокальний клас: Програма педагогічних інститутів / Укл. Ю.Є. Юцевич. – К.: РУМК, 1991. – 20 с.
4. Гарсиа М. Советы по пению : учеб. пособ. / Мануэль Гарсиа. – Санкт-Петербург : Лань ; Планета Музыки, 2014. – 104с.
5. Гонтаренко Н. Б. Сольное пение: Секреты вокального мастерства / Н.Б. Гонтаренко. – Ростов-н/Д: Феникс, 2006. – 185 с.
6. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики / Л.Б. Дмитриев. – М.: Музыка, 2007. – 327 с.
7. Доронюк В.Д. Основы вокально-педагогічної творчості вчителя музики: навч. посіб. для викладачів і студентів вищих навч. закладів і вчителів музики шкіл різного типу. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2011 – 178 с..
8. Емельянов В.В. Развитие голоса: Координация и тренинг. – СПб.: Лань, 2003. – 192 с.
9. Жишкович М. Основы вокально-педагогічних навиків / Методичні поради

- для студентів вокальних факультетів вищих навчальних закладів культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації. – Львів, 2007. – 43 с.
10. Карпось В.А. Основні положення з теорії співу: навч.-метод. посібник. – Луцьк: Вежа, 1999. – 109 с.
  11. Колодуб І. Питання теорії вокального мистецтва / І. Колодуб. – Х.: Промінь, 1995. – 119 с.
  12. Люш Д. Развитие и сохранение певческого голоса. – К.: Муз. Україна, 1988. – 138 [2] с.
  13. Малишева Т.П. «Сольний спів»: програма та приблизний репертуар (українські арії, романси, пісні) для вокальних факультетів музичних вузів України. – Х., 2002.- 23 с.
  14. Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению. – М.: Просвещение, 1987. – 95 с.
  15. Павлицева О.П. Методика постановки голоса: Краткое пособие для хормейстеров и преподавателей пения. – М.-Л.: Музыка, 1964. – 129 с.
  16. Плужников К. Механика пения. Принципы постановки голоса. – Спб.: Композитор, 2004. – 88 с.
  17. Пляченко Т.М. Методика викладання вокалу: навч.-метод. посібник для студентів музичних факультетів (Спеціальність “Музична педагогіка і виховання”) / Т.М. Пляченко. – Кіровоград: КДПУ, 2005. – 80 с.
  18. Прядко О.М. Розвиток співацького голосу : навч. посіб. / О.М. Прядко. – Кам’янець-Подільський: Сисин О.В., 2010. – 128 с.
  19. Стахевич О. Основи вокальної педагогіки: Ч 1. Природно наукові теорії сольного співу: курс лекцій :навч. посібник для студентів диригентсько – хорових факультетів музичних і педагогічних вузів – Суми, 2002. - 92 с.
  20. Стулова Г.П. Дидактические основы обучения пению. – М.: Прометей, 1992. – 68 [1] с.
  21. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика розвитку співацького голосу: Навч.-метод. посібник для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, учителів шкіл різного типу. – К., 1998. – 160 с.
  22. Юшманов В. Вокальная техника и ее парадоксы / В. Юшманов. – Изд-во ДЕАН, 2007. – 163 с.

Додаткова

1. Антонюк В.Г. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект: монографія / Валентина Геніївна Антонюк. – К.: Українська ідея, 2001. – 144с.
2. Антонюк В. Формування індивідуального виконавського стилю: культурно-антропологічний аспект: наукове дослідження / Валентина Геніївна Антонюк. - К.: Українська ідея, 1999. – 24с.
3. Базиликот Б. Орфоепія в співі. Навчальний посібник – Львів, 2001. – 78 с.
4. Вальборг Вербек-Свердстрём. Школа раскрытия голоса. Путь к катарсису в искусстве пения. – М.: evidentis, 2009. – 232 с.

5. ГнидьБ. П. Історія вокального мистецтва [підруч. для вищ. муз. навч. закл] / Богдан Пилипович Гнидь; Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. – Київ : НМАУ, 1997. – 318, [1] с.
6. Голубев П. Советы молодым педагогам – вокалистам. – М.: Музгиз., 1963.
7. Гребенюк Н.Є. Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти. [Монографія]. – К.: НМАУ ім. П.І. Чайковського, 1999.
8. Иванников В.Ф. Методика поточного пения. – М., 2005. – 16 с.
9. Леонтович М. Н. Практичний курс навчання співу у середніх школах України / М.Д. Леонтович; упоряд. Л.О. Іванова. – К.: Муз. Україна, 1989.
10. Микиша М.В. Практичні основи вокального мистецтва / літ. виклад М. Головащенко. – К.: Муз. Україна, 1985. – 90 с.
11. Морозов В.П. Искусство резонансного пения. Основы резонансной теории и техники – М.: ИП РАН, МГК им.П.И. Чайковского, Центр «Искусство и наука», 2002. – 496 с.
12. Назаренко И.К. Искусство пения / И.К. Назаренко. – М.: ГМИ, 1968. – 622 с.
13. Прокопенко Н.М. Тайна вокала Шаляпина // Вокально-теоретич. исслед. - К.: ИИЦ Госкомстата Украины, 1999. – 226 с.
14. Фучито С. Искусство пения и вокальная методика Энрико Карузо / пер. с нем. Шведе Е.Е. – 3-е изд., доп. – СПб.: Композитор, 2005. – 56 с.
15. Чайка В. Мистецтво творити голосом. Роль психофізіологічного стану студента у розвитку його вокальної майстерності: поради педагога. – Львів : Місіонер, 2008. – 104 с.
16. Юссон Р. Певческий голос: Исследование основных физиологических и акустических явлений певческого голоса. – М.: Музыка, 1974 – 262 с.

Електронні ресурси:

1. Гігієна голосу як одна з професійних ознак співака
Режим доступу : <http://www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/kultura32/31.pdf>
  2. Постановка голосу:техніка мови та фізіологія співу
Режим доступу:[file:///C:/Users/2014/Downloads/Npd_2014_1_47%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/2014/Downloads/Npd_2014_1_47%20(1).pdf)
  3. Дихальна гімнастика А.Н.Стрельнікової
Режим доступу: http://fizrazvitie.ru/2010/08/blog-post_08.html
<http://atletizm.com.ua/zdorove/pravilnoe-dykhanie/784-dykhatel'naya-gimnastika-strelnikovoij-uprazhneniya>
  4. Погляд на українську пісенну культуру в ХХІ столітті.
Режим доступу: <http://www.pisni.org.ua/artikles/274.html>
  5. Творча біографія вокальної формації «Пікардійська терція».
Режим доступу : <http://www.tercia.com.ua/pro-hurt>
  6. Витоки сучасних трендів і тенденцій у попередників – легендарних зірок рок-сцени 80-90-х.
Режим доступу:<http://rock-oko.com/statt/analtika/legendarn-albomi.html>
- Форма підсумкового контролю успішності навчання:** залік, екзамен.

Вимоги до звітності по семестрам

1 семестр

- 2 твори з концертмейстером (арія, розгорнутий романс);
- 1 твір сучасного композитора;
- 1 пісня без інструментального супроводу.

2 семестр

- 2 твори під акомпанемент (арія з опери, арія з оперети (мюзіклу)
- 1 номер з кантати , ораторії.
- 1 народна пісня а'cappella.

Засоби діагностики успішності навчання

1. Вияв відповідної вокально-технічної підготовки студента у виконанні вокалізів та інших вокальних творів.
2. Високий рівень володіння своїм голосом під час публічного виконання вокальних творів.
3. Демонстрація наявності відповідних вокальних умінь та ступеня художньо-сценічного втілення у власній вокально-виконавській діяльності.
4. Художньо-методичний аналіз власного вокального репертуару та репертуару учня-студента.

ВОКАЛ

Укладач к.п.н., доцент Гунько Н.О.

ВСТУП

Практичний курс «Вокал» є однією з важливих дисциплін в системі підготовки музиканта-виконавця та педагога-музиканта. Ця навчальна дисципліна визначає фахову підготовку студентів та передбачає розвиток вокально-технічних навичок в обсязі, необхідному задля подальшої професійної діяльності.

Програма вивчення практичної навчальної дисципліни «Вокал» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувача вищої освіти за спеціальністю 025 Музичне мистецтво рівнів вищої освіти «бакалавр», «магістр» за спеціалізацією: художня культура, інструментально-виконавська майстерність.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні положення теорії і практики постановки голосів різних типів.

Міждисциплінарні зв'язки: З метою оптимізації процесу розвитку співочого голосу студентів дисципліна «Вокал» спирається на знання із “Фізіології”, “Педагогіки”, “Психології”, “Історії та теорії музики”, “Сольфеджио”, “Спеціального музичного інструменту”.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Вокал» – практична підготовка студентів до вокально-виконавської діяльності, розвиток їх музично-творчого потенціалу, озброєння їх основними знаннями про будову голосового апарата і особливості його функціонування, формування необхідних вокальних навичок й умінь майбутніх педагогів – музикантів.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Вокал» є:

- засобами вокального мистецтва здійснювати естетичне виховання майбутніх фахівців;
- розвивати художньо-творчі та вокально-виконавські здібності, навички й уміння;
  - навчити методичним прийомам формування і розвитку співацького голосу та музичних здібностей, необхідних для подальшої фахової діяльності у закладах загальної середньої освіти, в закладах початкової музичної освіти та професійних музичних навчальних закладах;
- підготовка майбутніх спеціалістів до самостійного підвищення вокальної майстерності в умовах практичної діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними **компетентностями**:

- **пізнавальною**, що забезпечує ознайомлення з кращими зразками світового та вітчизняного вокального мистецтва, будовою голосового апарату та механізмом співацького процесу; критеріями якості співу й вокальної майстерності; основами методики формування, розвитку та охорони співацького голосу;
- **практичною**, що сприяє оволодінню вокально-технічними навичками: співацьким диханням, різними типами атаки звуку, вірною артикуляцією та чіткою дикцією, єдинорегістровим звучанням голосу, різним характером голосоведінням; ансамблевим співом, виконанню вокальних творів під власний акомпанемент і без супроводу; умінню працювати над своїм голосом та виконанням різножанрових та різнохарактерних вокальних творів;
- **творчою**, що забезпечує створення еталонного уявлення щодо основних прийомів відтворення образу вокального твору; підвищення майстерності використання основних якостей співочого голосу; формування музично-естетичного смаку та розширення загального світогляду; пошуку нових підходів до вокальної імпровізації;
- **соціальною**, що сприяє вихованню громадянської свідомості, національної гідності через виконання кращих вітчизняних вокальних творів; формуванню навички професійної взаємодії в колективі, прагненню до створення комфортного, доброзичливого клімату.

Очікувані результати навчання:

- володіння вокально-технічними та виконавськими навичками;
- еталонно-виразне відтворювання художнього образу вокального твору;
- уміння індивідуально-диференційованого добору вокально-технічних вправ та вибору високохудожнього репертуару відповідної складності;
- володіння художньо-виконавською майстерністю;
- високий рівень практичних навичок роботи з співочим голосом та вміння організувати та керувати навчальним процесом.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

2 рік навчання

Змістовий модуль 1. Розвиток основних співацьких навичок.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізу й двох різножанрових вокальних творів малої форми студенти набувають основних навичок формування

голосних та артикуляції приголосних звуків під час співу на середній ділянці діапазону; відпрацьовують вірне співацьке звукоутворенням на центральній ділянці діапазону; формують навички співу на дихальній опорі.

Завдання: Навчитися правильно і розкуто користуватися м'язами обличчя, шиї, підборіддя при співі.

Методичні вказівки: Щоб звільнити м'язи обличчя, шиї й підборіддя при співі, роблять перед дзеркалом не співаючи такі вправи: рухають ротом і шиєю то праворуч, то ліворуч. Рекомендується також співати перед дзеркалом, старанно вимовляючи всі голосні і приголосні звуки близько на зубах, чітко і ясно.

Змістовий модуль 2. Формування вокального слуху й співацьких навичок. Розвиток свідомих вокальних уявлень.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізу й двох різножанрових та різнохарактерних вокальних творів малої форми відбувається формування вірного співацького дихання, навички високої співочої позиції, уміння використання різних типів атаки звуку, набуваються основні навички формування голосних та артикуляції приголосних звуків під час співу на всіх ділянках діапазону, поступово розширюється співацький діапазон, засвоюється навичка кантиленного співу.

Завдання:

1. Навчитися вірному співочому звукоутворенню на всій ділянці робочого діапазону та різному характеру звуковедення.

2. Навчитися правильно володіти технікою кантиленного співу, плавного переходу від одного регістру до другого та чистого інтонування.

Методичні вказівки: Необхідно зосередитись на трьох голосоутворюючих факторах: дихання, гортань та резонатори. Без координації цих трьох факторів не можливо формувати правильні вокальні звуки.

Для згладжування регістрів дуже корисно співати гаму. Пильно прислухаючись, співак зможе вирівняти свій голос ледве помітного змінного голосного звуку. Ідеальне звучання буде тоді, коли всі елементи грудного й головного резонаторів зіллються між собою. Це досягається поступовим оволодінням комплексу систематичних обміркованих вправ.

3 рік навчання

Змістовий модуль 1. Розвиток співацького діапазону, досягнення виразного звучання голосу.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, вокальних творів середнього рівня складності відбувається подальший розвиток вокального слуху, поступово розширюється співацький діапазон, вирівнюються регістри співацького голосу, розвиток рухливості голосу.

Завдання:

1. Навчитися виразному і технічно досконалому виконанню вокалізів та вокальних творів середньої вокально-технічної складності.

2. Навчити правильно орієнтуватися щодо якості вокального звучання і надбання відповідних знань і умінь.

Методичні вказівки: Для того, щоб досягти удосконалення вокально-технічних умінь і навичок необхідно цілеспрямовано і наполегливо працювати над технікою співу, диханням. Для цього існують вокальні вправи, вокалізи, спеціальні вокальні твори. Найкращий спів – простий, ритмічний, рівний, вдумливий і відповідний до змісту твору. Приступаючи до вивчення вокалізу, пісні або романсу слід довідатись хто автор музики, коли написано твір, яка епоха, які почуття передаються у творі.

Змістовий модуль 2. Досягнення свідомого природного звучання голосу.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, вокальних творів середнього рівня складності відбувається доведення до автоматизму навички співацького дихання, співацької опори та атаки звуку, артикуляції і дикції; подальше розширення співацького діапазону і одночасне й взаємопов'язане виховання слухових і м'язових уявлень; використовуються прийоми динамічного нюансування, здійснюється робота щодо розвитку рухливості голосу та декламаційної виразності виконання, водночас зберігаючи повноцінне звучання голосу.

Завдання: Подальша робота над оволодінням вокальною технікою задля підвищення рухливості співацького голосу.

Методичні вказівки: Потрібна обережна, поступова й вдумлива праця. Для цього існують вокальні вправи, які формують голос і вирівнюють його, роблять голос технічно рухливим, гнучким і розширюють діапазон голосу.

4 рік навчання

Змістовий модуль 1. Закріплення вокально – технічних навичок студентів. Формування художньо-виконавських навичок

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, різножанрових вокальних творів середнього рівня складності здійснюється поєднання емоційного стану з технічними завданнями фонаційного процесу; вирівнювання тембрового звучання голосу на всіх ділянках діапазону; робота над технічною досконалістю співочого голосу студентів; формування свідомого вокального слуху; доведення до автоматизму комплексу вокально-технічних навичок; розвиток художньо-виконавських умінь.

Завдання:

1. Робота над вирівнюванням звучності тембрової одноманітності і опертості голосу на всіх голосних по всьому діапазону.
2. Наполеглива робота над відпрацюванням вокально-технічних навичок та емоційно-образною виразністю співацького голосу.

Методичні вказівки: Для досягнення вирівнювання звучності тембрової одноманітності і опертості голосу по всьому діапазону потрібна наполеглива, свідомо робота над диханням, високою позицією, згладжуванням регістрів. Для цього використовуються ряд вокальних вправ, вокалізів, спеціальна методична література. Поступова й наполеглива робота потрібна для досягнення динамічного нюансування (звучного піано і форте на дихальній опорі без форсування), удосконалення співочої дикції і артикуляції. Для цього користуються спеціальними вокальними вправами, вокалізами,

вокальними творами, які дають змогу оволодіння навичками необхідного звучання голосу.

Змістовий модуль 2. Удосконалення вокально–технічних і художньо – виконавських навичок студентів.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, різнохарактерних та різножанрових вокальних творів середнього рівня складності відбувається подальша робота над музичною декламацією і музичним виконавством; над інтонаційною виразністю співочого голосу; автоматизацією комплексу вокально–технічних навичок та умінь, продовжується формування стилістичної виразності співочого голосу; робота над вірним резонуванням голосу та артикуляційною і дикційною виразністю.

Завдання:

1. Продовження наполегливої роботи щодо відпрацювання вокально-технічних навичок та емоційно-образної виразністю співацького голосу.

2. Цілеспрямована робота над свідомою самооцінкою власного співацького процесу щодо якості звучання голосу.

Методичні вказівки: Кожному співакові треба навчитися розбиратися у своєму голосовому механізмі, на слух розпізнавати вірне за якістю звучання голосу, здійснювати аналіз співацького процесу. Для цього необхідний свідомий контроль при виконанні вокальних вправ, й вокальних творів. Через свідому техніку, з допомогою якої вироблено навички правильної роботи голосового апарату, треба формувати навички вільного виконання вокальних творів з різною емоційно-образною забарвленістю. Для цього існують вокалізи, вокальні твори, вправи на різноманітні виконавські прийоми.

5 рік навчання

Змістовий модуль 1. Завершення формування основних вокально–технічних і художньо–виконавських навичок, вокального слуху і музичних уявлень.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, різножанрових та різнохарактерних вокальних творів високої виконавсько-технічної складності відбувається доведення навички свідомого фіксування вібраційного відчуття до автоматизму; поглиблюється вокально–технічна виразність співочого голосу; удосконалюється вокальна техніка.

Завдання: Наполеглива свідомою робота над удосконаленням набутих вокально–технічних навичок звукоутворення, дихання, артикуляції і вирівнювання звучання голосу по ділянці діапазону та використання динамічних можливостей голосу.

Методичні вказівки: Існує ціла низка спеціальних вокальних вправ, вокальних творів, вокалізів, які дають змогу досягти поставленої мети, удосконалити набуті вокально–технічні навички звукоутворення, дихання, артикуляції і рівності звучання голосу.

Змістовий модуль 2. Формування методичних умінь студентів, навичок реалізації здобутого досвіду в умовах практичної роботи.

На матеріалі вокальних вправ, вокалізів, різнохарактерних та різножанрових вокальних творів відповідного рівня складності

удосконалюються вокально–технічні і виконавських умінь на свідомому рівні; здійснюється робота щодо усунення недоліків під час співу та підвищення виразності співочого голосу, продовження розвитку активного вокально–методичного слуху; автоматизація комплексу вокально–технічних навичок.

Завдання: Удосконалення вміння здійснювати педагогічний аналіз власного вокального процесу та самостійного добору прийомів усунення виконавських недоліків.

Методичні вказівки: Необхідно залучати студентів до добору вокальних творів для вивчення з детальним обговоренням щодо їх навчально–методичної доцільності, аналізом технічних труднощів та добору прийомів їх усунення; складення виконавського плану вокальних творів з власного репертуару.

ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ РЕПЕРТУАР

Вокалізи та вправи

1. Абт Ф. Школа пения. Избранные произведения для голоса с фортепиано. – М., 1985.
2. Бриліант В., Палкін В. Вокальні вправи. – К.: Музична Україна, 1978.
3. Виардо П. Упражнения для женского голоса в сопровождении фортепиано. – М.: Музыка, 1967.
4. Вілінська І.А. вокалізи для високого голосу. – К.: Мистецтво, 1969.
5. Вілінська І.А. Вокалізи для середнього голосу. – К.: Музична Україна, 1989.
6. Вокалізи для високого, середнього та низького голосу/ Упор. Єгоричева М.І. – К.: Музична Україна, 1968.
7. Вокализы для среднего и высокого голосов в сопровождении фортепиано/ Состав. Аден Г. – М.: Музыка, 1965.
8. Вокализы итальянских композиторов и учителей пения XVII – XVIII веков для среднего голоса и фортепиано. – Спб: Композитор, 2006.
9. Вороніна Р., Воронін О. 30 вокалізів на основі народних пісень. – К.: музична Україна, 1991.
10. Гарсія М. Школа пения: Ч. I, II. – М.: Госмузиздат, 1956.
11. Глінка М.И. Упражнения для усовершенствования голоса, методические пояснения к ним и вокализы-сольфеджио. – М.: Госмузиздат, 1951.
12. Єгоричева М. Вправи для вокальної техніки. К.: Мучна Україна, 1980.
13. Зейдлер Г. Искусство пения. 40 мелодий расположенных по возрастанию сложности. – Л., 1987.
14. Избранные вокализы для высокого голоса в сопровождении фортепиано. Составитель Г. Тиц. – М.: Музыка, 1977.
15. Конконе Д. 50 упражнений для высокого и среднего голоса. – М.: Музыка, 1963.
16. Конконе Д. 40 упражнений для баса и баритона. М.: Музыка, 1964.
17. Лютген В. Ежедневные упражнения: 20 маленьких вокализиров. – М.:Музыка, 1970.

18. Крижанівський С. Вправи для розспівування. – К.: Музична Україна, 1977.
19. Кос-Анатольський А., Мельницька М. Вокалізи. – К.: Музична Україна, 1977.
20. Панофка Г. Искусство пения. – М.: Музыка, 1968.

Вокальні твори для високих голосів

Українські народні пісні

- Обробка М. Вериківського: “Малино, калино”, “За горами, за лісами”.
- Обробка В. Войта: “Тиха вода”; “Ой вийду я на вулицю”, “Глибока кирниця”.
- Обробка А. Єдлічки: “Чи я в лузі не калина була”, “Шумить, гуде дібровонька”, “В кінці греблі шумлять верби”, “Ой не ходи, Грицю”.
- Обробка В. Заресби: “Така її доля”, “Ні, мамо, не можна нелюба любити”.
- Обробка А. Кос-Анатольського. “Чотири воли пасу я”; “Ой на горі сніг біленький”.
- Обробка Л. Кауфмана. “Спать мені не хочеться”; “Ой на гору козак воду носить”; “Нащо мені чорні брови”.
- Обробка Ж. Колодуб. “Як поїхав мій миленький до млина”.
- Обробка М. Лисенка. “Ой не світи, місяченку”, “Зелененький барвіночку”; “Ой ходила дівчина бережком”, “Чом, чом не прийшов”, “Добрий вечір, зелена діброво”, “Без тебе, Олесю”, “Ой крикнула лебедонька”, “Дощик” “Зелена ліщинонько”, “Лугом іду, коня веду”, “Ой маю, маю я оченята”, “Ой у полі озеречко”, “Ой пушу я кониченька в сад”, “Ой одна я, одна”.
- Обробка С. Людкевича. “Ой, співаночки мої”.
- Обробка Б. Лятошинського. “Ой маю я чорні брови”.
- Обробка А. Омельченка. “У вишневому садочку”.
- Обробка Л. Ревуцького: “Їхав козак за Дунай”, “Ой знати, гнати”, “Ой попливи, вутко”, “Ой вийся, хмелю”, “ой ходить сон коло вікон”, “Прилетіла перепілонька”, “Ой є в лісі калина”, “Не питай”.
- Обробка А. Рубця: “Сонце низенько”, “Пусти ж мене, мамо”, “ой піду я до млина”, “Та рибалочка”, “Вечір близенько”.
- Обробка Я. Степового: “Вітер, вітер коло хати”, “Ой ти місяцю”, “Стороною дощик іде”, “Ой горе тій чайці”.
- Обробка К. Стеценка: “В’ється стежка”, “Пішов би я в ліс по дрова”, “Стелися, барвінку, низенько”, “Ніч така зоряна”.
- Обробка О. Свешнікова “Бодай ся когут знудив”.
- Обробка Н. Скоробагатька: “Стоїть гора високая”; “Очерет лугом гуде”.
- Обробка О. Сандлера “Ой джигуне, джигуне”.
- Обробка П. Човнового “Якби мені не тиночки”.

Арії з опер

- Д.Бонанчини. Арія Гризельды из оперы “Гризельда”.
- Вебер К. Арія Реции. “Ах чего же еще ждатель”.

- Моцарт В.А. Арія Церлини из оперы “Дон Жуан”.
- Г.Генделя, Арія Альмиры из оперы “Ринальдо”.
- Гуно Ш. Баллада о фульском короле из оперы “Фауст”
- В. Беліні. Каватина Норми з опери “Норма”;
- Скарлатти Д. “Виоллета”.
- Скарлатти Д. Арія “Нет мне покоя”.
- М. Римський-Корсаков. Арія Снігуроньки з опери “Снігуронька”;
- М. Лисенко. Пісня Наталки з опери “Наталка-Полтавка”
- М. Лисенко. Пісня Петра з опери “Наталка-Полтавка”

Романси та пісні

- Н. Андрієвська, сл.Л.Реви. “Якби я вмiла вишивать”;
- ІІ. Булахов, сл. О.Толстого. “Колокольчики мои”;
- О.Варламов, сл. народні. “Что мне жить и тужить”;
- О.Глазунов. Романс Ніни з музики до драми М.Лермонтова “Маскарад”;
- М. Глінка, сл. О.Пушкіна. “В крови горит огонь желанья”;
- М. Глінка, сл. М.Кукольника. “Жаворонок”;
- М. Глінка, сл. С.Баратинського. “Не искушай меня без нужды”;
- Е. Гріг, сл.Е.Крага. “Пісня Сольвейг” з сюїти “Пер Гюнт”;
- О. Даргомижський, сл. О.Пушкіна. “Юноша и дева”;
- Л.Деліб, сл. А.Мюссе. “Іспанська пісня”;
- А. Кос-Анатольський, сл. І.Франка “Ой ти, дівчино, з горіха зерня”;
- І. Кирилiна, сл. Л.Українки. “Якби мені”;
- Ф. Мендельсон, сл. Г.Гейне. “На крыльях чудной песни”;
- С. Рахманинов, сл. Ф.Тютчева. “Весенние воды”;
- С. Рахманiнов, сл. О.Бекетової. “Забыть так скоро”;
- С. Рахманiнов, сл. Г.Галiної. “Здесь хорошо”;
- М. Римський-Корсаков, сл. О.Толстого. “Не ветер, вей с высоты”;
- М. Римський-Корсаков, сл.А.Майкова. “О чём в тиши ночей”;
- К. Стеценко, сл.В.Самiйленка. “Вечiрня пісня”;
- Я. Чайковський, сл. А.Апухтiна. “День ли царит”;
- Я. Чайковський, сл. А.Апухтiна. “Забыть так скоро”;
- Я. Чайковський. “Растворил я окно”;
- Е. Шентiрмай, переклад з угорської А.Єфременкова. “В мире есть красавица одна”;
- Ф. Шуберт. “Ave, Maria”;
- Ф. Шуберт, сл. Л.Штольберга. “Баркарола”.

Вокальні твори для середніх та низьких голосів

Українські народні пісні

- Обробка В. Заремби: “Дивлюсь я на небо”, “Повій вітре”, “Реве та стогне”.
- Обробка В. Косенка: “Грицю, Грицю, до роботи”, “Взяв би я бандуру”, “Удовицю я любив”.

- Обробка А. Коціпінського: “Ой кряче, кряче та чорненький ворон”, “Посіяла яру руту”, “Горе ж мені, горе”, “Ой як тужить серце моє за тобою, мила”, “Одна гора висока, а другая низька”, “Лугом іду, коня веду”.
- Обробка М. Лисенка: “Казав мені батько”, “Там, де Ятрань круто в’ється”, “Ой і не стелися, хрещатий барвінку”, “Ой не шуми луже”, “Де ти, доню, барилася?”, “Ти сама, мати, провинила”, “Та не жур мене, моя мати”, “Ой зійди, зійди, ясен місяцю”, “Чом дуб не зелений”, “Ой важу я, важу”, “Як поїхав мій миленький”, “Туман, туман по долині”, “Ой ненько, ненько, зацвіло серденько”, “Чи я вплила, чи я вбрела”, “Добрий вечір тобі, зелена діброва”, “Ой на горі вогонь горить”, “Гомін, гомін по діброві”, “Гей, у степу криниченька”, “Та куди їдеш, Євтуше?”.
- Обробка С. Людкевича: “Ой ти, дівчино, заручена”, “Зажурилася бідная удівонька”.
- Обробка Г. Майбороди: “Чия ж то хатина?”.
- Обробка Л. Ревуцького: “Чуєш, брате мій”, “Не питай”.
- Обробка Н. Скоробагатька: “Повій, вітре, на Україну”.
- Обробка В. Таловирі: “По садочку ходжу”.
- Обробка Г. Цицалюка: “Вечір надворі”.

Арії з опер

- А. Скарлатті: “O cessate di piagarmi”, “Sento nel core”.
- Люцци: “Ave Maria!”.
- Х. Глюк: Арія Орфея з опери “Орфей”, арія Париса з опери “Парис і Елена”.
- М. Римський-Корсаков: Третя пісня Леля з опери „Снігуронька”.
- С. Гулак-Артемівський: Пісня Одарки з опери „Запорожець за Дунаєм” („Ой казала мені мати”), арія Султана із опери “Запорожець за Дунаєм”.
- М. Лисенко, сл. Т.Шевченка: Пісня Тараса з опери „Тарас Бульба” („Гей, літа орел”).
- М. Лисенко, сл. І.Котляревського: Пісня Виборного з опери “Наталка Полтавка”, пісня Миколи з оп. “Наталка Полтавка”.
- Г. Майборода: Аріозо матері з опери “Арсенал”.
- В. Моцарт. Арія Фігаро з опери „Весілля Фігаро”.
- О.Рубінштейн Романс Демона з опери “Демон”.

Романси та пісні

- О. Білаш, сл. Д.Павличка “Впали роси на покоси”;
- О. Білаш, сл. Д.Павличка “Молдаваночка”;
- О. Варламов, сл. М.Циганова “Красный сарафан”;
- Ж.Векерлен, сл.Фаваро “Менует Екзоде”;
- В. Верменич, сл. М.Сома “Польова царівна”;
- Г.Гладкова, сл. Т.Шевченка “Заповіт”.
- М. Глинка, сл. М.Кукольника “Сомнение”;
- Е. Гріг, сл. С.Гінсберг “Люблю тебе”;
- О. Даргомижський, сл. О.Кольцова “Не скажу нікому”;

- О. Даргомижський, сл. О. Пушкіна “Я вас любил”;
- А. Зорін, Д. Михайлов, сл. М. Пугачова “Жалобно стонет ветер осенний”;
- М. Лисенко, сл. І. Франка “Безмежнеє поле”;
- Н. Лістов “Я помню вальса звук прелестный”;
- Л. Малашкін, сл. Г. Лішина “О, если б мог выразить в звуке”;
- Ж. Массне, сл. Л. Галле “Елегія”;
- П. Майбороди, сл. А. Малишка “Рідна мати моя”.
- Я. Стеценка, сл. Т. Шевченка “Думи, мої...”.
- И. Шварца, сл. Б. Окуджавы “Наряд подвенечный”.
- В. Філіпченка, сл. М. Сингаївського “Тополина земля”.
- С. Рахманінов, сл. А. Фета “В молчанье ночи тайной”.
- Циганська нар. пісня в обр. Я. Пригожого “Что это сердце”.
- Я. Степовий, сл. Т. Шевченка “Утоптала стежечку”.
- Я. Чайковський, сл. Я. Полонського “Пісня циганки”;
- Р Шуман, сл. Г. Гейне “Я не сержусь”;
- М. Шишкін, сл. М. Язикова “Ночь светла”.

Твори шкільного репертуару

Українські народні пісні

- Обробка В. Гончаренка. “Іди, іди, дощику”.
- Обробка М. Каландьонка. “Ой на горі жито”.
- Обробка Ж. Колодуб “Вийди, вийди, сонечко”.
- Обробка Є. Льонка. “Іванчику-білоданчику”, “Ходить сонко по вулиці”.
- Обробка Ю. Соколовського: “Дощик”, “І шумить, і гуде”, “Лугом іду, коня веду”, “Місяць на небі”, “Тече річка невеличка”.
- Обробка Ю. Щуровського: “Ой, за гаєм, гаєм”, “Ой, ходила дівчина бережком”.

Твори композиторів-класиків для дітей

- Й. Брамс, обробка А. Цахе: “Колискова”, “Ластівка”.
- О. Варламов “Горные вершины”.
- М. Глінка “Не щебечи, соловейко”, “Гуде вітер вельми в полі”.
- Е. Гріг: “Захід сонця”, “Дитяча пісенька”.
- К. Данькевич “Колискова”.
- Д. Кабалевський “Шкільні роки”.
- В. Косенко “Колискова”.
- Ц. Кюї “Весняна пісенька”, “Кицька”.
- С. Монюшко “Золота рибка”.
- В. Моцарт “Весняна”, “Колискова”.
- Т. Попатенко “Соловей”.
- П. Чайковський: “Мой садик”, “Весна”, “Колыбельная в бурю”.
- Ф. Шопен “Желание”.

Рекомендована література

Основна

1. Антонюк В.Г. Постановка голосу: навчальний посібник для студентів вищих муз. навч. закладів. – К.: Українська ідея, 2000.
2. Вокальний клас: Програма педагогічних інститутів / Укл. Ю.Є. Юцевич. – К.: РУМК, 1991.
3. Гонтаренко Н. Б. Сольное пение: Секреты вокального мастерства / Н.Б. Гонтаренко. – Ростов-н/Д : Феникс, 2006. – 185 с.
4. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики / Л.Б. Дмитриев. – М.: Музыка, 2007. – 327 с.
5. Доронюк В.Д. Основи вокально-педагогічної творчості вчителя музики: навч. посіб. для викладачів і студентів вищих навч. закладів і вчителів музики шкіл різного типу. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2011 – 178 с..
6. Дуб'єцька Л.С. Постановка голосу для спеціальності «Педагогіка і методика середньої освіти. Музика». – Хмельницький, 2007.
7. Емельянов В.В. Развитие голоса: Координация и тренинг. – СПб.: Лань, 2000.
8. Жишкович М. Основи вокально-педагогічних навиків / Методичні поради для студентів вокальних факультетів вищих навчальних закладів культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації. – Львів, 2007.
9. Карпось В.А. Основні положення з теорії співу: навч.-метод. посібник. – Луцьк: Вежа, 1999.
10. Колодуб І. Питання теорії вокального мистецтва / І. Колодуб. – Х.: Промінь, 1995.
11. Люш Д. Развитие и сохранение певческого голоса. – К.: Муз. Україна, 1988.
12. Малишева Т.П. «Сольний спів»: програма та приблизний репертуар (українські арії, романси, пісні) для вокальних факультетів музичних вузів України. – Х., 2002.
13. Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению. – М.: Просвещение, 1987.
14. Павлищева О.П. Методика постановки голоса: Краткое пособие для хормейстеров и преподавателей пения. – М.-Л.: Музыка, 1964.
15. Плужников К. Механика пения. Принципы постановки голоса. – Спб.: Композитор, 2004.
16. Пляченко Т.М. Методика викладання вокалу. – Кіровоград: КДПУ. – 2005.
17. Прядко О.М. Розвиток співацького голосу: методичні рекомендації для викладачів вокалу та студентів музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2009.
18. Стахевич О. Основи вокальної педагогіки : Ч 1. Природно наукові теорії сольного співу : курс лекцій :навч. посібник для студентів диригентсько – хорових факультетів музичних і педагогічних вузів – Суми, 2002.
19. Стулова Г.П. Дидактические основы обучения пению. – М.: Прометей, 1992.
20. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика розвитку співацького голосу : Навч.-

- метод. посібник для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, учителів шкіл різного типу. – К., 1998.
21. Юшманов В. Вокальная техника и ее парадоксы / В. Юшманов. – Изд-во ДЕАН, 2007. – 163 с.

Додаткова

22. Антонюк В.Г. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект: монографія / Валентина Геніївна Антонюк. – К.: Українська ідея, 2001. – 144 с.
23. Антонюк В. Формування індивідуального виконавського стилю: культурно-антропологічний аспект: наукове дослідження / Валентина Геніївна Антонюк. - К.: Українська ідея, 1999. – 24с.
24. Багадуров В. Очерки по истории вокальной педагогики. ч. 3. – М.: Музгиз, 1956.
25. Базиликут Б. Орфоепія в співі. Навчальний посібник – Львів, 2001.
26. Вальборг Вербек-Свердстрём. Школа раскрытия голоса. Путь к катарсису в искусстве пения. – М.: evidentis, 2009. – 232 с.
27. Вопросы вокальной педагогики: Вып. I-IV. – М.: Музыка, 1962-1984.
28. Голубев П. Советы молодым педагогам – вокалистам. – М.: Музгиз., 1963.
29. Гребенюк Н.Є. Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти. [Монографія]. – К.: НМАУ ім. П.І. Чайковського, 1999.
30. Иванников В.Ф. Методика поточного пения. – М., 2005.
31. Леонтович М. Н. Практичний курс навчання співу у середніх школах України / М.Д. Леонтович; упоряд. Л.О. Іванова. – К.: Муз. Україна, 1989.
32. Микиша М.В. Практичні основи вокального мистецтва / літ. виклад М. Головащенко. – К.: Муз. Україна, 1985.
33. Морозов В.П. Биофизические основы вокальной речи. – Л.: Наука, 1977.
34. Морозов В.П. Искусство резонансного пения. Основы резонансной теории и техники – М.: ИП РАН, МГК им. П.И. Чайковского, Центр «Искусство и наука», 2002.
35. Назаренко И.К. Искусство пения / И.К. Назаренко. – М.: ГМИ, 1963.
36. Прокопенко Н.М. Тайна вокала Шаляпина // Вокально-теоретич. дослід.- К.: ІІІЦ Госкомстата України, 1999.
37. Ригс С. Как стать звездой. – М.: Guitar college, 2005.
38. Фучито С. Искусство пения и вокальная методика Энрико Карузо / пер. с нем. Шведе Е.Е. – 3-е изд., доп. – СПб.: Композитор, 2005.
39. Чайка В. Мистецтво творити голосом. Роль психофізіологічного стану студента у розвитку його вокальної майстерності: поради педагога. – Львів : Місіонер, 2008.
40. Юссон Р. Певческий голос: Исследование основных физиологических и акустических явлений певческого голоса. – М.: Музыка, 1974.

Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік, екзамен.

Вимоги до звітності по семестрам

3 семестр

2 вокалізи;

2 твори з концертмейстером (романс, пісня);
1 народна пісня без супроводу;
1 пісня із шкільної програми “Музика” для 3 класу під власний акомпанемент студента.

4 семестр

2 вокалізи;
2 твори з концертмейстером (романс, пісня);
1-2 народні пісні без супроводу;
1 пісня із шкільної програми “Музика” для 4 класу під власний акомпанемент студента.

5 семестр

2 вокалізи;
2 твори з концертмейстером;
1-2 народні пісні без супроводу;
1 пісня із шкільної програми “Музика” для 5 класу під власний акомпанемент студента.

6 семестр

2 вокалізи;
2 твори з концертмейстером (арія, романс, сучасна пісня);
1-2 народні пісні без супроводу;
1 пісня із шкільної програми “Музика” для 6 класу під власний акомпанемент студента.

7 семестр

2 вокалізи;
2 твори з концертмейстером (арія, романс, сучасна пісня);
1-2 народні пісні без супроводу;
1 пісня із шкільної програми “Музика” для 7 класу під власний акомпанемент студента.

8 семестр

2 вокалізи;
1 твір з концертмейстером (арія, романс, сучасний твір);
1-2 народні пісні без супроводу;
1 пісня із шкільної програми “Музика” для 8 класу під власний акомпанемент студента.

9 семестр

Три твори з концертмейстером (арії, романс або сучасна пісня);
1-2 народні пісні без супроводу.

10 семестр

2 твори з концертмейстером (з них – одна арія);
1 народна пісня без супроводу.

Засоби діагностики успішності навчання

1. Вияв відповідної вокально-технічної підготовки студента у виконанні вокалізів та інших вокальних творів.
2. Високий рівень володіння своїм голосом під час публічного виконання вокальних творів.

3. Демонстрація наявності відповідних вокальних умінь та ступеня художньо-сценічного втілення у власній вокально-виконавській діяльності.
4. Художньо-методичний аналіз власного вокального репертуару.

ДИРИГУВАННЯ ТА ЧИТАННЯ ПАРТИТУР

Укладач: старший викладач Зимовець Ю.М.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «диригування та читання партитур» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності Музичне мистецтво.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні положення теорії і практики диригування та читання партитур.

Курс «Диригування та читання партитур» передбачає засвоєння студентами суми знань з теоретичних основ диригентського мистецтва, оволодіння арсеналом практичних умінь та навичок, необхідних для здійснення вокально-хорової роботи в умовах освітніх закладів.

Міждисциплінарні зв'язки: курс «Диригування та читання партитур» тісно пов'язаний з курсами «Ансамбль», «Хорознавство та хорове аранжування», «Сольфеджіо», «Аналіз музичних форм», «Постановка голосу» та «Спеціальний музичний інструмент».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Поняття про техніку диригування.
2. Диригування у розмірі $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$.
3. Засоби виразності у диригентському жесті.
4. Диригування у розмірі $\frac{4}{4}$.
5. Поглиблення знань і удосконалювання навичок диригування, надбаних на перших курсах.
6. Диригування у шестидольному розмірі.
7. Диригування дев'ятидольних розмірів.
8. Незалежний рух кожної руки відповідно ритмічного малюнку хорових партій.
9. Диригування дванадцятидольних розмірів.
10. Диригування 5-тидольних розмірів на «п'ять».
11. Диригування у розмірі $\frac{3}{2}$, $\frac{2}{2}$.
12. Диригування творів з елементами поліфонії.
13. Знайомство з диригуванням семидольних розмірів. Виконання на фортепіано хорових партитур у дворядковому викладенні (однорідні, мішані хори).
14. Диригування творів у розмірі $\frac{12}{4}$, $\frac{12}{8}$. виконання на фортепіано хорових партитур у трирядковому викладенні хорової партитури (однорідні та мішані хори).
15. Вивчення хорових творів великої форми (частин з кантат, опер, ораторій, хорових концертів). Виконання на фортепіано хорових партитур у чотирирядковому викладі.
16. Початковий етап підготовки екзаменаційної програми.

17. Етапи підготовки екзаменаційної програми з хором.

Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Диригування та читання партитур» є підготовка кваліфікаційних педагогів-диригентів, володіючих навичками техніки диригування та музично-теоретичними знаннями, необхідними для керування хоровими колективами чи ансамблями, різними за складом учасників.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Диригування та читання партитур» є:

пізнавальні:

- засвоїти теоретичні основи диригентської техніки;
- ознайомитись із широким колом музичних творів, різнохарактерних за художнім змістом та музично-стилістичними особливостями;
- вирішування творчих завдань, пов'язаних із вмінням знаходити виражальні засоби та прийоми диригування задля втілення художнього задуму автора;
- засвоїти поняття про диригентський апарат, його складові частини та їх функції.

методичні:

- оволодіти методикою формування виконавсько-технічними навичками, необхідними для професійної диригентської роботи;
- оволодіти методикою виконавсько-диригентського аналізу хорової партитури;
- оволодіти методикою самостійної роботи над хоровими партитурами;
- оволодіти методикою розкриття ідейно-художнього змісту та виявлення стилістичних особливостей музичних творів за допомогою диригентських жестів.

практичні:

- практично оволодіти загальними принципами диригентських схем;
- практично оволодіти структурою руху сильних та слабких долей у диригентських схемах;
- оволодіти типами диригентських рухів: плечовим, ліктювим, кистьовим;
- засвоїти три моменти початку диригентського виконання, поняття про ауфтакт;
- оволодіти прийомами закінчення диригування твору;
- засвоїти розподіл функцій правої та лівої рук у процесі диригування;
- оволодіти плануванням виразності диригентського жесту з поділенням музичного твору на частини;
- практично засвоїти амплітуду жестів рук диригента під час виконання твору у повільному, помірному і швидкому темпах;
- практично засвоїти прийоми показу змінних динамічних відтінків (крещендо, димінуендо, марендо);
- оволодіти навичкою роботи з камертоном.

Фахові компетенції:

Студент повинен вміти виконувати хорову партитуру на фортепіано, чути всі хорові партії і контролювати їх виконання в процесі диригування.

Студент повинен чітко показувати всі афтакти та характер виконання твору. Використовувати всі компоненти диригентського апарату та особливості жанру виконуваного твору.

Очікувані результати:

- студент повинен засвоїти всі диригентські схеми за програмою;
- студент повинен засвоїти практично амплітуду диригентських жестів під час виконання творів в різних темпах;
- студент повинен оволодіти прийомами показу різних динамічних відтінків;
- студент повинен навчитися грати партитуру на фортепіано, слухаючи всі хорові партії;
- студент повинен виразно співати всі хорові партії (a cappella).

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

1 рік навчання

Змістовий модуль 1. Поняття про техніку диригування.

Теми практичних занять:

1. Постановка диригентського апарату.
2. Загальні принципи диригентських схем.
3. Прийоми початку та закінчення диригентського виконання.
4. Функції правої руки.
5. Функції лівої руки.

Змістовий модуль 2. Диригування у розмірі $3/4$, $2/4$.

Теми практичних занять:

1. Диригування у розмірі $3/4$ у помірному темпі.
2. Звуковеденні легато та динаміці піано.
3. Показ вступів на першу, другу та третю долі такту на початку та середині твору.
4. Диригування в дводольному розмірі у помірному темпі у характері легато і нон-легато при динаміці p, mp, f.
5. Прийоми зняття окремих партій і всього хору на різні долі та його частин.

Змістовий модуль 3. Засоби музичної виразності у диригентському жесті.

Теми практичних занять:

1. Поділ музичного твору на частини: фрази, речення, періоди, частини.
2. Планування виразності диригентського жесту.
3. Фразування – як засіб музичної виразності.
4. Змінні динамічні відтінки.

Змістовий модуль 4. Диригування у розмірі $4/4$ у помірних темпах.

Теми практичних занять:

1. Чотиридольна схема та показ вступів на повні долі такту.
2. Диригування в розмірі $4/4$ у помірному, помірно-швидкому темпах, звуковедення легато і нон-легато.

3. Прийоми зняття повних долей чотиридольного розміру.

2 рік навчання

Змістовий модуль 1. Поглиблення знань і удосконалювання навичок диригування, набаних на першому курсі.

Теми практичних занять:

1. Диригування у розмірі $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$ різними темповими і динамічними показниками.
2. Диригування у розмірі $\frac{4}{4}$ у повільних темпах на “чотири”, у швидких на “два”.
3. Дроблений вступ.

Змістовий модуль 2. Диригування у шестидольному розмірі.

Теми практичних занять:

1. Схеми диригування.
2. Диригування у розмірі $\frac{6}{4}$ у повільних темпах на “шість”.
3. Диригування у розмірі $\frac{6}{8}$ та $\frac{6}{4}$ у швидких темпах на “два”.

Змістовий модуль 3. Диригування дев'ятидольних розмірів.

Теми практичних занять:

1. Схеми диригування дев'ятидольних розмірів у повільних темпах на “дев'ять”.
2. Диригування у розмірі $\frac{9}{8}$ чи $\frac{9}{4}$ у швидких темпах на “три”.
3. Хорові твори з солістом.
4. Техніка виконання акцентів на різні долі такту.

Змістовий модуль 4. Незалежний рух кожної руки відповідно ритмічному малюнку хорової партії.

Теми практичних занять:

1. Незалежний рух правої руки для партій альтів і басів.
2. Незалежний рух лівої руки для партій тенорів і сопрано.
3. Вдосконалення показу дробленого вступу.

3 рік навчання

Змістовий модуль 1. Диригування дванадцятидольних розмірів.

Теми практичних занять:

1. Схеми диригування 12-тидольних розмірів.
2. Диригування у розмірі $\frac{12}{8}$, $\frac{12}{4}$ у повільних темпах на “дванадцять”.
3. Диригування у розмірі $\frac{12}{8}$ у швидких темпах на “чотири”.

Змістовий модуль 2. Диригування 5-тидольних розмірів на “п'ять”.

Теми практичних занять:

1. Схеми диригування 5-тидольних розмірів.
2. Диригування у розмірі $\frac{5}{8}$, $\frac{5}{4}$ на “п'ять” у поділенні 2+3.
3. Диригування 5-тидольних розмірів на “п'ять” у поділенні 3+2.

Змістовий модуль 3. Диригування у розмірі $\frac{3}{2}$, $\frac{2}{2}$.

Теми практичних занять:

1. Схеми диригування у розмірі $\frac{3}{2}$.
2. Схеми диригування у розмірі $\frac{2}{2}$.
3. Робота над інтерпретацією вивчаємих хорових творів за допомогою більш виразного диригентського жесту.

4. Змінна динаміка. Агогіка.

Змістовий модуль 4. Диригування творів з елементами поліфонії.

Теми практичних занять:

1. Ознайомлення із основними принципами диригування поліфонічних творів.
2. Диригування творів з імітаціями в різних хорових партіях.
3. Диригування творів, написаних у вигляді канону.

4 рік навчання

Змістовий модуль 1. Диригування семидольних розмірів. Виконання хорових партитур у дворядковому викладенні (однорідні, мішані хори).

Теми практичних занять:

1. Схема диригування семидольного розміру.
2. Засвоїти структуру утворення складних мішаних розмірів та прийомів їх тактування.
3. Основні принципи зміни характеру диригентських жестів в залежності від характеру частин хорового твору.
4. Опанування диригентських прийомів показу лівою рукою корекції ансамблю, строю і динамічних змін.
5. Виконання хорових партитур однорідних хорів без супроводу (жіночого, чоловічого, дитячого).

Змістовий модуль 3. Диригування творів у розмірі $12/4$. Виконання хорових партитур у трирядковому викладенні хорової партитури (однорідні та мішані хори).

Теми практичних занять:

1. Схема диригування у розмірі $12/4$.
2. Засвоєння структури утворення складного $12/4$ розміру.
3. Музично-теоретичний, вокально-хоровий, виконавський аналіз твору.
4. Виконання хорових партитур у трирядковому викладенні.

Змістовий модуль 4. Вивчення творів значного об'єму, складних по змісту та формі, по стилю і жанру. Виконання на фортепіано хорових партитур у чотирирядковому викладі.

Теми практичних занять:

1. Підготовка до розучування творів великої форми (лібрето, прослухування цілком).
2. Специфіка розучування хорових творів великої форми.
3. Підготовка твору до творчого конкурсу ДЕК бакалавр.
4. Виконання хорових партитур однорідних хорів у чотирирядковому викладенні.

Рекомендована література

Основна (базова)

1. Безбородова Л. Дирижирование. – М., 1990.
2. Демчинин М. Методика музичного аналізу вокально-хорових творів. – К., 1996.

3. Зимовець Ю.М. Основи техніки диригування: методичні рекомендації. – Херсон: ХДУ, 2004.
4. Зиновьева Л. Вокальные задачи ауттакта в хоровом дирижировании. – СПб.:»Композитор – Санкт-Петербург», 2007.
5. Егоров А. Теория и практика работы с хором. – М.: Музыка, 1957.
6. Ермиаш О. Практические советы по дирижированию. – М.: Музыка, 1964.
7. Казачков С. Дирижерский аппарат и его постановка. – М.: Музыка, 1967.
8. Колеса М. Основи техніки диригування. - К.: Музична Україна, 1973.
9. Коломієць О. Хорознавство. – Київ: Либідь, 2001.
10. Канерштейн М. Вопросы дирижирования. – М.: Музыка, 1972.
11. Мусин И. Техника дирижирования.- Л.: Музыка, 1967.
12. Маталаев Л. Основы дирижерской техники. – М., 1986.
13. Ольхов К. Теоретические основы дирижерской техники. – Л., 1984.
14. Пігров К. Керування хором. – К.: Мистецтво, 1965.
15. Птица К. Очерки по технике дирижирования хором. – М.: Музыка, 1948.
16. Розумний І. Посібник з диригування. – К.: Музична Україна, 1967.
17. Хрестоматія з читання хорових партитур / Упор. В. Полтавцев, С. Светозаров. – К.: Музична Україна, 1987.
18. Цигилик О. Хорова література: стрілецькі та повстанські пісні: навчально-методичний посібник. – Львів: Каменяр, 2009.
19. Школа хорового співу. Вип. 2/ Упор. В. Соколов, В. Попов, Л. Абелян. – М.: Музыка, 1978.

Допоміжна (додаткова)

1. Андреева Л. Методика преподавания хорового дирижирования. – М.: Музыка, 1969.
2. Виноградов К. Работа над дикцией в хоре. – М., 1967.
3. Гуменюк А. Український народний хор. – К.: Музична України, 1969.
4. Дмитревський Г. Хорознавство і керування хором. – К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва України, 1961.
5. Дмитревская К. Анализ хоровых произведений. – М., 1965.
6. Егоров А. Очерки по методике преподавания хоровых дисциплин. – Л., 1968.
7. Малько Н. Основы техники дирижирования. – Л.: Музыка, 1965.
8. Пономарьков І. Посібник для керівників самодіяльних хорових колективів. – К., 1965.
9. Старушик П.П. Вокально-хорові твори. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2008.

Електронні (інформаційні) ресурси

1. <http://konsa.kharkov.ua>
2. <http://clasmus.ivser.info/download.php.list.19>
3. <http://www.sendspace.cjm/file/iyt4no>
4. rogachevskaya_ov_programmno-didakticheskoe_posobie.dok
5. www4com/w534/166564htm

**Орієнтовний репертуар хорових творів
для оволодіння диригентською технікою**

1 рік навчання

Твори без супроводу:

- Українська народна пісня «Рече та стогне Дніпр широкий».
Польська народна пісня в обр. А. Свешнікова «Пой, пой, певунья птичка».
Латиська народна пісня в обр. Цимзе «Передать бы мне словами».
М. Іпполітов-Іванов. «Сосна»; «О, край родной».
В. Моцарт «Летний вечер», «Песня дружбы».
Р. Шуман «Ночь»; «Привет весне».
Ф. Мендельсон «Воспоминание»; «Серенада»; «Ліс».
Польська народна пісня в обр. Д. Ардентова «Перепелка».
Чеська народна пісня в обр. Н. Можайського «Камышинка».
М. Парцхаладзе «Яблонька».
С. Тенєєв «Серенада».
Х. Кальюсте «Все на качели».
М. Штогаренко «На городі коло броду».

Твори з супроводом:

- П. Чайковський «Пойду ль, выйду ль я» хор з опери «Чародейка».
Українська народна пісня в обр. Пономарькова «Віє вітер, віє буйний».
Українська народна пісня в обр. Беззубова «»Стоїть гора високая».
К. Стеценко «Заповіт».
Болгарська народна пісня в обр. Животова «Путь в горах».
Українська народна пісня в обр. Скалецького «Журавель».
П. Чесноков «Солнце, сонце встает», «Лотос».
Л. Бетховен «Гремят барабаны».
К. Вебер . Хор подруг з опери «Волшебный стрелок».
Й. Брамс «Колискова».
М. Фрадкін «Пісня про Дніпро».

2 рік навчання

Твори без супроводу:

- Словацька народна пісня в обр. Є. Красотіной «Ивушка».
Українська народна пісня в обр. Ф. Колеси «В гаю зелененьким».
В. Шєбалін «Ехо».
І. Галкін «Куда-б ни шел».
А. Даргомижський «На севере диком».
В. Калінніков «Жаворонок», «Зима».
Російська народна пісня в обр. Анцева «В сыром бору тропина».
Українська народна пісня в обр. Стеценко «Чуєш, брате мій».
Українська народна пісня в обр. М. Леонтовича «Ой, з-за гори кам'яної».
Р. Шуман «Доброй ночи».
Г. Персел «Вечерняя песня».
М. Людїг «Лесное озеро».
Російська народна пісня «Степь, да степь кругом».
Італійська народна пісня в обр. А. Свешнікова «На лодке».

- Х. Лундвіг «Как цветущий миндаль».
- С. Танєєв «Венеция ночью».
- П. Чайковський «Ночевала тучка золотая».

Твори з супроводом:

- А. Рубінштейн «Ноченька» хор з опери «Демон».
- Р. Шуман «Лотос», «Болеро».
- Л. Бетховен «Походная песня».
- Д. Кабалевський « Спокойной ночи».
- Ю Чичков «Солдатские звезды», «Баллада о неизвестном матросе».
- К. Сен-Санс «Лебедь» переклад А. Эгорова. Хор з опери «Самсон і Даліла».
- А. Серов «Застонало сине море» хор з опери «Рогнеда».
- К. Глюк «О, если б в роще сей унылой» хор з опери «Орфей».
- П. Чесноков « Катит весна».
- А. Даргомижський Два хора русалок з опери «Русалка» «Любо нам», «Тише, тише».
- Л. Бетховен «Восхваление природы человеком».
- Дж. Верді «Кто там? З опери «Аїда».
- Ш. Гуно .Хор придворних з опери «Ромео і Джульєтта».

3 рік навчання

Твори без супроводу.

- П. Чайковський «Соловушка», «Ночевала тучка золотая», «Вечір».
- Російська народна пісня в обр. Є. Красотіной «Ах, ты , душечка».
- М. Коваль «Слезы».
- С. Танєєв «Вечерняя песня», «Сосна».
- В. Калінніков «На старом кургане», «Зима».
- Р. Жігайтис «Тишина».
- Р. Щедрін «Как дорог друг», «Первый лед», «Тиха украинская ночь».
- М. Речкунов «Осень», «Острою секирой».
- П. Хіндеміт «Лань», «Лебедь».
- К. Орф. «Odi» з кантати «Катулли Кармина».
- М. Людвіг «Озеро».
- М. Зинов'єв «Осінь».
- Українські народні пісні в обр. М. Леонтовича «Котилася зірка», «Пряля» , «Козака несуть», «Ой, горе тій чайці», «Зашуміла ліщинонька», «Мала мати одну дочку», та інш.
- Українська народна пісня в обр. Орфєєва «Ой, у полі жито».

Твори з супроводом.

- М. Глінка «Лель таинственный» хор з опери «Руслан і яялюдмила».
- П. Чайковський «Нету, нету тут мосточка» з опери «Мазепа».
- С. Дегтярьов «Пойдем Отечество спасать» хор з ораторії «Мінін і Пожарський».
- Ш. Гуно «О, скорбний день» хор з опери «Ромео і Джульєтта».
- В. Моцарт «Бегите, спасайтесь» хор з опери «Ідоменей».
- Л. Ревуцький «Ой, чого ти почорніло..?».
- І. Дунаєвський «Летите, голуби».

- П. Чайковський «Будем пить и веселиться» хор з опери «Пикові дама».
В. Моцарт «Lakrimosa» з «Реквієма».
Г. Форе «Libera me» з «Реквієма».
А. Вахнянін «Садок вишневий коло хати».

4 рік навчання

Твори без супроводу.

- Й. Бах «Сердце, молчи».
С. Жуковський «Караваны птиц надо мной летят».
Українська народна пісня в обр. М Леонтовича «Козака несуть», «Зашуміла ліщинонька».
М. Іпполітов-Іванов «Крестьянская пирушка».
Г. Свиридов «Повстречался сын с отцом».
Українська народна пісня в обр. С. Козака «Думи мої».
І. Ковалевський «Светит солнышко»
В. Шафранніков «Что не ветер шумит».
Латиська народна пісня в обр. А. Юр'яна «Выросла я за рекой».
Б. Лятошинський «По небу крадется луна».
К. Проснак «Море».
В. Шебалін «Зимняя дорога».
М. Коваль «Буря бы грянула что ли».

Твори з супроводом.

- М. Глінка «Ах ты свет, Людмила» ; «Не тужи дитя родимое» хори з опери «Руслан і Людмила».
Ш. Гуно .Хор солдат з 4 дії опери «Фауст».
П. Чайковський «Рассадить ли беду...» з опери «Чародейка».
Г. Галинін «По деревне ехал цар с войн» хор з ораторії «Девушка и смерть».
Дж. Верді «Ты прекрасна, о родина наша» хор з опери «Навуходоносор».
С. Рахманінов «Сирень», «Сосна».
Г. Свіридов «Поет зима».
П. Чесноков «Яблоня».
Р. Шуман «Цыгане».
А. Новіков «Мать» з кантати «Нам нужен мир».
В. Моцарт «Hostias» з «Реквієма».
А. Власов, переклад Г. Ковальова «Фонтану бахчисарайского дворца».
А. Бородин «Солнцу красному слава» хор народу з опери «Князь Игорь».
М Мусоргський «Гопак».
С. Рахманінов. Хор циган з опери «Алеко».

Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік, диференційний залік, екзамен.

Вимоги до підсумкового контролю:

1. Продиригувати два різноманітні твори: а саррелла і з супроводом.
2. Зіграти партитуру хору а саррелла напам'ять.
3. Проспівати хорові партії твору а саррелла напам'ять по горизонталі, вертикалі та з послідовним переходом з однієї партії на іншу.

4. Надати усні відповіді та виконати практичні завдання згідно плану вивчення прийомів диригентської техніки.

Засоби діагностики успішності навчання:

1. Індивідуальний добір репертуару до різних видів диригентської техніки.

2. Сценічне втілення, розкриття характеру твору всіма технічними засобами.

3. Вокально-хоровий та виконавський аналіз репертуару, яким диригує студент.

4. Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього учителя музики та керівника художнього колективу з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента. Методи техніки диригування різноманітні. Вони об'єднують в собі пізнавальні процеси з практичним умінням та навчанням. Це, наприклад, художньо-психологічна підтримка, регуляція волевих зусиль, активізація диригентської техніки, перегляд художніх фільмів про диригентів.

5. Треба використовувати такі методи контролю, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів – майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фаху здійснення контролю над оволодінням техніки диригування, знанням хорових партій, виступу контрольних уроках, заліках чи екзаменах. На екзамен і залік виноситься тільки те, що було предметом вивчення на практичних заняттях та при самостійному вивченні.

ДИРИГЕНТСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ

Укладач: старший викладач Зимовець Ю.М.

ВСТУП

Навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Програма визначає обсяг знань, який повинен опанувати магістр відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Диригентська майстерність». серед багатьох напрямів національної музичної культури хоровий спів є найбільш вагомою формою масової музичної освіти і музично-естетичного виховання молоді, важливим засобом формування її загальної культури та духовності. Тому в системі музично-педагогічної підготовки фахівців музичного мистецтва «Диригентська майстерність» займає одне з важливих і провідних місць.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні положення теорії і практики диригентської майстерності.

Міждисциплінарні зв'язки: курс «Диригентська майстерність» тісно пов'язаний з курсами «Ансамбль», «Хорознавство та хорове аранжування», «Сольфеджіо», «Аналіз музичних форм», «Постановка голосу» та «Спеціальний музичний інструмент».

Курс «Диригентська майстерність» охоплює широке коло видів діяльності в сфері хорового виконавства: засвоєння та гра хорової партитури, спів хорових партій, аналітичний розбір твору, диригування, створення виконавської концепції, модилування хорового звучання, методи управління хором колективом, комунікативне спілкування.

Важливий елемент підготовки студентів з фаху диригування є написання аналізу хорового твору. Ця анотація – аналіз виконується студентом самостійно і набуває завершеного і самостійного характеру. Її центральним розділом є вокально-хоровий аналіз, який підтверджує якість підготовки майбутнього фахівця.

Програмний репертуар складається з хорових творів різних епох, стилів, жанрів, зумовлених високою художньою якістю і відповідністю нормативним вимогам до підготовки спеціалістів. Значне місце в навчальній програмі відводиться вивченню хорових творів українських, сучасних композиторів, обробок українських пісень. Значне місце у програмному репертуарі повинні складати твори без супроводу. Якість диригентської підготовки багато в чому залежить від здатності студента до самостійної роботи, його спроможності контролювати диригентські дії і відповідно їх вдосконалювати.

Метою курсу є підготовка студентів до самостійної роботи, розвиток у них виконавської майстерності та формування основних знань, умінь та навичок управління хором співом в умовах індивідуальних занять.

Завдання курсу:

- розвиток загальної музичної культури студентів, їх творчих здібностей, виховання інтересу до диригентської діяльності;
- формування майбутнього фахівця як особистості, розвиток музично-аналітичного мислення, навичок самостійної роботи;
- засвоєння студентами необхідних методичних прийомів вивчення та засвоєння хорового твору, формування уміння використовувати навички виконавської інтерпретації, адекватності диригентського жесту у досягненні художньої виразності при виконанні твору.

Виконання завдань курсу можливе лише з опорою на такі навчальні дисципліни як хоровий клас, хорознавство та хорове аранжування, методика музичного виховання та інші навчальні дисципліни музично-теоретичного циклу.

Компетентності:

Студент повинен ясно і чітко показувати всі аспекти та характер виконуваного твору. Він повинен вміло використовувати всі компоненти диригентського апарату. Повинен вміло аналізувати особливості жанру виконуваного твору.

Студент повинен вміти виконувати хорову партитуру на фортепіано, слухаючи всі хорові партії і контролювати їх виконання в процесі диригування даним твором.

Очікувані результати:

1. Студент повинен виразно співати всі хорові партії виконуваного твору (а капелла).
2. Студент повинен навчитися самостійно працювати над хоровою партитурою.
3. Він повинен засвоїти всі диригентські схеми за програмою.
4. Студент повинен оволодіти прийомами показу різних динамічних відтінків та практично засвоїти амплітуду диригентських жестів під час виконання творів в різних темпах.
5. Студент повинен навчатися грати на фортепіано хорову партитуру, слухаючи всі хорові партії (в творах а капелла).

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Удосконалення техніки диригування, формування майбутнього фахівця.

Тема 1. Твори крупної форми, твори із складними розмірами, поліфонія:

- формування уявлень структури будови творів крупної форми, поліфонічних творів;
- уміння використовувати знання диригентської техніки для відбору диригентських прийомів виконання твору;
- удосконалення вокально-хорового гармонічного слуху (спів акордів по вертикалі), слухова уява гармонічної мови твору;
- аналіз твору з використанням знань, предметів теоретичного, диригентсько-хорового циклу.

Тема 2. Удосконалення методів та прийомів роботи з хором:

- закріплення практичних навичок володіння методикою розучування хорових творів;
- музично-теоретичний аналіз творів з використанням диригентської та хорознавчої літератури.

Змістовий модуль 2. Підготовка практичної діяльності з хором.

Тема 1. Побудова плану репетиційної роботи, визначення шляхів подання технічних труднощів в роботі на хоровим твором:

- удосконалення методів та прийомів роботи з хором;
- інтерпретація виконавської концепції художнього образу;
- формування творчого підходу.

Тема 2. Закріплення та удосконалення методів та прийомів розучування вокально-хорового матеріалу:

- формування творчого підходу та особистої ініціативи студента;
- удосконалення навичок практичної роботи з хором;
- історико-стилістичний аналіз твору, художній зміст твору.

Контроль за знаннями та вміннями студентів здійснюється на протязі навчального року та складається з:

- поточного модульного контролю відповідно до теми змістових модулів;

- підсумкового модульного контролю, який проводиться у формі екзамену.

Кредитно-модульна система враховує специфіку навчальної дисципліни «Диригентська майстерність», індивідуальна форма навчання якого передбачає навчальну індивідуальну програму для кожного студента та сприяє подальшому професійному й творчому розвитку студентів і опанування ним необхідними знаннями, вміннями і навичками для подальшої практичної роботи.

Рекомендована література

1. Бібліотека хормейстера. Вип. 2. / упор. П. Муравський/ - К.: Муз. Україна, 1978.
2. Болгарський А. Хоровий клас і практика роботи з хором. – К.: Муз. Україна, 1987.
3. Духовна музика українських композиторів 20-х років ХХ ст. - 2004.
4. Зимовець Ю.М. Основи диригентської техніки. – Херсон: ХДУ, 2004.
5. Курс чтения хоровой партитуры. Часть 1, 2. / состав. Полтавцев/
6. Леонтович. М. Духовні твори. – 1962.
7. Співає хор «Щедрик» /упор. Сабліна І./ – К.: Муз. Україна, 1972.
8. Хоровий клас /состав. Попов. В./ - М., 1988.
9. Хорові сцени з опер українських композиторів ХІХ – поч. ХХ ст. / упор. Шилова І. / – 1991.
10. Хрестоматія по чтению хоровых партитур / состав. Шилов Н. / – 1963.
11. Хрестоматія з хорового диригування / упор. Коломієць А. / - К.: Муз. Україна, 1971.
12. Фільц Б. Від зими до зими. – К.: Муз. Україна, 1985.

Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

Вимоги до підсумкового контролю:

1. Продиригувати два різноманітні твори: а саррелла і з супроводом.
2. Зіграти партитуру хору а саррелла напам'ять.
3. Проспівати хорові партії твору а саррелла напам'ять по горизонталі, вертикалі та з послідовним переходом з однієї партії на іншу.
4. Надати усні відповіді та виконати практичні завдання згідно плану вивчення прийомів диригентської техніки.

Засоби діагностики успішності навчання:

1. Індивідуальний добір репертуару до різних видів диригентської техніки.
2. Сценічне втілення, розкриття характеру твору всіма технічними засобами.
3. Вокально-хоровий та виконавський аналіз репертуару, яким диригує студент.
4. Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього учителя музики та керівника художнього колективу з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента. Методи

техніки диригування різноманітні. Вони об'єднують в собі пізнавальні процеси з практичним умінням та навчанням. Це, наприклад, художньо-психологічна підтримка, регуляція волевих зусиль, активізація диригентської техніки, перегляд художніх фільмів про диригентів.

5. Треба використовувати такі методи контролю, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів – майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фаху здійснення контролю над оволодінням техніки диригування, знанням хорових партій, виступу контрольних уроках, заліках чи екзаменах. На екзамен і залік виноситься тільки те, що було предметом вивчення на практичних заняттях та при самостійному вивченні.

КЕРУВАННЯ КАМЕРНИМИ КОЛЕКТИВАМИ

Укладач: кандидат мистецтвознавства, доцент Чехуніна А.О.
ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни “Керування камерними колективами” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавр напряму (спеціальності) “0202. Мистецтво, 6.020204 Музичне мистецтво*”.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні положення теорії і практики керування камерними колективами різних видів та типів.

Міждисциплінарні зв'язки: Курс «Керування камерними колективами» тісно пов'язаний з курсами «Ансамбль», «Диригування та читання партитур», «Хоровий клас та практикум керування хором», «Хорознавство та хорове аранжування» «Сольфеджіо», «Теорія музики», «Гармонія», «Поліфонія», «Аналіз музичних форм», «Постанова голосу» та «Методика музичного виховання».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Робота керівника над основними елементами звучання музичного ансамблю.
2. Виховання професійних якостей керівника в процесі практичної роботи з ансамблем.
3. Особливості музично-виконавської роботи у камерному колективі.

Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “Керування камерними колективами” є надання студентам теоретичних і практичних навичок керування, проведення репетицій, розспівувань, оволодіння організаційно-творчими та методичними принципами, прийомами роботи з камерними колективами та підготовка безпосередньо до концертної діяльності.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Керування камерними колективами» є

пізнавальні:

- засвоєння певної суми знань з теоретичних основ камерного вокально-виконавського мистецтва;

- ознайомлення з основними принципами вокальної педагогіки;
- вивчення організаційних форм роботи з камерними колективами;
- залучення до найкращих зразків світової та вітчизняної камерно-вокальної музики;

методичні:

- оволодіти методами і прийомами проведення репетиційної роботи з камерним вокально-інструментальним колективом;
- оволодіти методикою досягнення основних елементів професійного виконавства;
- оволодіти методикою керування різними видами та типами камерних колективів;

практичні:

- засвоєння репетиційних навичок та добір вокально-інструментальних вправ;
- оволодіння прийомами розвитку й удосконалення основних ансамблевих виконавських умінь: інтонування, строю, ансамблю;
- формування умінь роботи над художньою виразністю та інтерпретацією ансамблевого твору.
- розвиток основних організаційно-творчих умінь керівника камерними колективами;
- ознайомлення з прийомами проведення репетиційної роботи та підготовки до концертних виступів камерного колективу.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними **компетентностями**:

пізнавальною, що забезпечує ознайомлення з найкращими зразками світової та вітчизняної камерної вокальної музики; теоретичними основами камерного вокально-виконавського мистецтва; основними принципами вокальної педагогіки; організаційними формами роботи з камерними колективами; методами і прийомами проведення репетиційної роботи з камерним вокально-інструментальним колективом.

практичною, що сприяє оволодінню навичок планування і проведення репетиційної роботи камерного колективу; добору вокально-технічних вправ для розвитку виконавських умінь учасників камерного колективу; створення оптимальних умов досягнення основних елементів ансамблевого звучання (інтонація, стрій, ансамбль); аранжування й інтерпретації камерно-ансамблевих творів;

творчою, що забезпечує креативний підхід до виконання відомих творів; нестандартне рішення педагогічних завдань; формування музично-естетичного смаку та розширення загального світогляду; самостійного пошуку рішень професійних завдань та їх оптимального втілення, що забезпечує продуктивну модель навчання

соціальною, що спрямована на виховання національної свідомості на основі виконавського оволодіння кращими прикладами вітчизняного музичного мистецтва; виховання навичок взаєморозуміння, ефективної

професійної взаємодії в колективі; створення комфортної психологічної атмосфери.

Очікувані результати навчання:

- володіння теоретичними знаннями в сфері камерно-вокального виконання;
- набуття вокально-технічних та виконавських навичок;
- уміння добору технічно - репетиційного та художнього репертуару; володіння організаційно - керівними навичками створення вокального колективу.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Робота керівника над основними елементами звучання музичного ансамблю.

Теми практичних занять.

1. Робота над чистотою інтонування та строю в співі.
2. Робота над ансамблевою злагодженістю та ритмічністю виконання твору.
3. Робота над динамікою та тембровою виразністю.

Змістовий модуль 2. Виховання професійних якостей керівника в процесі практичної роботи з ансамблем.

Теми практичних занять.

1. Вміння ставити завдання і досягати їх виконання.
2. Емоційна врівноваженість керівника.
3. Комунікативні та аналітичні здібності керівника.

Змістовий модуль 3. Особливості музично-виконавської роботи у камерному колективі.

Теми практичних занять.

1. Створення перспективного плану роботи камерного колективу.
2. Добір вокально-технічних вправ та репертуарних творів для камерного колективу.
3. Індивідуально-диференційований підхід керівника у доборі методів і прийомів (традиційних та іноваційних) роботи з камерними колективами.
4. Проведення репетиційної роботи та організація концертних виступів камерного колективу.

Рекомендована література:

Основна

1. Вокальні ансамблі у школі. – К.: Музична Україна, 1982.
2. Вапняк Є. Хорове аранжування. – К., 1977.
3. Варламов А. Повна школа співу. – М., 1953.
4. Євтушенко Д. Питання вокальної педагогіки. – К., 1987.
5. Допре Х. Искусство пения. – М., 1955.
6. Добровольская Л., Халабузарь П., Попов В. Методика музикального виховання. – М., 1990.
7. Мухин В. Вокальная работа в хоре. – М., 1959.
8. Попов С. Організаційні і методичні основи роботи самодіяльного хору, ансамблю. – К., 1961.

9. Люш.Д. Развитие и сохранение певческого голоса. - К: Музична Україна, 1988.
10. Огороднов.Д. Воспитание певца в самодеятельном ансамбле. – К.: Музична Україна, 1980. – 66 с.
11. Вокальні ансамблі. Репертуарно-методичний посібник. Упорядник О. Чеботарьова. - К.: Музична Україна, 1973. – 133 с.

Додаткова

1. Вокальні ансамблі, дуети, тріо, квартети. – Київ, 1962.
2. Пісні для вокальних ансамблів. Вип. 1-8. – К.: Музика, 1995.
3. Вокальні ансамблі. Хрестоматія. Вип.. 1-3. – К., 1965.
4. Кос-Анатольський А. Зоряна ніч. – К., 1983.
5. Островський В. «Ой ти, місяцю». Співає вокальний ансамбль. - Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2004.
6. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах.– Київ: Либідь. – 272 с.
7. Щур М. В. Шкільний хор / шкільний гурток. – Тернопіль-Харків: «Ранок», 2010.– 96 с.
8. Юрко О. О.Вокальне виховання дітей та юнацтва в закладах загальної додаткової освіти. – Суми., 2005.– 137 с.

Орієнтовний репертуар вокального ансамблю

Жіночий ансамбль

- Українська народна пісня в обр. Г. Верьовки «Ходила я по садочку».
- Українська народна пісня в обр А. Кос-Анатольського «Чом,чом не прийшов».
- Українська народна пісня в обр. В. Таловири «Чорні очка».
- Українська народна пісня в обр. Є. Кураєва «По садочку ходжу».
- Українська народна пісня в обр. Р. Іваненко «Ой чий то кінь стоїть».
- Українська народна пісня «Закувала зозуленька».
- Українська народна пісня в обр. К. Домінчена «Марина».
- Українська народна пісня в обр. В. Островського «Гиля, гиля, сірі гуси».
- Українська народна пісня в обр. В. Уманця «По діброві вітер віє».
- Українська народна пісня в обр. М. Леонтовича «Пішов милий».
- Українська народна пісня «Ішов козак потайком»; «Скоро,скоро».
- Муз. И. Дунаевский, сл. М. Исаковского «Ой, цветёт калина».
- Муз. П. Майборода, сл. А. Малишка «Моя стежина».
- Муз. О. Білаш, сл.Д. Павличка «Лелеченьки».
- Муз. О. Білаш, сл.. Кудравської «Мати».
- Муз. О. Сандлер, сл. М. Сома «Вишиванка».
- Муз. О. Білаш, сл. М. Ткача «Білі лебеді».
- Муз. невідомого автора в обр. В. Островського, сл. О. Олеся «Сміються, плачуть солов'ї».
- Муз. В. Берковского и С. Никитина, сл. А. Величанского «Под музыку Вивальди».
- Й. Бах – Ш.Гуно «Аве Марія»
- Муз. О. Даргомижського, сл. народні «Ванька-Танька».

Російська народна пісня обр. В. Волкова, сл. І. Макарова «Однозвучно гремит колокольчик».

Муз. А. Власова, перекладення О. Чеботарьової, сл. О. Пушкіна «Фонтану Бахчисарайського палацу».

Муз. В. Верменича, сл. М. Сома «Польова царівна».

Муз. і сл. В.іара, перекладення С. Радченка «Горда чарівність осанки»

Муз. В. Заремби, обр. В. Верменича, сл. Т. Шевченка «Така її доля».

Муз. Орландо Лассо, укр. текст ЛРєви «Її навіки я люблю».

Муз. Ф. Шуберта, перекладення М. Степаненко, сл. В. Скотта «Ave Maria».

Муз. А. Дворжака, перекладення Ш. Мешко, укр. текст В. Морданя «Пам'ятаю».

Р. Паулс, сл. І. Резника «Ещё не вечер»

Чоловічий ансамбль

Російська народна пісня в обр. М. Мусоргського «У ворот, ворот бабюшких».

Муз. А. Кос-Анатольського, сл. народні «Вже вечір вечоріє».

Муз. О. Киви, сл. Б. Чіпа «Козацька лірична».

Українська народна пісня в обр. В. Фоктука «Ой візьму я сардачок на плечі».

Українська народна пісня в обр. К. Котенка, сл. народні «Світи, місяченьку».

Українська народна пісня в обр. К. Стеценка «Налетіли журавлі», «Гей, видно село», «Ой що ж то за шум».

В. Соловьєв-Седой, сл. М. Исаковского «Услышь меня, хорошая».

М. Блантер, сл. А. Фатьянова «В городском саду».

Слова и музыка Ю. Визбора «Милая моя».

Мішані ансамблі

А. Кос-Анатольського, сл. Кушеня «Молодичка-чарівничка».

Музыка и слова Б. Окуджавы «Пожелание друзьям».

Музыка и слова А. Розенбаума «Белая ночь».

А. Мажуков, сл. Д. Усманова «Очень хорошо».

И. Крутой, сл. К Кулиева «Мир и радость вам, живущие».

Г. Мансини, обр. Д. запольского, сл. Дж. Мёрсера «Лунная река».

Д. Гершвин, сл. А. Гершвина «Хлопай в такт».

С. Намин «Мы желаем счастья вам».

Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік, диференційний залік.

Засоби діагностики успішності навчання :

1. Добір репертуару до різних видів та типів камерних колективів.
2. Складення репетиційного плану роботи камерних колективів.
3. Проведення репетиційної роботи з камерним колективом.
4. Сценічне втілення репертуару камерного колективу.
5. Художньо-методичний аналіз виконання репертуару камерним колективом.

КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ

Укладач: старший викладач Пономарьов О.М.

ВСТУП

У період розвитку ІТ технологій та гаджетів на всіх рівнях соціокультурної сфери, ми вимушені відповідально ставитися до безпосереднього застосування сучасних інформаційних технологій в навчанні, вихованні та в професійній діяльності. Окрім застосування технологій, ми повинні знати їх сильні та слабкі сторони та влучно використовувати у процесі навчання.

Сьогодні комп'ютерні технології можуть розвантажити фахівця та стати його креативним помічником у роботі. Комп'ютерні технології повинні дати поштовх запровадження нових тенденцій в соціокультурній сфері.

Такі галузі мистецтва, як промоушн, продюсування, звукорежисура, саунд дизайн, відео та аудіо монтаж, обробка фотографій, створення афіш, постів, буклетів тощо, стали невід'ємною будь якої мистецької та немистецької спеціальності. Програма вивчення «Комп'ютерні технології в соціально-культурній сфері» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму (спеціальності) «Музичне мистецтво».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є концепція та методологія використання інноваційних технологій в соціально-культурній сфері.

Міждисциплінарні зв'язки: Задля забезпечення науково-теоретичної основи навчання у курсі «Комп'ютерні технології в соціально-культурній сфері» використовуються знання таких дисциплін, як «Звукорежисура», «Саунддизайн», «Комп'ютерний дизайн».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістовних модулів:

Методи та прийоми створення і обробки інформації:

- Мета та завдання навчальної дисципліни
- Практика застосування ІКТ у соціокультурній діяльності.

Мета курсу:

Вирішення проблеми інформатизації та гуманізації навчального процесу, інтеграції навчальних предметів, надання навчальній діяльності творчого характеру за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Вивчення та опанування прийомів і методів практичного застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в соціально-культурній сфері.

Опановані методи та способи використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у соціокультурній діяльності сучасного фахівця розширюють світогляд, дають змогу представити інформацію з незвичайних, нетривіальних ракурсів, стимулюють творчість студентів, додаючи можливість пізнати нові сторони фахової діяльності. Надається можливість реалізовувати творчі ідеї, втілюючи їх особисто, без сторонньої допомоги, глибше вивчаючи багатогранну творчу діяльність сучасного фахівця соціально-культурної сфери.

Дисципліна має спрямованість на практичне оволодіння основними прийомами, методами та навичками пошуку, опрацювання та продукування різних видів інформації, формування та управління інформаційних потоків.

Завдання курсу:

Методичні:

1. оволодіння студентами теоретичною базою концепції використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в соціально-культурній сфері;
2. забезпечити студентів методикою оволодіння прийомами використання прикладних комп'ютерних програм.

Пізнавальні:

1. показати різноманітні можливості сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що до використання в процесі реалізації творчих завдань.

Практичні:

1. отримання студентами навичок роботи з основними апаратними та програмними засобами інструментами інформаційно-комунікаційних технологій, методами їх використання для створення, пошуку, обробки та збереження інформації;
2. сформувані достатній рівень розуміння студентами процесів опрацювання цифрового контенту засобами інформаційно-комунікаційних технологій, необхідний для ефективного функціонування в якості фахівців-культурологів.

Компетентності

Загальні:

- *інформаційна* – проявляється у здатності до самостійного пошуку та оброблення інформації з різних джерел для розгляду конкретних питань;
- *методологічна* – здатність визначити малодосліджені аспекти у професійній галузі, які є актуальними для розвитку педагогічної науки і мистецтвознавства; розуміння методології вокальної освіти;
- *самоосвітня* – здатність до самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та саморозвитку.

Фахові:

- оволодіння знаннями про мультимедійний софт, роботу з зображенням та звуком.
- класифікації мультимедійного софту;
- основи створення рекламної продукції в галузях мистецтва.
- правила використання інтернет-ресурсу що до використання мультимедійних джерел;
- здатність добирати й систематизувати аудіо та відео контент;
- уміння застосовувати на практиці навички робот из мультимедійними програмами;
- практичне використання засвоєних професійних знань в галузі звукозапису та монтажу.

Очікувані результати навчання:

- теоретичні основи роботи з мультимедійними програмами;

- спеціалізований софт для робіт із зображенням, звуком та відео.;
- професійну термінологію;
- оволодіння сучасною методикою роботи в процесі озвучування концертних заходів:
- організовувати процес створення реклами та поширення творів мистецтва в конкретному регіоні;
- вміти продемонструвати роботу у секвенсорах.

Програма навчальної дисципліни

Програма курсу передбачає:

- чітке розмежування обсягів матеріалу практичних і самостійних занять (що доповнюють один одного), які повинні бути пов'язані із завданнями з профільюючих предметів;
- поступовість у нарощуванні складності завдань, в освоєнні різноманітних технік і прийомів;
- застосування опанованих прийомів застосування ІКТ для виконання завдань з інших навчальних курсів.

Програма курсу включає вивчення таких питань:

Вивчення та опанування прийомів та способів обробки даних різних типів: текстових, звукових, графічних, мультимедійних.

Ознайомлення зі способами ефективного пошуку, отримання, обробки та збереження інформації в мережі Інтернет.

Вивчення функціонального призначення та характеристик комп'ютерних сервісів, гаджетів, утиліт.

Вивчення характеристик віртуального робочого середовища, структури користувацького інтерфейсу, методології налаштування та застосування інструментарію комп'ютерних додатків.

Набуття навичок професійного застосування ІКТ в соціокультурній діяльності.

Опанування алгоритмів створення електронних документів.

Вивчення особливостей форматів збереження цифрової інформації.

Компіляція та обробка цифрового звуку.

Методи опрацювання комп'ютерної графіки.

Створення електронних мультимедійних документів професійного рівня.

Засоби та прийоми перетворення та інтеграції різних типів інформації.

Публікація електронних документів та технології масштабування інформації.

Вивчення технологій створення мережеских соціокультурних проектів.

Отримання навичок створення та підтримки мережеских спільнот: робота на інтернет-форумах, публікація в блогах, коментування, копірайтинг тощо.

Набуття інформаційно-комунікаційної компетенції сучасного фахівця соціально-культурної сфери, як складової професійної підготовки.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни:

Змістовий модуль 1. Тема: Методи та прийоми створення і обробки інформації.

Практичний модуль:

Тема №1. Інструменти комп'ютерної графіки..

Тема № 2. Спеціалізований софт для створення та поширення мистецтва в соціумі.

Тема № 3. Опрацювання зображення та відео. Технології сучасної поліграфії та реклами.

Модуль самостійної роботи

Тема №1. Технології роботи з зображенням. Практичне застосування програм, спеціалізованих на роботі з зображенням.

Тема № 2. Створення рекламних бордів, буклетів, афіш.

Тема № 3. Опрацювання зображення та відео.

Змістовий модуль 2. Тема: Практика застосування ІКТ у соціокультурній діяльності.

Практичний модуль:

Тема № 1. Методологія розробки інформаційних джерел

Тема № 2. Основи звукозапису та звукового дизайну

Тема № 3. Основи звукорежисури.

Модуль самостійної роботи

Тема № 1. Інструменти комп'ютерної графіки

Тема № 2. Технології сучасного мультимедійного софту та особливості роботи з секвенсорами.

Тема № 3. Методологія роботи зі звуком.

Форма контролю – залік

1. Перегляд практичних робіт

2. Перевірка результатів самостійної роботи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. Steinberg Cubase 5. Запись и редактирование музыки. СПб.: БХВ-Петербург, – 2010. – 896 с. Посилання на електронний варіант: <http://elib.kubg.edu.ua/4876/>

2. Рагс Ю.Н. Акустические знания в системе музыкального образования: очерки. – Рязань: Литература М, – 2010. – 324 с. Посилання на електронний варіант: <http://elib.kubg.edu.ua/4875/> 18

3. Севашко А.В. Звукорежиссура и запись фонограмм. Профессиональное руководство. – М.: Додэка XXI, Альтекс, – 2007. – 432 с. Посилання на електронний варіант: <http://elib.kubg.edu.ua/898/> Додаткова:

4. Гаранян Г. Аранжировка для инструментальных и вокально-инструментальных ансамблей.– М.: Музыка, – 1992. – 223 с.

5. Дубровский И. М., Егоров Б.В., Рябошапка К.П. Справочник по физике. К.: Наукова думка. – 1986. – 556 с.

6. Землинский Л. Методы электронного синтеза // MusicBox, 1998. – № 2, – С. 79-83.

7. Землинский Л. Первые шаги // MusicBox, 1997. –№ 4.– С. 66 - 67.

8. Землинский Л. Как подготовиться к записи в студии // Музыкальное оборудование, 1995.-№ 9.-С. 20-24. 52.
9. КенцлТ. Форматы файлов Internet. СПб.: Питер, 1997.–320 с. 5.
10. Медведев Е.В., Трусова В. Nuendo 3 для музыкантов. Секреты виртуального звука. БХВ-Петербург, –2004.–448 с.
11. Перельман Я. И. Занимательная физика. М.: Наука, 1986. – 272 с.
12. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. Секреты мастерства. 2-е изд., перераб. и доп. СПб: БХВ-Санкт-Петербург, Арлит, 2003. – 686 с.
13. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. Sawkwalk SONAR. Запись песни в домашней студии. СПб: БХВ-Петербург, 2006. –608 с.
14. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. Sonar. Секреты мастерства. СПб: БХВ-Санкт-Петербург, Арлит, 2002. – 656 с.
15. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. Звуковая студия в РС. СПб: "ВНУ- Санкт-Петербург", 1998. – 240 с.
16. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. Музыкальный компьютер для гитариста. Серия "Мастер". СПб.: БХВ-Петербург, 2004. – 496 с.
17. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. Sawkwalk SONAR7 Producer Edition. Запись и редактирование музыки. СПб.: БХВ-Петербург, 2008. – 880 с.
18. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. Adobe Audition. Обработка звука для цифрового видео. Серия "Мастер медиа". СПб.: БХВ-Петербург, 2004. – 400 с.
19. Севашко А.В. Звукорежиссура и запись фонограмм. Профессиональное руководство. – М.: Додэка ХХІ, Альтекс, 2007. –432 с
20. Симаненков Д. Из аналога в цифру и обратно: немного теории. // Компьютерра, 1998. – № 30-31. – С. 22 - 27. 19
21. Симаненков Д. Компрессия звуковых данных // Компьютерра, 1998. – № 32. – С. 25-28. 2.19. Хэрли Д. Джаз-рок. Аранжировка для клавишных инструментов СПб.: ГИД, 2002.– 53 с.

Форма підсумкового контролю успішності навчання залік, диф. залік.

Питання до заліку

1. Розкрити сутність поняття акустики.
2. Здійснити порівняльну характеристику використання мікрофонного та лінійного входів на мікшерському пульті.
3. Проаналізувати особливості впливу середнє розповсюдження на характер звукових хвиль.
4. Перерахувати та охарактеризувати види мікрофонів за конструкторським рішенням і призначенням.
5. Дати обґрунтовані характеристики звукових хвиль.
6. Здійснити порівняльні характеристики акустичних систем.
7. Проаналізувати особливості підключення пасивних акустичних систем.
8. Визначити динамічний та частотний діапазон слуху людини.
9. Проаналізувати основні складові мультитреку у музичних програмах-редакторах.
10. Охарактеризувати пласку та сферичну звукові хвилі.

11. Здійснити порівняльний аналіз комп'ютерних програм – звукових редакторів.
12. Описати схеми розташування акустичних систем.
13. Описати послідовність підключення та особливості комутації підсилювачів і мікшерських пультів.
14. Визначити характеристики динамічних мікрофонів.
15. Пояснити необхідність використання входу «Insert» у мікшерському пульті.
16. Визначити основні вимоги техніки безпеки при роботі з електрообладнанням у приміщенні.
17. Перерахувати види мікшерських пультів та охарактеризувати особливості роботи з кожним із них.
18. Визначити характеристики основних ефектів обробки звуку.
19. Охарактеризувати можливості використання блоку ефектів на мікшерському пульті.
20. Описати способи використання виходів «Aux» у мікшерському пульті.
21. Пояснити особливості підключення активних акустичних систем.
22. Описати можливості застосування звукового синтезу в педагогічному процесі.
23. Визначити види сценічних моніторів за конструкторським рішенням.
24. Визначити види сценічних моніторів за розташуванням
25. Описати методи боротьби з шумами при роботі із звукопідсилюючою апаратурою.
26. Пояснити необхідність та технологію застосування моніторної лінії в концертній роботі.
27. Охарактеризувати можливості конденсаторних мікрофонів.
28. Визначити позитивний та негативний вплив інформаційного середовища на особистість.
29. Описати способи введення і збереження музичної інформації в комп'ютері.
30. Перерахувати цифровий електромузичний інструментарій в мистецькій освіті.
31. Описати основні інструменти редагування музичної партитури у програмах-нотаторах.
32. Описати структуру віртуального мультимедійного проекту.
33. Перерахувати можливості редагування музики у музичних програмах-редакторах.
34. Описати структуру головного вікна програм музичних студій і зміст інформації треків.
35. Визначити основні етапи розвитку звукозаписуючої техніки.
36. Описати послідовність накопичення музичного матеріалу під час запису акустичного аранжування.
37. Визначити основні вимоги до обробки та контролю звуку під час звукозапису.

38. Описати основні вимоги до обробки та контролю звуку при роботі з мікшерським пультом.
39. Описати основні вимоги до контролю звуку при роботі в студії звукозапису.
40. Визначити основні вимоги техніки безпеки при роботі з електрообладнанням на відкритих майданчиках.

Засоби діагностики успішності навчання :

1. Написання обробки на українську народну пісню за допомоги секвенсора.
2. Набір нотного матеріалу в нотному редакторі
3. Створення афіши за допомогою програми Photoshop

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Укладач: к.п.н., доцент Гунько Н.О.

ВСТУП

У період національного відродження, гуманізації й гуманітаризації вищої та середньої школи важливого значення набуває проблема підготовки високкваліфікованого спеціаліста, ерудованого, професійно грамотного педагога-музиканта. Істотний внесок у підготовку майбутнього педагога-музиканта, здатного бути активним провідником передових тенденцій та прогресивних методів музичної педагогіки у загальноосвітній школі, початкових спеціалізованих та професійних музичних навчальних закладах робить курс «Методика музичного виховання».

Залучення школярів до найкращих зразків музичного мистецтва на уроках музики, у позакласній та позашкільній роботі сприяє вихованню у них морально-естетичних почуттів, розвитку музично-творчих здібностей та формування музичної культури.

Значні виховні можливості музики реалізуються у навчальному процесі за умови, коли вчитель зацікавлює учнів, активізує емоційну чутливість і образне мислення при сприйманні музики під час слухання чи виконання. У зв'язку з цим студент зобов'язаний оволодіти теорією й методикою викладання музичного мистецтва у загальноосвітній школі та практичними вміннями організації музичного навчально-виховного процесу.

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Методика музичного виховання» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувача вищої освіти за спеціальністю 025 Музичне мистецтво рівня вищої освіти «бакалавр».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є концепція музично-естетичного виховання підростаючого покоління в Україні та розвитку національної культури.

Міждисциплінарні зв'язки: Задля забезпечення науково-теоретичної основи музично-методичного навчання у курсі «Методика музичного виховання» використовуються знання таких дисциплін як «Педагогіка», «Психологія», «Історія музики», «Теорія музики» та спеціальних виконавських дисциплін: «Спеціальний музичний інструмент», «Постановка»

голосу», «Диригування та читання партитур», «Хоровий клас та практикум керування хором», «Оркестровий клас та практикум керування оркестром».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Курс «Методика музичного виховання» має на меті підготувати студентів до музично-педагогічної діяльності у загальноосвітній школі та, початкових спеціалізованих музичних навчальних закладах, дати їм основні знання про завдання, зміст, організацію, форми і методи роботи з дітьми, підлітками, виховати необхідний комплекс умінь та навичок майбутніх педагогів-музикантів в організації різних форм класного, позакласного і позашкільного музично-естетичного виховання та освіти.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Методика музичного виховання» є:

- дати студентам систематизовані знання у галузі теорії і практики музичного виховання дітей;
- озброїти майбутніх спеціалістів практичними вміннями проведення музично-виховної роботи в школі;
- забезпечити професійну готовність майбутнього педагога до здійснення морального та естетичного виховання учнів засобами музичного мистецтва.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними **КОМПЕТЕНТНОСТЯМИ:**

- здатністю розуміти базові теоретичні та практичні закономірності музичного виховання підрастаючого покоління, усвідомлювати художньо-естетичну природу музичного мистецтва;

- здатністю усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між усіма елементами теоретичних та практичних знань музично-виховного процесу;

- здатністю володіти знанням базової музикознавчої, музично-педагогічної, методичної літератури та нотного репертуару;

- здатністю здійснювати виконавську діяльність на базі професійних знань та навичок гри на музичному інструменті, репетиційної роботи та концертних виступів

- здатність володіти дидактичними основами музичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти та початкових спеціалізованих музичних навчальних закладів;

- здатністю застосовувати базові знання провідних музично-теоретичних систем та концепцій, історичних та культурологічних процесів розвитку музичного мистецтва в педагогічній діяльності.

- здатністю оперувати професійною термінологією в сфері фахової діяльності викладача.

- здатністю збирати, аналізувати та синтезувати художню інформацію та застосовувати її в процесі педагогічної інтерпретації.

- здатністю оперативно застосовувати знання, вміння та навички у педагогічній роботі в процесі формування естетичних поглядів та художніх смаків.

- здатністю використовувати широкий спектр міждисциплінарних зв'язків для забезпечення освітнього процесу в початкових спеціалізованих та професійних музичних навчальних закладах.
- здатністю демонструвати базові навички ділових комунікацій, вміння організувати діяльність у професійній сфері.
- здатністю застосовувати традиційні і альтернативні інноваційні технології в процесі педагогічної діяльності.
- здатністю сприймати новітні концепції в сфері музичної педагогіки та свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні та історичні аспекти музичного виховання дітей

Тема 1. Предмет і завдання курсу «Методика музичного виховання». Сучасні вимоги до музичного виховання в загальноосвітній школі та початкових спеціалізованих музичних навчальних закладах.

Розглядається зміст понять «методика», «музика» «виховання». Мета і завдання курсу, його зв'язок з іншими дисциплінами психолого-педагогічного, історико-теоретичного, виконавського циклів та педагогічною практикою у школі. Роль музичного виховання у розвитку естетичних переживань, музично-творчих здібностей, художньо-образного мислення та естетичних смаків учнів, формуванні їх естетичної культури. Актуальні проблеми музичного виховання учнів та основні вимоги до педагога-музиканта у процесі його професійної діяльності.

Семінарське заняття

Питання для обговорення:

1. Специфіка музичного мистецтва, його виховні можливості.
2. Єдність завдань виховання, навчання й освіти у процесі музично-виховної роботи.
3. Єдність курсу “Методика музичного виховання” з іншими предметами навчального плану.
4. Сучасні вимоги до вивчення музичного мистецтва.

Тема 2. Шляхи музичного виховання дітей та підлітків (історичний огляд)

Ретроспективний аналіз розвитку музичної освіти в Україні. Педагогічний досвід М. Лисенка, М. Леонтовича, Я. Степового, К. Стеценка, В. Верховинця. Роль діяльності педагогів-музикантів В. Шацької, Н. Гродзенської у розвитку музичного сприймання школярів. Музично-виховна концепція Д. Кабалевського. Досвід розвитку творчої активності учнів у діяльності українських педагогів С. Людкевича, Л. Ревуцького, Б. Яворського. Про педагогічний досвід З. Жофчака щодо використання на уроках музики ладової сольмізації. Основні напрями розвитку європейської музичної педагогіки ХХ століття. Значення музично-педагогічних концепцій Е. Жак-Далькроза, З. Кодая, К. Орфа. Зміст діючих навчальних програм з музичного мистецтва в українських школах.

Семінарське заняття

Питання для обговорення:

1. Розвиток музичного виховання в Україні з часів Київської Русі.
2. Критичний аналіз системи масового музичного виховання у Радянський період (позитивні і негативні моменти).
3. Характеристика діяльності видатних вітчизняних педагогів-музикантів, їх внесок в теорію і практику музичного виховання.
4. Закордонні системи музичної освіти школярів (критичний аналіз).

Тема 3. Дидактичні основи музичного виховання дітей

Реалізація основних загально дидактичних принципів на уроках і в позашкільних формах музичного виховання. Специфіка використання загальних методів навчання в навчально-виховному процесі на уроках музичного мистецтва і в позаурочний час. Особливості уроку музичного мистецтва. Творчий підхід учителя музики до проведення уроку з музичного мистецтва. Проблема цілісного підходу до уроку. Умови досягнення його художньої цілісності.

Тема 4. Вікові особливості музичного розвитку дітей.

Музичність і її провідні компоненти. Музично-сенсорні здібності, основні музичні здібності. Здібності до різних видів музичної діяльності (цілісного та диференційного сприймання, виконавські здібності, творчі здібності). Взаємозв'язок фізіологічних і психологічних особливостей дітей з динамікою музичного розвитку на різних вікових етапах розвитку (молодші школярі, підлітки, юнаки). Врахування індивідуальних й вікових особливостей учнів у процесі їх музичного виховання.

Семінарське заняття

Питання для обговорення:

1. Б.М. Теплов про структуру музичності і музичних здібностей.
2. Здібності до різних видів музичної діяльності і їх вияв у дітей.
3. Вікові рівні музичного розвитку дітей.
4. Питання діагностики музичних здібностей.

Змістовий модуль 2. Види музичної діяльності в школі і методика її організації.

Тема 1. Музичне сприйняття і методика його розвитку у школярів.

Специфіка музичного сприйняття, його сутність. Розвиток активного сприйняття музики як основа формування музично-естетичного смаку учнів. Етапи розвитку музичного сприйняття, вікові та індивідуальні відмінності у цьому процесі. Педагогічне керівництво розвитком музичного сприйняття учнів. Закономірності засвоєння художнього образу музичних творів у різних видах музичної діяльності. Основні етапи ознайомлення з музичним твором у процесі слухання музики. Послідовність освоєння й використання музично-теоретичного матеріалу під час аналізу музичних творів. Міжпредметні зв'язки як засіб активізації музичного сприймання учнів.

Практичне заняття

Орієнтовні завдання:

1. Навести приклади активізації емоційного ставлення школярів до музики.

2. Скласти розгорнутий план сприйняття музичного твору на уроці музики.
3. Добрати музичний матеріал і скласти план фрагмента уроку з слухання музики та провести його з групою студентів.

Тема 2. Хоровий спів у школі і методика формування навичок виразного виконання.

Хоровий спів як вид виконавського мистецтва і його значення в масовому музичному вихованні дітей. Принципи добору пісенного репертуару. Співочі можливості учнів різного віку, особливості їх вокального виховання. Питання охорони і розвитку дитячого голосу. Основні вокально-хорові навички й методика їх формування у школярів різного віку. Причини фальшивого співу й методика роботи з неточно інтонуючими учнями. Розучування пісні як творчий процес. Основні етапи розучування пісні. Взаємозв'язок співу на уроці музики з іншими видами виконавської діяльності. Принципи добору музичних творів для такої роботи на різних вікових етапах.

Практичне заняття

Орієнтовні завдання:

1. Основні вокально-хорові навички та їх значення для виразного виконання пісень. Розкрити причини фальшивого співу дітей та методику їх подолання.
2. Розкрити етапи роботи над піснею у початкових, у середніх класах.
3. Скласти поурочний розгорнутий план роботи над двоголосною піснею, розучування її з групою студентів.
4. Підготувати і провести розучування пісні з підлітками (реалізація на групі студентів).

Тема 3. Методика засвоєння музично – теоретичних знань і розвиток музично – слухових уявлень.

Важливість засвоєння музично-теоретичних знань задля активного сприймання музики в процесі музичної діяльності учнів. Зміст і роль музичної грамоти на уроці. Нотна грамота – основа розвитку музичного слуху й співу за нотами. Методика формування ладо-звуквисотних, метро-ритмічних уявлень та послідовність відповідної роботи на всіх етапах музичного навчання. Використання релятивної (відносної) та абсолютної системи у формуванні музично-слухових здібностей учнів.

Практичне заняття

Орієнтовні завдання:

1. Методична розробка засвоєння вокальних вправ з використанням співу по нотах, її практична реалізація.
2. Методична розробка засвоєння вокальних вправ на релятивній основі, її практична реалізація.
3. Розробка плану-конспекту фрагменту уроку, де передбачено засвоєння музично-теоретичних знань, його реалізація в формі ділової гри з залученням групи студентів.

Тема 4. Дитяча музична творчість і педагогічне керівництво нею.

Дитяча художня творчість як невід'ємна частина естетичного виховання. Характеристика дитячої музичної творчості в різних видах

музичної діяльності. Послідовність роботи щодо формування пісенної творчості у школярів. Використання елементарних музичних інструментів задля відповідних імпровізацій. Прийоми активізації музично-ігрової, танцювальної творчості дітей, розвитку їх фантазії у процесі інсценування пісні.

Практичне заняття

Орієнтовні завдання:

1. Підготувати і провести фрагмент уроку з групою студентів з показом зразків творчості й творчих дій.
2. Підготувати творчі завдання для школярів, які добре співають і для учнів зі слабким рівнем координації слуху та голосу.
3. Методична розробка проведення інструментальної (вокальної) імпровізації та інсценування пісні. Проведення з групою студентів у вигляді ділової гри.

Тема 3 модулю: Зміст музичного виховання в початковій школі.

Тема 1. Особливості музичного розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Психофізіологічна й музична характеристика учнів молодших класів. Особливості роботи голосового апарату молодших школярів. Методика формування музичного сприймання. Розвиток сприймання дітьми музики за її художнім змістом, виходячи з життєвого досвіду. Навчання учнів художньому аналізу музичних творів з виявом домінуючих засобів музичної виразності. Розвиток вокально-хорових навичок у процесі співу. Виявлення причин неточного інтонування у деяких учнів і методика усунення цих недоліків. Використання на уроці інсценування та театралізації пісень задля активізації художньо-творчої діяльності школярів. Мелодична та ритмічна імпровізація на дитячих музичних інструментах.

Практичне заняття

Питання для обговорення:

1. Розкрити особливості музичного виховання у початковій школі.
2. Аналіз методів і прийомів для досягнення конкретної навчально-виховної мети на уроці музичного мистецтва в початковій школі.
3. Рівень виявлення музичних здібностей у дітей.
4. Співочі можливості та особливості розвитку дитячого голосу.

Тема 2. Зміст та методика музичного виховання молодших школярів

Особливості музичного виховання першокласників. Специфіка уроку музики в першому класі. Ігрова діяльність як один із основних методів музичної роботи в першому класі. Програмні вимоги й зміст музичного виховання першокласників. Зміст музичного розвитку учнів 2 класу. Методика послідовного вивчення програмного матеріалу зі співу та слухання музики з використанням музично-ритмічних рухів та ігри на елементарних музичних інструментах. Програмні вимоги до музичного виховання учнів 3–4 класів. Характеристика музичного розвитку учнів даного віку. Освоєння музично-теоретичних знань, творчі завдання у різноманітній музичній діяльності, з урахуванням принципу індивідуально-диференційованого підходу до учнів.

Практичне заняття

Орієнтовні завдання:

1. Проаналізувати зміст програми із музичного мистецтва для початкових класів.
2. Складення плану-конспекту розучування пісні (з групою студентів) з використанням музичної грамоти, музично-ритмічних рухів й елементарних музичних інструментів.
3. Організація вокального та інструментального музикування (з групою студентів).

Тема 3. Специфіка проведення уроку музики в молодших класах.

Принципи побудови уроку музики. Добір оптимальних методів і прийомів музичного виховання молодших школярів. Критерії добору музично-методичного матеріалу, виходячи з індивідуально-вікових особливостей музичного розвитку учнів відповідних класів. Комплексне використання різних видів музичної діяльності на уроці. Особливості складення сценарію уроку музики у початкових класах.

Практичне заняття

Орієнтовні завдання:

1. Складення плану-конспекту уроку музики в 1 - 2 класах на задану тему з наступною реалізацією його на групі студентів.
2. Підготовка методичного і музичного матеріалу до уроку музики в 3 – 4 класах.

Тема 4. Планування та оцінка музичної діяльності учнів на уроці музика в початковій школі.

Комплексне планування навчальних, виховних й розвиваючих завдань у процесі музичного виховання дітей. Забезпечення систематичності у формуванні знань, навичок і умінь через чітке планування музичної роботи. Особливості планування музично-творчої діяльності молодших школярів. Форми обліку музичної роботи та їх роль у вдосконаленні навчально-виховного процесу. Критерії оцінювання діяльності учнів та проблема педагогічної оцінки на уроках музичного мистецтва у початковій школі.

Практичне заняття

Питання для обговорення:

1. Методика проведення опитування й оцінювання на уроці музики в початковій школі.
2. Складення та обговорення календарного плану музично-виховної роботи у певному класі.
3. Складення питань для музичної вікторини у певному класі на основі матеріалу шкільної програми.

Тема 4 модулю: Зміст музичного виховання в основній школі.

Тема 1. Основи методики музично-освітньої роботи з учнями-підлітками.

Психологічна характеристика учнів 5-8 класів. Індивідуальні та загальні особливості молодших та старших підлітків. Особливості музичного сприймання та педагогічні проблеми його розвитку в учнів-підлітків.

Розвиток самостійності творчого мислення, поглиблення асоціативних уявлень учнів у процесі музичного сприймання. Виховання вмінь художнього аналізу творів, емоційного переживання їх естетичного змісту. Інформаційне забезпечення музичного сприймання школярів. Активізація діяльності учнів, створення проблемних ситуацій на уроці музики. Художньо-педагогічне спілкування як метод керування музичним сприйманням підлітків.

Практичне заняття

Орієнтовні завдання:

1. Розкрити особливості програми з музичного мистецтва для 5 – 8 класів.
2. Підготовка методичного і музичного матеріалу щодо сприймання музичних творів в 5 класі.
3. Складення плану-конспекту конкретного уроку музики в 6 класі і його реалізація на групі студентів з подальшим обговоренням.

Тема 2. Вокально-хорова робота на уроках музики в 5-8 класах.

Особливості співацького розвитку учнів-підлітків. Труднощі мутаційного періоду розвитку співочого голосу підлітків; індивідуальний догляд і співочий режим роботи учнів; добір репертуару з урахуванням вікових можливостей й інтересів. Методика виховання музично-творчих здібностей та вокально-хорових умінь підлітків. Методика розучування дво-, трьохголосних пісень. Виховання у підлітків здатності емоційно глибоко розкривати зміст художнього образу під час співу.

Практичне заняття

Орієнтовні завдання:

1. Розкрити критерії добору пісенного репертуару для учнів підліткового віку.
2. Підготовка методичного і вокально-хорового матеріалу до уроків музичного мистецтва в 5 -6 класах.
3. Складення плану-конспекту конкретного уроку музичного мистецтва в 7-8 класі і його реалізація на групі студентів з подальшим обговоренням.

Тема 3. Взаємозв'язок різних видів мистецтва на уроках музики в закладах загальної середньої освіти

Використання міжпредметних зв'язків на уроках музичного мистецтва. Формування художніх уявлень під впливом виражальних можливостей живопису, літератури, кіно тощо. Програмні вимоги щодо взаємодії видів мистецтва на уроках музичного мистецтва. Методика залучення творів споріднених видів мистецтва.

Практичне заняття

Орієнтовні завдання:

1. Аналіз змісту програми з музичного мистецтва щодо використання творів інших видів мистецтва.
2. Добір художнього й методичного матеріалу відповідно тематиці програми з музичного мистецтва

3. Методична розробка уроку музичного мистецтва із залученням творів інших видів мистецтва з її подальшою практичною реалізацією у вигляді ділової гри.

Тема 4. Організація і проведення позакласної музично-виховної роботи у закладах загальної середньої освіти.

Мета, завдання, форми та зміст позакласної роботи з музично-естетичного виховання школярів. Масові форми позакласної музично-виховної роботи. Музичний лекторій у школі. Види лекцій: епізодичні та циклові. Тематична специфіка лекцій-концертів. Музичні гуртки як дієва форма активізації творчих здібностей дітей та молоді, організації їх вільного часу. Принципи комплектування гуртків. Методика організації огурткової діяльності. Виховний підхід до проведення тематичного заходу. Педагогічна спрямованість музично-розважальних програм. Особливості методично-сценарних розробок позакласних заходів.

Практичне заняття

Орієнтовні завдання:

1. Провести у вигляді ділової гри заняття музично-дискусійного клубу.
2. Складення плану постановки музичної казки-гри і реалізація його на групі студентів.
3. Складення і обговорення плану музично-розважальної програми для учнів закладів загальної середньої освіти.
4. Добір музичного матеріалу й розробка плану музично-літературної композиції на задану тему.

Рекомендована література

Основна

1. Абдуллин Э. Б., Николаева Е.В. Теория музыкального образования. Учебник. – М.: Академия, 2004. – 336 с.
2. Апраксина О.А. Методика музыкального воспитания в школе: Учеб.пособие. – М.: Просвещение, 1983. – 224 с.
3. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки. – М.: Просвещение, 1984. – 112 с.
4. Гадалова І.М. Методика викладання музики у початкових класах. – К., 1994. – 228 с.
5. Дмитриева Л.Г., Черноиваненко Н.М. Методика музыкального воспитания в школе. – М., 1989. – 207 с.
6. Іванова Л.О. Музично-педагогічна спадщина Миколи Леонтовича: Монографія. – Вінниця: ВМГО «Розвиток», 2007. – 144 с.
7. Леонтович М.Д. Практичний курс навчання співу у середніх школах України (з педагогічної спадщини композитора). – К.: Музична Україна, 1989. – 136 с.
8. Масол Л., Очаровська Ю., Беземчук Л., Наземнова Т. Вивчення музики в 1-4 класах: Навчально – методичний посібник для вчителів. – Харків, 2003. – 144 с.

9. Масол Л., Очаровська Ю., Беземчук Л., Наземнова Т. Вивчення музики в 5-8 класах: Навчально – методичний посібник для вчителів. – Харків, 2003. – 128 с.
10. Миропольська Н., Ничкало С., Рагозіна В., Хлебнікова Л., Шахрай В. Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виховання: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 240 с.
11. Огороднов Д.Е. Музыкально-певческое воспитание детей в общеобразовательной школе: Метод. пособие. – К., 1982. – 165 с.
12. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
13. Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах: Навчальний посібник. – Київ: Либідь, 2001. – 272 с.
14. Радко О.Ю. Уроки музики. Конспекти уроків. Орієнтовний календарний план. – Тернопіль: Яблуко, 1-4 класи 2010. – 392 с.
15. Радко О.Ю. Уроки музики. Конспекти уроків. Орієнтовний календарний план. – Тернопіль: Яблуко, 5-8 класи – 2010. – 424 с.
16. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в основній школі: Навчально – методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 272 с.
17. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в початковій школі: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
18. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
19. Рудницька О.П. Педагогіка загальна та мистецька: Навч. посібник . – Тернопіль, 2005. – 360с.
20. Рудницька О.П. Основи викладання мистецьких дисциплін: Навч. посібник. – Київ, 1998. – 185 с.
21. Стратан-Артишкова Т.Б. Музичне мистецтво в контексті художньої культури: Навчальний посібник. – К-д: ПП «ПОЛУМ», 2012. – 284 с.
22. Хлебнікова Л.О. Методика хорового співу у початковій школі: Методичний посібник. – Т.: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 216 с.
23. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: навчальний посібник / В.Ф Черкасов — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2014. — 472 с.
24. Шультіна В.Д. Українська музична педагогіка: Підручник. – К.: ДАКККіМ, 2005. – 271 с.

Додаткова

25. Асаф'єв Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. – 2-е изд. – Л.: Музыка, 1973.-144 с.
26. Афанасьєва Ю.Л., Джура О.Ф. Професійна підготовка музиканта: уроки Болеслава Яворського. – К.: ДАКККіМ, 2009. – 128 с.
27. Бервецький З.Т., Хлебнікова Л.О. Виховати музичну культуру // Грані творчості: Кн. для вчителя. – К.: Рад. школа, 1990. – С. 126-140.

- 28.Брилін Б.А. Вокально-інструментальна діяльність в навчальному закладі. Кн. для вчителя. – К.: Освіта України, 2006.
- 29.Букреєва Г.Б. Цікава музика: Музично-дидактичні ігри. 5-8 класи / Навчальний посібник. – Тернопіль, 2005. – 68 с.
- 30.Гумінська О.О., Туровська Л.І. Вивчення музики в 5-8 класах. Календарно-тематичне планування уроків музики. Опорні схеми тематизму програми. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 72 с.
- 31.Кабалевський Д.Б. Як розповідати дітям про музику? – К.: Музична Україна, 1981. – 320 с.
- 32.Кабалевский Д.Б. Воспитание ума и сердца. – М.: Просвещение, 1984. – 206 с.
- 33.Музыкальное воспитание в Венгрии / Ред.-сост. Л.Беренбойм. – М.: Сов.композитор, 1983. – 400 с.
- 34.Музыкальное воспитание в школе: Сборник статей. – Вып. 11, 12, 13, 15, 16, 17.
- 35.Островський В.М., Сидір М.В. Вчимося музики. Посібник-зошит. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 1 клас. - 2007. – 64 с., 2 клас. - 2006. – 64 с., 3 клас. - 2010. – 72 с., 4 клас. - 2007. – 72 с., 5 клас. - 2007. – 80 с., 6 клас. - 2010. – 80 с., 7 клас. - 2008. – 80 с., 8 клас. - 2008. – 80 с.
- 36.Павленко О. Хрестоматія з музики для загальноосвітніх шкіл. 1 клас. – Харків, 2003. – 176 с.
- 37.Павленко О. Хрестоматія з музики для загальноосвітніх шкіл. 2 клас. – Харків, 2003. – 160 с.
- 38.Раввінов О. Методика хорового співу в школі. – К.: Муз. Україна, 1971. – 123 с.
- 39.Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: Навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 248 с.
- 40.Стратан-Артишкова Т.Б. Творчо-виконавська підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва (монографія). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Вінниченка, 2013. – 448 с.
- 41.Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей // Избр. труды: В 2 т. – Т. 1. – М.: Педагогика, 1985. – С. 42-222.
- 42.Юцевич Ю.Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу: навч.-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 160 с.
43. Шацкая В.Н. Музыкальное воспитание детей и юношества.- М.: Педагогика, 1975. – 197 с.
- 44.Элементарное музыкальное воспитание по системе Карла Орфа / Ред.-сост. Л. Беренбойм. – М.: Сов.композитор, 1978. – 368 с.

Електронні (інформаційні) ресурси

http://adhdportal.com/book_2360_chapter_8_2.3_muzika.html.

http://muzic-zpk.ucoz.ua/load/masoll_m_metodika_navchannja_mistectva_u_pochatkovij_shkoli/

http://library.pl.ua/nashi_vidannja/inshi_vidannja/metodika_vikladannja_muziki/

<http://musiced.about.com/od/lessonplanes/tp/suzukimethod.htm>.

http://www.lnu.edu.ua/Pedagogika/periodic/visnyk/18/26_moskovchuk.pdf
[http://www.composersukraine.org/index.php?id=124.](http://www.composersukraine.org/index.php?id=124)
<http://www.uazakon.com/document/fpart77/idx77597.htm>
<http://www.parafia.org.ua/mediateka/kompozytory/>
<http://www.parafia.org.ua/fonoteka/kompozytory/mykolaleontovych/>
<http://www.yamaha-mf.or.jp/english/about/establishment.html>
[http://findarticles.com/p/articles/mi_m2493/is_1_55/ai_n14874254/?tag=content;col1.](http://findarticles.com/p/articles/mi_m2493/is_1_55/ai_n14874254/?tag=content;col1) <http://violinist.com/blog/laurie/200910/10595/>
<http://uwsp.edu/suzuki/>.

Форма підсумкового контролю успішності навчання залік, екзамен.

Екзаменаційні питання

з курсу «Методика музичного виховання»

41. Зміст і завдання курсу «Методика музичного виховання».
42. Музичне виховання як складова естетичного виховання учня, формування його особистості.
43. Основні вимоги до педагога-музиканта у процесі його професійної діяльності.
44. Провідні системи музичного виховання дітей у Європі (Е. Жак-Делькроза, К. Орфа, З. Кодая).
45. Основні тенденції вітчизняної музичної педагогіки.
46. Розвиток музичних здібностей молодших школярів.
47. Специфіка музичного сприймання, його зміст.
48. Вікові і індивідуальні особливості сприймання музики учнями молодшого шкільного віку.
49. Педагогічне керівництво розвитком музичного сприймання дітей.
50. Методика проведення слухання музичних творів на уроці в початковій школі.
51. Хоровий спів як вид виконавського мистецтва і його значення у музичному вихованні дітей.
52. Основні вокально-хорові навички і методика їх формування у молодших школярів.
53. Методика розучування пісні на уроці в початковій школі.
54. Гігієна, співацький режим і охорона дитячого голосу.
55. Роль музично-теоретичних знань у активному свідомому сприйманні музики у процесі різноманітної музичної діяльності.
56. Основні принципи і методи введення музичної грамоти в школі.
57. Методика засвоєння учнями музично-теоретичних знань.
58. Абсолютна й відносна системи сольмізації. Методика формування ладово-слухових уявлень.
59. Дитяча музична творчість як невід'ємна частина естетичного виховання учнів. Види творчих завдань.
60. Гра на дитячих музичних інструментах і творча діяльність учнів.
61. Творчі завдання у співацькій діяльності школярів.
62. Виявлення творчості під час музично-ритмічних рухів.
63. Особливості уроку музичного мистецтва. Типи уроків музики.

64. Гра – основний метод організації музичного виховання молодших школярів. Співвідношення ігрових, навчальних і творчих форм діяльності на уроці музичного мистецтва.
65. Принципи побудови уроку музики.
66. Особливості оцінки музично-творчої діяльності дітей. Критерії оцінки музично-творчої діяльності дітей. Критерії оцінки уроку музики.
67. Складення плану та сценарію уроку музики.
68. Взаємозв'язок видів музичної діяльності на уроці музичного мистецтва.
69. Взаємозв'язок різних видів мистецтва на уроках музики.
70. Вікові і індивідуальні особливості учнів 5-8 класів з огляду їх музичного розвитку.
71. Особливості музичного сприймання та педагогічні проблеми його розвитку в учнів-підлітків.
72. Особливості розвитку співацького голосу учнів-підлітків.
73. Методика виховання співацьких умінь підлітків.
74. Завдання і форми організації позакласної музично-виховної роботи.

Засоби діагностики успішності навчання :

1. Добір музичного та методичного матеріалу відповідно тематиці програми “Музичне мистецтво” у 1-4 і 5-8 класах ЗЗСО.
2. Складення плану-конспекту конкретного уроку музичного мистецтва в ЗЗСО і його реалізація на групі студентів.
3. Письмовий аналіз відвіданого уроку музичного мистецтва з детальним узагальненням досвіду роботи вчителя та діяльності школярів.
4. Розробка сценарію позакласного музично-виховного заходу для школярів різного віку і втілення його під час виробничої практики в ЗЗСО.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МУЗИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Укладач: к.п.н., доцент Гунько Н.О.

ВСТУП

Курс «Методика викладання музичних дисциплін у закладах вищої освіти» є однією з центральних профільюючих дисциплін, вона спрямована на становлення професійної діяльності майбутнього педагога-музиканта, передбачає оволодіння теоретичними і практичними навичками, необхідними для роботи в якості викладача музичного мистецтва у різних закладах музичної освіти. Цей курс покликаний озброїти майбутніх педагогів-музикантів принципами та методами рішення питань пов'язаних як із змістовним планом спеціальних курсів, так і з методологічним наповненням їх загальнотеоретичними положеннями сучасної педагогіки вищої школи, а також допомогти в оволодінні новими принципами і методами викладання навчальних дисциплін, удосконалення змістовної і методичної сторін окремих курсів. Важливим завданням є вивчення кращого сучасного досвіду викладання спеціальних музичних дисциплін. Особлива увага в курсі приділяється формуванню професійної культури майбутніх педагогів-музикантів.

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни _«Методика викладання музичних дисциплін у закладах вищої освіти» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувача вищої освіти за спеціальністю 025 Музичне мистецтво рівня вищої освіти «магістр».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є новітні досягнення музичної педагогіки та суміжних наук у процесі фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів у закладах вищої освіти.

Міждисциплінарні зв'язки: Задля забезпечення науково-теоретичної основи музично-методичного навчання у курсі «Методика викладання музичних дисциплін у закладах вищої освіти» використовуються знання таких дисциплін як «Педагогіка», «Психологія», «Історія музики», «Теорія музики» та спеціальних виконавських дисциплін: «Спеціальний музичний інструмент», «Постановка голосу», «Диригування та читання партитур», «Хоровий клас та практикум керування хором», «Оркестровий клас та практикум керування оркестром».

Мета та завдання навчальної дисципліни

Курс «Методика викладання музичних дисциплін у закладах вищої освіти» має на **меті:** озброїти студентів-магістрів теоретичними та методичними засадами музичної педагогіки, підготувати їх до самостійно-творчої музично-педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах II – IV рівнів акредитації, узагальнити й поглибити знання і навички з музично-теоретичних та музично-виконавських курсів, спрямувати їх на оволодіння методами творчого підходу до вирішення фахових завдань, сформувати професійну культуру педагога-музиканта.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Методика викладання музичних дисциплін у закладах вищої освіти» є:

- систематизувати теоретичні знання студентів у галузі музичної педагогіки як основи фахової діяльності;
- розширити уяву майбутніх фахівців про потенційні можливості музично-педагогічної та музично-творчої діяльності в умовах вищої школи;
- озброїти майбутніх педагогів реальними музично-методичними уміннями і навичками, методичними прийомами керування навчально-виховним процесом у закладах вищої освіти мистецького спрямування.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними **компетентностями:**

- здатністю розуміти базові теоретичні та практичні закономірності музично-виховного процесу у ЗВО, усвідомлювати художньо-естетичну природу впливу музичного мистецтва на особистість;
- здатністю усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між усіма елементами теоретичних та практичних знань музично-виховного процесу у ЗВО;
- здатністю володіти знанням базової музикознавчої, музично-педагогічної, методичної літератури та нотного матеріалу;

- здатністю здійснювати виконавську діяльність на базі професійних знань та навичок гри на музичному інструменті, співу, диригування, репетиційної роботи та концертних виступів

- здатність володіти дидактичними основами музичного виховання студентів ЗВО музичних спеціальностей;

- здатністю застосовувати базові знання провідних музично-теоретичних систем та концепцій, історичних та культурологічних процесів розвитку музичного мистецтва в педагогічній діяльності;

- здатністю оперувати професійною термінологією в сфері фахової діяльності викладача;

- здатністю збирати, аналізувати та синтезувати художню інформацію та застосовувати її в процесі педагогічної інтерпретації;

- здатністю оперативно застосовувати знання, вміння та навички у педагогічній роботі в процесі формування естетичних поглядів та художніх смаків студентів;

- здатністю використовувати широкий спектр міждисциплінарних зв'язків для забезпечення освітнього процесу у закладах вищої музично-педагогічної освіти;

- здатністю демонструвати базові навички ділових комунікацій, вміння організувати діяльність у професійній сфері;

- здатністю застосовувати традиційні і альтернативні інноваційні технології в процесі музично-педагогічної діяльності;

- здатністю сприймати новітні концепції в сфері музичної педагогіки та свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями.

Очікувані результати навчання:

- уміння аналізувати розвиток вітчизняної музичної педагогіки;
- узагальнювати взаємозв'язок розвитку музично-педагогічної думки з загальнофілософськими, художньо-естетичними течіями, особливостями музичної епохи, співставляти педагогічні ідеї, які характерні для сучасності;

- вивчати державні документи, що визначають зміст музичної освіти;

- творчо вирішувати музично-педагогічні завдання, практикувати та моделювати музичний навчально-виховний процес у ЗВО;

- володіти сучасними методами музичного навчання і виховання;

- впроваджувати на музичних заняттях методику, яка спирається на новітні досягнення в галузі музичної педагогіки та методики;

- скласти план-конспект лекційного та практичного заняття з музичного мистецтва;

- реалізовувати на практиці різні типи занять з музичного мистецтва, психолого-педагогічні умови, що сприяють ефективному проведенню навчально-виховної роботи зі студентами;

- спланувати музичні заняття на основі знань організаційно-методичних

- особливостей навчального процесу;

- моделювати лекційне та індивідуально-практичне заняття з музичного мистецтва;
- добирати музично-дидактичний матеріал згідно навчально-виховних завдань заняття;
- проводити діагностичні дослідження при формуванні та розвитку особистості у процесі неперервного навчання, враховуючи принципи природовідповідності;
- застосовувати гнучкі та взаємопоєднані форми навчання на всіх ланках неперервної освіти;
- набути навички створення різних моделей заняття, кожен з яких має драматургічні особливості, що впливають із специфіки його змісту;
- використовувати основні методи та прийоми музично-естетичних робіт різноманітних видах музичної діяльності;
- аналізувати і використовувати на практиці наукову та музично-методичну літературу;
- формувати навички художньо-творчої діяльності.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади музично-педагогічної освіти

Тема 1. Введення до курсу «Методика викладання музичних дисциплін у закладах вищої освіти». Основні вимоги до педагога-музиканта.

Зміст і завдання курсу «Методика викладання музичних дисциплін у закладах вищої освіти». Взаємозв'язок педагогіки вищої музичної освіти з іншими науками. Особливості музичної освіти у вимірах особистісно-зорієнтованого підходу. Сутність й архітектоніка світоглядних переконань музиканта-педагога і їх значення для його практичної діяльності. Специфіка професії «педагог-музикант». Основні вимоги до педагога-музиканта, які зумовлені специфікою його професійної діяльності. Загальнопедагогічні та спеціальні здібності педагога-музиканта.

Практичне заняття

Питання для обговорення та завдання:

1. Вказати особливості та значення дисципліни «Методика викладання музичних дисциплін у закладах вищої освіти» у професійному розвитку педагога-музиканта.
2. Розкрити специфіку і зміст професії «педагог-музикант», її складність і багатогранність.
3. Професіограма педагога-музиканта. Скласти власне резюме на фахівця даного профілю.

Тема 2. Методологічні засади музичної освіти.

Сутність методології музичної освіти та методологічна культура педагога-музиканта. Філософські засади музично-педагогічної освіти. Культуровідповідність музично-педагогічної освіти. Світоглядна функція музичного мистецтва. Діалогова природа художнього спілкування. Єдність

раціональних і емоційних, об'єктивних і суб'єктивних, свідомих і підсвідомих способів освоєння музичного мистецтва.

Практичне заняття

Питання для обговорення та завдання:

1. Сутність методологічної культури педагога музиканта.
2. Зв'язок педагогіки музичної освіти з філософією та іншими науками.
3. Розкрити методи музично-педагогічного дослідження: теоретичного та емпіричного рівня кількісної та якісної характеристики результатів статистичної обробки даних.
4. Розкрити зміст рецензії, доповіді, випускної кваліфікаційної роботи на власному матеріалі.

Тема 3. Теоретичне та методичне забезпечення навчального процесу з музичних дисциплін

Сутність закономірностей, які лежать в основі музичної педагогіки. Основні педагогічні принципи музичного навчання: цілісності, культуровідповідності, естетичної спрямованості, індивідуалізації, рефлексії. Педагогічні умови навчання музичному мистецтву: створення позитивної атмосфери навчання, досягнення діалогових засад взаємодії педагога й студента в навчальному процесі, забезпечення пріоритету практичної діяльності. Музична творчість як основа музичного виховання. Оцінювання освітніх результатів. Творчість педагога-музиканта.

Практичне заняття

Питання для обговорення та завдання:

1. Дидактичні принципи цілісного музично-педагогічного процесу:
  - а) видатні музиканти-педагоги про принципи музичної освіти;
  - б) сучасні принципи музичного навчання.
2. Загальні педагогічні умови навчання музичному мистецтву.

Тема 4. Методи музичного навчання.

Класифікація методів навчання музично-виконавській та музично-педагогічній діяльності. Методи навчання за джерелами передачі та характером сприйняття інформації. Методи навчання відповідно характеру музичної діяльності. Методи відповідні характеру завдань по етапах навчання. Методи навчання спрямовані на розвиток особистісних художньо-творчих якостей студентів. Вибір методів музично-педагогічної діяльності.

Методи самонавчання і самовиховання. Методи контролю результатів навчання і виховання.

Тема 5. Форми організації музичної навчально-виховної роботи у вищих навчальних закладах.

Заняття з музичного мистецтва, їх специфіка, структура, вимоги до проведення. Попередня підготовка заняття з музичного мистецтва і педагогічна імпровізація. Класифікація основних форм організації музичного навчання у ВНЗ. Колективні форми роботи. Індивідуальні форми роботи. Самостійна навчальна робота. Форми соціально-культурного впливу на

особистість. Особливості модульної організації навчання з музичних дисциплін. Основні підходи організації модульного навчання у системі музичної освіти: Варіативність; адаптивність; мобільність; класифікаційна зорієнтованість; професійна спрямованість.

Практичне заняття

Питання для обговорення та завдання:

1. Проаналізувати методи педагогічної діяльності у галузі музично-педагогічної освіти.
2. У чому полягає самоконтроль навчальної діяльності.
3. Дати характеристику різновидам форм професійно-педагогічного навчання студентів-музикантів у вищих навчальних закладах.

Змістовий модуль 2

Тема 6. Професійно-педагогічна культура викладача музичних дисциплін.

Сутність професійно-педагогічної культури педагога-музиканта. Педагогічні цінності в структурі професійно-педагогічної культури. Технологія музично-педагогічної діяльності як компонент професійно-педагогічної культури. Особистісно-творчий компонент професійно-педагогічної культури викладача-музиканта.

Практичне заняття

Питання для обговорення та завдання:

1. Дати визначення дефініції “професійно-педагогічна культура педагога-музиканта”.
2. Педагогічні технології у музично-педагогічній освіті, які спрямовані на формування професійно-педагогічної культури студентів.
3. Створення власної візитної професійної картки з огляду на фахову культуровідповідність.
4. Проаналізувати особистісно-творчий компонент професійно-педагогічної культури викладача-музиканта.

Тема 7. Методика організації дослідницької музично-педагогічної діяльності

Види дослідницької музично-педагогічної діяльності: рецензія; наукова доповідь; випускна кваліфікаційна робота. Основні складові методологічної характеристики музично-педагогічного дослідження. Методи музично-педагогічного дослідження: теоретичного та емпіричного рівня, кількісної та якісної характеристики результатів, статистичної обробки даних. Теоретична розробка музично-педагогічної проблеми у випускній роботі. Дослідно-експериментальна розробка музично-педагогічної проблеми у випускній роботі. Оформлення випускної кваліфікаційної роботи.

Тема 8. Особливості музично-методичної та виконавської підготовки педагога-музиканта

Загальнопедагогічна спрямованість методичної підготовки педагога-музиканта. Зміст і завдання музично-методичної підготовки педагога-музиканта. Специфіка методики індивідуального навчання музиці учнів (студентів). Зміст і завдання методики викладання музичного інструменту.

Зміст і завдання методики викладання диригування. Зміст і завдання методики навчання сольного співу.

Практичне заняття

Питання для обговорення та завдання:

1. Особливості методичної підготовки педагога-музиканта.
2. Технології і техніки музичного розвитку суб'єктів учіння.
3. Підготувати методичні рекомендації до лекції з музично-теоретичних дисциплін.
4. Розкрити особливості музично-виконавських методик (інструментальної, вокальної, диригентської)..

Тема 9. Можливі шляхи удосконалення підготовки педагога - музиканта

Поліпшення якості фахової підготовки в межах ЗВО. Музично-педагогічна практика як засіб удосконалення професійної підготовки студентів. Організація самопідготовки студентів. Використання інноваційних технологій навчання у музично-педагогічній освіті.

Практичне заняття

Питання для обговорення та завдання:

1. Перспективні напрями розвитку музичної педагогіки.
2. Новітні технології формування музично-педагогічної культури молодих спеціалістів у ЗВО.
3. Зміст та форми неперервної музично-педагогічної освіти.

Література

Основна

1. Абдуллин Э.Б. Методологическая подготовка учителя музыки. – М., 1991. – 189 с.
2. Абдуллин Э.Б. Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1983. – 112 с.
3. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки.: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1984. – 111 с.
4. Безбородова Л.А. Дирижирование: Учебное пособие для студентов пед. институтов. – М.: Просвещение, 1990. – 159 с.
5. Безбородова Л.А. Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательных заведениях. – М., 2002.
6. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики. – М., 1968.
7. Исаев И.А. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: Учеб. пособие. – М., 2002.
8. Кан-Каник В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. – М.: Просвещение, 1990. – 144 с.
9. Лещенко М.П. Зарубіжні технології підготовки учителів до естетичного виховання . – К., 1996.
10. Методологическая культура педагога-музиканта: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Под ред. Э.Б.Абдуллина. – М., 2002. – 272 с.

- 11.Методика викладання вокалу у Вузi: Програма та методичнi рекомендацiї для студентiв магiстратури. – К.: Видавництво НПУ iм. М.П.Драгоманова, 2003. – 48 с.
- 12.Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению: Учебное пособие для студентов пед. институтов. – М: Прсвещение, 1987. – 95 с.
- 13.Олексюк О.М. Музична педагогiка : навч. посiб. / О.М. Олексюк. – К.: Киiв.ун-т iм. Б.Грiнченка, 2013. – 248 с.
- 14.Падалка Г.М. Педагогiка мистецтва (Теорiя i методика викладання мистецьких дисциплiн). – К.: Освiта України, 2008. – 274 с.
- 15.Педагогика профессионального образования: Учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Под ред. В.А. Сластенина. – 2-е изд. стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 368 с.
16. Подуровский В.М., Сулова Н.В. Психологическая коррекция музыкально-педагогической деятельности. – М., 2001.
- 17.Профессионально-педагогическая культура: сущность, структура, формирование. – М., 1996.
- 18.Профессиональная подготовка студентов музыкально-педагогического факультета. – Куйбышев, 1986.
19. Ростовський О.Я. Теорiя i методика музичної освiти: Навч.-метод.посiбник. – Тернопiль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
- 20.Рудницька О.П. Музика i культура особистостi: проблеми сучасної педагогiки. – К., 1998. – 248 с.
- 21.Рудницька О.П. Педагогiка загальна та мистецька: Навч. посiбник. – Тернопiль, 2005. – 360 с.
- 22.Скок Г.Б. Как проанализировать собственную педагогическую деятельность. – М., 2000.
- 23.Цыпин Г.М. Психология музыкальной деятельности: проблемы, суждения, мнения. – М., 1995. –168 с.
24. Черкасов В.Ф. Теорiя i методика музичної освiти: навчальний посiбник /В.Ф Черкасов — Тернопiль : Навчальна книга — Богдан, 2014. — 472 с.
25. Шульгiна В.Д. Українська музична педагогiка: Пiдручник. – К.: ДАКККиМ, 2005. – 271 с.

Додаткова

1. Вопросы профессиональной подготовки студентов на музыкально-педагогических факультетах: Сб. науч. трудов / Отв. ред. Г.П. Стулова. – М., 1985.
2. Гузiй Н.В. Педагогiчний професiоналiзм: iсторико-методологiчнi та теоретичнi аспекти: Монографiя. – К.: НПУ iменi М.П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
3. Коваленко I.Г. Методичнi засади формування професiйно-особистiсних якостей майбутнiх учителiв музики як керiвникiв хорових колективiв: Навч.-метод. посiбник. – К., 2006. – 56 с.

4. Макарова Л.Н. Взаимосвязь индивидуального стиля деятельности и профессионально-педагогической культуры преподавателя вуза // Культура, искусство, образование: Проблемы, перспективы развития. – Смоленск, 1999.
5. Музыкальное образование: методологическая подготовка учителя музыки. – М.: Флинта, 2000. – 200 с.
6. Назайкинский Е.В. О психологии музыкального восприятия. – Москва: Музыка, 1972. – 384 с.
7. Олексюк О.М., Ткач М.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: Навч. посіб. / О.Олексюк, М.Ткач. – К.: Знання України, 2004. – 264 с.
8. Практические советы по усовершенствованию вокальной подготовки студентов музыкально-педагогического факультета. – Ровно, 1989.
9. Равінов О. Методика хорового співу в школі. – К.: Муз. Україна, 1971. – 123 с.
10. Ражников В.Г. Диалоги о музыкальной педагогике. – М., 1994.
11. Самоцкина Н.В. Психология и педагогика профессиональной деятельности. – М., 2000.
12. Смирнова Т.А. Вища диригентсько-хорова освіта в Україні: минуле та сучасність: Монографія.- Харків: Константа, 2002. – 256 с.
13. Теория и методика обучения игры на фортепиано / Под ред. А.Каузовой. – М., 2001.
14. Хлебникова Л.О. Методика хорового співу у початковій школі: Методичний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 216 с.

Електронні (інформаційні) ресурси

1. http://adhdportal.com/book_2360_chapter_8_2.3_muzika.html.
2. http://muziczpk.ucoz.ua/load/masoll_m_metodika_navchannja_mistectva_u_pochatkovij_shkoli
3. http://library.pl.ua/nashi_vidannja/inshi_vidannja/metodika_vikladannja_muzik
4. <http://musiced.about.com/od/lessonplanes/tp/suzukimethod.htm>.
5. http://www.lnu.edu.ua/Pedagogika/periodic/visnyk/18/26_moskovchuk.pdf
6. <http://www.composersukraine.org/index.php?id=124>.
7. <http://www.uazakon.com/document/fpart77/idx77597.htm>
8. <http://www.parafia.org.ua/mediateka/kompozytory/>
9. <http://www.parafia.org.ua/fonoteka/kompozytory/mykolaleontovych/>.
10. <http://www.yamaha-mf.or.jp/english/about/establishment.html>.
11. http://findarticles.com/p/articles/mi_m2493/is_1_55/ai_n14874254/?tag=content;coll. <http://violinist.com/blog/laurie/200910/10595/>.
12. <http://uwsp.edu/suzuki/>.

Форма підсумкового контролю успішності навчання – диф. залік

Засоби діагностики успішності навчання :

1. Добір музичного та методичного матеріалу відповідно навчальним програмам дисциплін фахової підготовки музикантів-педагогів.
2. Складення плану-конспекту конкретного заняття з музичного мистецтва в ЗВО і його реалізація на групі студентів молодших курсів.

3. Письмовий аналіз відвіданої лекції з музично-теоретичних дисциплін з детальним узагальненням досвіду роботи викладача та навчальної діяльності студентів.

4. Розробка сценарію музично-виховного заходу для студентів спеціальності і втілення його під час виробничо-асистентської практики в ЗВО.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ: ВОКАЛЬНО-ХОРОВЕ МИСТЕЦТВО

Укладач к.п.н., доцент Гунько Н.О.

ВСТУП

Формування готовності до виконання професійної діяльності досягається в результаті навчання цілеспрямованим, взаємопов'язаним впливом на особистість студента за такими напрямками як: активізація професійних мотивів засобами виховної роботи; створення системи знань і уявлень про умови і зміст професійних завдань шляхом здійснення міждисциплінарних зв'язків ; наочного і вербального ознайомлення з обставинами майбутньої діяльності; накопичення необхідних навичок та вмінь шляхом організації навчання за алгоритмом професійної діяльності, також самоспрямованості на майбутню музично-педагогічну діяльність.

«Методика викладання дисциплін за спеціалізацією (вокально-хорове мистецтво)» – одна з фахових дисциплін, що готує студентів-магістрантів до практичної музично-педагогічної діяльності у закладах вищої освіти II – IV рівнів акредитації. Цей курс покликаний озброїти майбутніх педагогів-музикантів принципами та методами рішення питань пов'язаних як із змістовним планом вокально-хорової діяльності, так і з методичним наповненням сучасної вокальної педагогіки, а також допомогти в оволодінні методами викладання відповідних навчальних дисциплін, удосконалення їх змістовної і методичної сторін.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні положення теорії і практики постановки голосів різних типів та методики викладання сольного співу у ЗВО.

Міжпредметні зв'язки. Засвоєння «Методики викладання дисциплін за спеціалізацією (вокальне мистецтво)» тісно пов'язане з вивченням таких дисциплін як «Вокальне мистецтво (постановка голосу, солоспів)», «Хоровий клас та практикум керування хором», «Вокальний ансамбль», «Методика викладання музичних дисциплін у ЗВО», «Сольфеджіо», «Концертмейстерський клас» та спирається на із «Фізіології», «Педагогіки», «Психології», «Історії та теорії музики».

Мета курсу: ознайомити студентів з основними принципами та методами формування та розвитку співацького голосу; озброїти системою науково-методичних знань та практичних умінь в галузі вокальної педагогіки в контексті завдань професійної підготовки педагогів-музикантів.

Завдання курсу:

- систематизувати теоретичні знання студентів у галузі вокальної педагогіки як основи фахової діяльності;
- поглиблення та закріплення знань з історії, теорії та методики постановки голосу й управління хоровим колективом;
- ознайомити майбутніх педагогів-музикантів з методами індивідуальної вокальної роботи у ЗВО;
- формування творчої індивідуальності майбутнього викладача-вокаліста;
- навчити аналізувати вокальний твір і на цій основі формувати вміння виразного виконання та власної інтерпретації;
- удосконалити знання студентів-вокалістів із вокального репертуару для різних типів голосів;
- навчити диференціювати програмовий матеріал до рівня підготовки студента;
- формувати методичну самостійність у різноманітних умовах вокально-педагогічної діяльності на базі раніше надбаного досвіду;
- озброїти майбутніх педагогів вокально-методичними вміннями і навичками, стимулювати пошукову діяльність та творчу активність студентів у напрямку моделювання педагогічної ситуації, самостійного добору й систематизації вокально-педагогічного матеріалу, ілюстрації різноманітного вокального репертуару.

Протягом проходження даного курсу у студентів мають бути сформовані наступні **програмні компетентності**: загальні та фахові (спеціальні).

Загальні

- здатність до самостійного пошуку та оброблення інформації з різних джерел для розгляду конкретних питань постановки голосу;
- здатність визначити малодосліджені аспекти у професійній галузі, які є актуальними для розвитку педагогічної науки і мистецтвознавства;
- розуміння методології вокальної освіти;
- здатність до самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та саморозвитку.

Фахові

Здатність (до):

- оволодіння знаннями про будову співацького апарату та функції звукоутворюючих органів, класифікації співацьких голосів та методи їх розвитку, фахові вимоги до викладача-вокаліста та систему навчання у класі вокалу, зміст навчального репертуару для різних типів співацьких голосів та методи їх засвоєння;
- аналізу здобутків європейської та національної вокальної педагогіки;
- добирати й систематизувати репертуар для різних типів співацьких голосів;
- застосовувати на практиці методи розвитку співацького голосу у процесі роботи над вправами, вокалізами, вокальними творами;

- практичного використання засвоєних професійно профільованих знань в галузі методики вокального навчання;
- моделювати на практичних заняттях основні види діяльності педагога-вокаліста.

Очікувані результати навчання:

- знання теорії та методології вокальної освіти;
- готовність до науково-педагогічної діяльності у закладах вищої освіти, самостійного наукового пошуку в галузі вокальної та музичної педагогіки;
- розуміння технології підбору вокально-педагогічного репертуару для різних типів співацьких голосів;
- володіння дидактичним матеріалом з музично-теоретичних, методичних і музично-виконавських дисциплін;
- здатність до самореалізації та розкриття особистісного творчого потенціалу, професійного лідерства та успіху, самоосвіти і самовдосконалення.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

«Методика викладання дисциплін за спеціалізацією (вокально-хорове мистецтво)» є курсом, який продовжує забезпечувати студентів організаційними та методичними знаннями в галузі вокальної педагогіки й спрямований на вирішення найважливіших проблем сучасної вищої школи поліпшення й удосконалення фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів.

Програма курсу базується на загально дидактичних та спеціальних музичних принципах навчання: науковості, систематичності, доступності, послідовності, наочності, свідомості, демократичності, індивідуального підходу до студентів.

На лекційних заняттях варто звертати увагу студентів на теоретичні положення щодо розвитку співочого голосу, побудови й роботи голосового апарату, формування вокальних навичок у дітей та дорослих, основних недоліків звукоутворення та шляхів їх усунення. При розгляді теоретичних положень необхідно спиратися на попередній вокальний досвід студентів. Тому доцільно проводити лекційні заняття у формі бесіди, дискусії, обміну досвідом.

На практичних заняттях студенти-магістранти розглядають специфічні особливості вокально-методичної роботи у спеціальних закладах музичної освіти, розробляють дидактичне забезпечення до практичних занять з постановки голосу, удосконалюють свої виконавські та методичні уміння.

Одне із завдань курсу є розвиток самостійності, активності студентів. Цьому сприяє організація їх самостійної роботи щодо засвоєння деякого теоретичного та вокально-методичного матеріалу; ознайомлення з вокально-педагогічною літературою, її опрацювання; опанування вокальною термінологією.

Студенти самостійно здійснюють пошук оптимальних вокальних вправ для розвитку голосів різних типів, добирають вокальний репертуар для окремих голосів, його педагогічно обґрунтовують.

Структура програми передбачає читання лекцій та проведення практичних занять у відповідності з особливостями змісту кожної із запропонованих тем.

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи вокальної педагогіки

Тема 1. Основні завдання та принципи вокальної педагогіки

Зміст і завдання курсу «Методика викладання дисциплін за спеціалізацією (вокально-хорове мистецтво)», його місце і значення у фаховій підготовці педагога-музиканта, майбутнього спеціаліста у галузі вокальної педагогіки. Завдання та напрямки розвитку вокальної педагогіки. Сучасні вимоги до професійної підготовки педагога-вокаліста. Специфіка фахової діяльності педагога-музиканта. Основні принципи та методи розвитку співацького голосу. Організація навчання у класі сольного співу.

Тема 2. Історія вокального мистецтва

Італійська національна вокальна школа. Мистецтво старовинного та класичного італійського бельканто. Провідні співочі школи, режим навчання та методичні принципи виховання співаків в Італії. Видатні майстри вокального мистецтва. Французька національна вокальна школа. Вокальне мистецтво та вокальна педагогіка Франції. Видатні майстри вокального мистецтва Франції. Німецька національна вокальна школа, її витоки. Російська вокальна педагогіка. Джерела української національної школи співу. Видатні вітчизняні співаки-виконавці.

Тема 3. Психофізіологічні особливості побудови вокального апарату дітей і дорослих

Вікові особливості побудови та розвитку співацького апарату дітей і дорослих. Будова гортані та її робота під час співу. Вокальні функції голосових складок. Органи дихання, артикуляційний апарат. Резонатори, їх значення та практичне застосування. Процес звукоутворення. Дві теорії звукоутворення: міоеластична та нейромоторна. Положення звукоутворюючих органів під час співу.

Тема 4. Вокально-художній звук.

Вокально-художній звук як найголовніший фактор вокально-сценічного мистецтва. Акустичні характеристики співацького голосу: висота звука, сила звука, тембр співацького голосу. Поняття резонансу та акустична формула звуку. Поняття про співацьку форманту та її три піки: низьку, середню, високу. Вібратор як складна форма модуляції звукової енергії. Співацька позиція. Атака співацького звуку. Акустичні якості голосних та приголосних звуків. Фонетичний метод.

Тема 5. Основні вокальні навички

Співацьке дихання. Типи дихання. Принципи вдиху й видиху. Момент затримки дихання. Опора дихання. Принципи дихання в хоровій практиці. Звукоутворення. Принципи дії голосових складок. Атака звуку та її типи. Опора звуку і значення «затримки» дихання. Положення гортані під час

фонації. Різні способи звуковидобування й перевага «прикритого» звуку. Висока позиція звуку. Дикція і артикуляція. Відмінності між співом та мовленням. Роль та взаємозв'язок голосних та приголосних. Місце формування голосних та приголосних.

Тема 6. Класифікація співацьких голосів та їх характеристика

Вікова періодизація розвитку співацького голосу. Діапазон і регістри співацького голосу. Класифікація голосів їх співацьких діапазонів. Перехідні ноти. Методи розвитку діапазону та згладжування регістрів.

Змістовий модуль 2. Методика розвитку співацького голосу.

Тема 1. Форми та методи навчання у вокальному класі.

Загальні питання з організації аудиторних індивідуальних занять з постанови голосу, солоспіву, вокалу. Структура індивідуально-практичних занять з постановки голосу. Загальні вимоги та методичні настанови щодо проведення заняття у класі сольного співу. Вокально-технічні вправи і їх роль у розвитку співочого голосу. Вокалізи як засіб розвитку вокально-технічних навичок.

Тема 2. Робота над технікою співу

Розвиток рухливості голосу. Прийоми досягнення вільного володіння голосом по всьому звуковому, темповому та динамічному діапазону. Основні прийоми вокальної техніки: гами, арпеджіо, форшлаги, групето, трелі. Значення колоратури (віртуозні пасажи, мелізми). Кантілена та її основа. Портаменто та глісандо. Філіровка звуку. Стакато, трель, піано. Самоконтроль співака у процесі співу: м'язовий та вібраційний контроль. Поняття вокального слуху та його розвиток.

Тема 3. Методика розвитку вокальних навичок у дітей і дорослих

Загальні умови успішного формування вокально-хорових навичок. Практичні методи оволодіння співацьким диханням. Робота над звуком з різними голосами та групами хору. Розспівування соліста і хору. Етапи роботи над словом. Прийоми відпрацювання єдиного потоку голосних. Робота над дикцією й артикуляцією.

Тема 4. Методика діагностування вокальних здібностей дітей і дорослих

Діагностика голосових та музичних здібностей. Виявлення загального та робочого діапазону. Виявлення природного тембру голосу. Перевірка загально-музичних здібностей. Музично-виконавські здібності та їх перевірка. Дослідження психофізіологічних особливостей учня. Голосові данні та індивідуальні особливості голосоутворення.

Тема 5. Основні недоліки звукоутворення та шляхи їх усунення.

Форсований звук та його наслідки. Під'їзди та прийоми їх усунення. Основні професійні захворювання голосу та їх причини. Недоліки звучання: фальшива інтонація, горловий призвук, качання, млявий звук, під'їзди, тремоляція та їх виправлення. Вокальна педагогіка та фонопедія. Гігієна та охорона співацького голосу.

Тема 6. Методи навчання та принципи підбору вокально-педагогічного репертуару.

Концентричний метод (М.І. Глінка), Фонетичний метод, Фонопедичний метод (В. Ємельянов). Метод ілюстрації та копіювання. Метод внутрішнього співу. Метод порівняльного аналізу. Система прийомів розвитку слуху і голосу. Основні прийоми психолого-педагогічного впливу на учня-студента.

Принцип добору вокально-педагогічного репертуару для різних типів голосів. Методика закріплення вокально-технічних та вокально-хорових навичок учнів у процесі роботи над вокальним твором. Завершальна художньо-виконавська робота з вокальним твором.

Тематика практичних занять:

Тема 1. Голос та його якості.

Питання для обговорення:

1. Будова голосового апарату.
2. Тембр. Вібрато.
3. Діапазон та реєстри голосу.
4. Сила і динаміка співочого звуку.
5. Резонатори та резонування.

Тема 2. Розвиток голосу.

Питання для обговорення:

1. Особливості роботи над співочим голосом на різних етап вокального розвитку.
2. Формування співочого звуку. Атака звуку та її види.
3. Підготовка голосового апарату.
4. Вирівнювання реєстрових переходів.
5. Робота над «опорою» звуку.

Тема 3. Мистецтво дихання та співоча дикція.

Питання для обговорення:

1. Поняття про співацьке дихання та його типи.
2. Прийоми розвитку співацького дихання у процесі звукоутворення.
3. Робота артикуляційного апарату у співі.
4. Розвиток вокального мовлення.

Тема 4. Робота над технікою співу.

Питання для обговорення:

1. Розвиток рухливості голосу. Значення колоратури.
2. Прийоми розвитку кантилени, портаменто, глісандо.
3. Робота над філіровкою звуку та піано.
4. Прийоми відпрацювання стакато та трелей.

Тема 5. Основні недоліки звукоутворення та шляхи їх усунення.

Питання для обговорення:

1. Основні недоліки звукоутворення.
2. Професійні захворювання голосу.
3. Профілактика голосу.
4. Використання фонопедії у вокальній педагогіці.

Тема 6. Вікові фізіологічні та функціональні особливості дитячого голосу.

Питання для обговорення:

1. Особливості акустичної будови та сприйняття дитячого вокального мовлення.
2. Фоніатричні спостереження за розвитком дитячого голосу.
3. Особливості дитячого співочого дихання.
4. Робота над вірним звукоутворенням дітей.

Тема 7. Методика роботи над вокально-технічними вправами.

Питання для обговорення:

1. Класифікація вокальних вправ.
2. Спів вокальних вправ під фортепіанний супровід з модуляціями вгору і вниз.
3. Критерії добору вокально-технічних вправ.
4. Методика проведення розспівування.

Тема 8 Методика роботи над вокалізами.

Питання для обговорення:

1. Класифікація вокалізів.
2. Критерії добору вокалізів.
3. Ілюстрування вокалізів під супровід концертмейстера.
4. Методика формування вокально-технічних навичок у процесі роботи над вокалізами.

Тема 9. Використання основних вокальних методів у розвитку співочого голосу.

Питання для обговорення:

1. Значення концентричного методу у формуванні вокальних навичок.
2. Фонопедичний метод і метод ілюстрації.
3. Прийоми розвитку слуху і голосу.
4. Використання альтернативних методів розвитку голосу учня.

Тема 10. Принципи добору вокально-педагогічного репертуару. Методика роботи над вокальними та хоровими творами.

Питання для обговорення:

1. Принципи добору вокально-художнього репертуару для різних типів голосів та хорів.
2. Ілюстрування вокального твору у супроводі концертмейстера.
3. Методичні прийоми розучування вокального та хорового творів.
4. Робота над закріпленням вокально-технічних навичок у процесі роботи над вокальним (хоровим) твором.
5. Художньо-виконавська побудова вокального (хорового) твору.

Рекомендована література

Основна

1. Аналіз вокальних произведених. Учеб. пособие. – Л.: Музыка, 1988. – 349 с.
2. Голубев П.В. Поради молодим педагогам-вокалістам. – К.: Музична Україна, 1983. – 80 с.

3. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики. – М.: Музыка, 1968. – 676 с.
4. Егоров А.М. Гигиена голоса и его физиологические основы. – М., 1962. – 173 с.
5. Єгоричена М.І. Вправи для розвитку вокальної техніки. – К., 1977. – 112 с.
6. Луконин В.М. Обучение и воспитание молодого певца – Л., 1977. – 88 с.
7. Люш Д. Развитие и сохранение певческого голоса. – М., 1988. – 137 с.
8. Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению. – М., 1987. – 93 с.
9. Микиша М.В. Практичні основи вокального мистецтва.– К., 1985.–79 с.
10. Назаренко И.К. Искусство пения. – М., 1968. – 622 с.
11. Овчаренко Н. Основы вокальной методики: науково-методичний посібник / Н. Овчаренко. - Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. - 116 с.
12. Орлова Н.Д. О детском голосе. – М., 1966. – 56 с.
13. Павлицева О.П. Методика постановки голоса: Краткое пособие для хормейстеров и преподавателей пения. – Л., 1964. – 124 с.
14. Пляченко Т.М. Постановка голоса: навчальна програма для студентів мистецького факультету педагогічного університету / Т.М. Пляченко. - Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. - 28 с.
15. Раввінов О.Г. Методика хорового співу в школі. – К., 1971. – 123 с.
16. Стулова Г.П. Дидактические основы обучения пению: Учеб. пособие. – М., 1988. – 68 с.
17. Юссон Р. Певческий голос. – М.: Музыка, 1974. – 262 с.
18. Юцевич Ю.Є. Вокальний клас. Програма педагогічних інститутів. – К.: РУМК, 1991. – 20 с.
19. Юрко О.О. Вокальне виховання дітей та юнацтва в закладах загальної додаткової освіти. – Суми, 2005. – 137 с.

Додаткова

1. Аспелунд Д.Л. Развитие певца и его голоса. – М., 1953. – 192 с.
2. Вопросы вокальной педагогики. Вып. 7. – М., 1984.
3. Вопросы профессиональной подготовки студентов на музыкально-педагогических факультетах: Сб. науч. трудов / Отв. ред. Г.П.Стулова. – М., 1985.
4. Гарсиа М. Полная школа пения. – М., 1957.
5. Гонтаренко Н.Б. Сольное пение: секреты вокального мастерства / Гонтаренко Н.Б. - Ростов н/Д: Феникс, 2006. - 155 с.
6. Далецкий О. В. Обучение пению / О. В. Далецкий. – М., 2003. – 126 с.
7. Дюпре Ж. Школа пения. – М., 1955.
8. Емельянов В.В. Фонопедические упражнения: Методическая разработка. – Кировоград, 1988.
9. Зданович А.Г. Некоторые вопросы вокальной методики. – М., 1965. – 104 с.
10. Иванов А.П. Об искусстве пения. – М., 1968. – 132 с.
11. Кравченко А. Секреты бельканто. – Сімферополь, 1993. – 126 с.
12. Мороз В.П. Биофизические основы вокальной речи. – Л., 1977. – 85 с.
13. Практические советы по усовершенствованию вокальной подготовки студентов музыкально-педагогического факультета. – Ровно, 1989. – 48 с.

14. Стулова Г.П. Хоровой класс (Теория и практика вокальной работы в детском хоре): Учеб.пособие для студентов пед.ин-тов. – М.: Просвещение, 1988.
15. Фільц Б.М. Гармонія солоспіву / Б.М. Фільц– К., 1979. – 191 с.
16. Юшманов В. Вокальная техника и ее парадоксы / В. Юшманов. – Изд-во ДЕАН, 2007. – 163 с.

Форма підсумкового контролю успішності навчання – диф. залік.

Засоби діагностики успішності навчання:

1. Добір музичного та методичного матеріалу відповідно навчальним програмам дисциплін «Основи постановки голосу», «Вокальне мистецтво (постановка голосу, солоспів)» «Вокал» фахової підготовки музикантів-педагогів.
2. Складення плану-конспекту конкретного заняття з «Вокального мистецтва» в ЗВО і його реалізація зі студентами молодших курсів.
3. Письмовий аналіз відвіданої індивідуально-практичного заняття з вокального мистецтва з детальним узагальненням досвіду роботи викладача та навчальної діяльності студентів.
4. Розробка сценарію вокального концерту для студентів спеціальності і втілення його під час виробничо-асистентської практики.

ПРАКТИКУМ КЕРУВАННЯ ХОРОМ

Укладач: старший викладач Юрченко Н.І.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Практикум керування хором» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістр спеціальності 025. Музичне мистецтво».

В системі професійної підготовки фахівців спеціальності «Музичне мистецтво» курс «Практикум керування хором» є одним з профілюючих предметів. В процесі вивчення і виконання студентами високохудожнього хорового репертуару формуються не тільки фахові вокально-хорові та художньо-виконавські уміння та навички, але й формуються навички практичної роботи з хором, відбувається становлення самої особистості студента-музиканта хормейстера.

Хоровий клас і практикум керування хором - тісно взаємопов'язані, але достатньо самостійні розділи однієї навчальної дисципліни. Спів в хорі – основа, на котрій базується подальше навчання студентів професійної діяльності в умовах практикуму.

У зв'язку з тим, що предмет «Практикум керування хором» є практичне заняття, де теорія й практика знаходяться у тісному взаємозв'язку, ця дисципліна стає справжньою творчою лабораторією.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні положення теорії і практики керування хором, оволодіння методикою та прийомами репетиційної роботи, практичне оволодіння навичками вокально-хорової роботи та підбору студентами високохудожнього хорового репертуару.

Міждисциплінарні зв'язки: в курсі «Практикум керування хором» комплексно застосовуються і закріплюються набуті знання, уміння та навички з майже усіх предметів музичного циклу: хорознавство та хорове аранжування, диригування, теорія та історія музики, сольфеджіо, постановка голосу, ансамбль, методика музичного виховання, музичний інструмент, гармонія та інші. Тому саме курс «Практикум керування хором» визначає загальний рівень музично-теоретичної і вокально-хорової підготовки випускників і вимагає найтіснішого зв'язку між музичними дисциплінами, завдяки чому досягається єдність у формуванні високих професійних якостей спеціаліста.

Мета та завдання навчальної дисципліни:

- 1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Практикум керування хором» є комплексне формування керівника художніх колективів вокально – хорового жанру, який володіє методикою роботи з хором, проведення репетиційної та концертної діяльності, знає організаційно-творчі прийоми та специфіку дитячих голосів для подальшої роботи викладачем музичного мистецтва.
- 1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Практикум керування хором» є
  - **методичні:**
  - оволодіти методами репетиційної роботи з хором;
  - оволодіти методикою досягнення основних елементів хорового звучання;
  - оволодіти методикою розспівування різних видів та типів хору;
  - **пізнавальні:**
  - розвиток професійного інтересу до хорового співу;
  - удосконалення професійних здібностей (комунікативних та музичних);
  - засвоїти теоретичні основи керування хором: педагогічні, організаторські, культурно – просвітницькі, хорознавські;
  - **практичні:**
  - практично засвоїти навички розспівування та підбору вокально – хорових вправ;
  - практично оволодіти умовами досягнення основних елементів хорового звучання: інтонація, стрій, ансамбль, звуковедення;
  - практично засвоїти прийоми керування хоровим виконавством за допомогою диригентської техніки;
  - вміти провести генеральну репетицію та концертний виступ хорового колективу;
  - практично засвоїти навички роботи диригента над художньою виразністю та інтерпретацією хорового твору.

Фахові компетенції:

Знати основні положення методики роботи з хором, обізнаність у методиці вокально-хорової роботи (також з дитячими голосами), знання по організації хорових занять, уміння проведення репетиційної роботи з розучуванням хорових творів та організації концертної діяльності. Методи

самостійної підготовки керівника до роботи з хором. Грамотне планування педагогічного процесу виховання співаків хору.

Очікуванні результати навчання:

- набуття навичок організаційно – методичної роботи в хорі;
- набуття практичних навичок роботи з хором;
- практично засвоїти навички розспівування та підбору вокально-хорових вправ;
- знати принципи підбору хорового репертуару;
- практично оволодіти навичками досягнення основних елементів хорової звучності: стрій та ансамбль;
- вміти організовувати та керувати учбовим процесом у хоровому класі;
- засвоєння основи художньо – виконавської роботи в хорі;
- отримати досвід концертної практики, побудови концертних програм.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

В програмі предмету «Практикум керування хором» передбачено формування і розвиток практичних навичок керування хором на матеріалі репертуару хорового класу.

Практичне заняття з курсу «Практикум керування хором» - це комплексне заняття, в якому всі поняття й елементи вокально-хорових навичок пов'язані одне з одним й використовуються в усіх видах практичної роботи: у розспівуванні, роботі над вокальними вправами та хоровими творами на кожному занятті.

Курс «Практикум керування хором» проводиться у формі практичних занять, розгляду теоретичних питань та практичному їх рішенню у процесі навчання. Передбачаються й самостійні завдання: аналіз репертуару, вивчення методичної літератури, написання аналізу на хоровий твір та ін.

Змістові модулі.

Змістовий модуль 1. Робота диригента над хоровою партитурою.

Організаційні питання і побудова репетиційного процесу хору.
Методика організації вокально-хорової роботи.

Теми практичних занять:

1. Диригент як виконавець; диригування як мистецтво керування колективним виконанням музичного твору.
2. Педагогічна, організаторська та культурно – освітня діяльність диригента в хорі.
3. Підготовчий етап роботи над хоровою партитурою (гра партитури, спів голосів, диригування, аналіз хорової партитури).
4. Процес розучування, технічного освоєння твору с хором.
5. Заклучний етап розучування хорового твору.
6. Організація і побудова хорового колективу.
7. Принципи підбору, прослуховування голосів та організація репетиційного процесу.
8. Розспівування як метод колективної постановки голосу і вироблення єдиної манери звучання.

9. Вокальна робота диригента в процесі розучування твору із хором колективом.

Змістовий модуль 2. Робота диригента над основними елементами хорової звучності. Робота над художнім образом хорового твору та його інтерпретацією. Методичні принципи підбору хорового репертуару. Проведення генеральної репетиції та концертного виступу хорового колективу.

Теми практичних занять

1. Робота над чистотою інтонування та строем в а капельному співі.
2. Робота над ансамблевою злагодженістю всіх засобів музичної виразності.
3. Робота диригента над художньою інтерпретацією хорового твору.
4. Виконавський аналіз твору.
5. Виховання виконавської майстерності колективу.
6. Принципи підбору репертуару хору.
7. Принципи формування концертної програми та її особливості.
8. Складання плану генеральної репетиції, драматургія концертного виступу.
9. Проведення співочих свят, фестивалей, конкурсів.

Рекомендована література:

Основна

1. Анісімова В. Диригент – хормейстер. – Л., 1976. – 93 с.
2. Асаф'єв Б. Про хорове мистецтво. – Л., 1980. – 150 с.
3. Дмитрієв Л. Основи вокальної методики. – М., 1986. – 120 с.
4. Дмитрієвський Г. Хороведення і керування хором. – М., 1948. – 79 с.
5. Добровольська Н. Вокальні вправи у хорі підлітків. – М., 1959. – 98 с.
6. Єгоров А. Теорія і практика роботи з хором. – Л., 1951. – 233 с.
7. Краснощюков В. Питання хорознавства. – М., 1969. – 96 с.
8. Левандо П. Проблеми хорознавства. – Л., 1974. – 67с.
9. Локшін Д. Видатні хори і їх диригенти. – М., 1963. – 112 с.
10. Морозов В. Вокальний слух і голос. – М., Л., 1965. – 98 с.
11. Мухін В. Вокальна робота в хорі. – М., 1960 – 75 с.
12. Пігров К. Керування хором. – М., 1964. – 162 с.
13. Птица К. Почерки по техніке дирижування. – М., 1948. – 153 с.
14. Чесноков П. Хор і керування їм. – М., 1952. – 175 с.
15. Попов С. Організаційні і методичні основи роботи самодіяльного хору. – Київ, 1961.
16. Живов В. Хоровое исполнительство: теорія. Методика. Практика: Учеб. Живов В. Исполнительский анализ хорового произведения. Пособие для студ. Высш. Учеб. Заведений. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2003. – 272с.
17. Зиновьева Л. Вокальные задачи аутфакта в хоровом дирижировании. – СПб.: «Композитор – Санкт-Петербург», 2007.-152с.

Додаткова

18. Коломієць О. Хорознавство. – Київ: Либідь, 2001.

19. Лашенко А. Хоровая культура: аспекты изучения и развития.
20. Попов С. Організаційні і методичні основи роботи самодіяльного хору. – Київ, 1961.
21. Пазовский А. Записки дирижера.
22. Попов В., Алябьев А. Школа хорового пения. - Москва: Музгиз, 1964.
23. Живов В. Хоровое исполнительство: теория. Методика. Практика: Учеб. Пособие для студ. Высш. Учеб. Заведений. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2003. – 272 с.
24. Асафьев Б. О хоровом искусстве/Б. Асафьев .-Л.: Просвещение, 1980-216 с.
25. Кузьмина Л. Теория и методика хорового исполнительства: Хрестоматия по специализации 053005 Академический хор / Л.А. Кузьмина. - Пермь, 2002. - 155 с.

Орієнтовний прелік художньо-педагогічного репертуару.

1. Р. Бойко «Зимняя дорога» сл. О. Пушкіна
2. М. Мусоргський «Гопак» з опери «Сорочинська ярмарка».
3. «Sanctus» з меси До маж.
4. Спірічуелс в обр. Д. Джерхарта «Dry bones».
5. М. Кармінський, сл. І. Буніна «Чем жарче день».
6. Українська народна пісня в обр. М. Леонтовича «Ой сивая зозуленька».
7. Українська народна пісня в обр. Садоцької «Скоро, скоро».
8. К. Сен-санс, обр. О. Чеботарьовой «Лебідь».
9. Муз. Уманця, сл. О. Журливої, веснянка «Де ж ти веснонько?».
10. Муз. А. Пашкевича, сл. Д. Луценка Українська народна пісня в обробці Ф. Колесси «В гаю зелененьким».
11. Г. Форе, сл. В. Гюго «Метелик та фіалка».
12. Російська народна пісня в обр. Ю. Зарицького «Уж ты прямица».
13. М. Шух «И облака плывут».
14. Муз. К. Брюна, сл. Г. Бушора «Парижское танго».
15. Українська народна пісня в обр. М. Колесси «Говорили люди, сусіди».
16. Й. Гайдн «Ой, журавко, журавко».
17. Дж. Ливитт «Festival Sanctus».
18. Муз. О. Пахмутовой, сл. С. Есенина «О Матерь Божья».
19. Пярт Уусберг «Miserere».
20. Р. Кочанте «Ave Maria».
21. Українська народна пісня в обр. В. Уманця «Пречистая Діва».
22. Карл Дженкинс №10 «Ave verum» з Stabat Mater.
23. Українська народна пісня в обр. В. Другальова «Ой ходила павонька».
24. Закарпатська народна пісня в обр. О. Бондаренка «Порізала пальчик».
25. Г. Гаврилец, переклад для жіночого хору М. Гобдича Колядка «Гой питалася княжа корона».
26. Н. Тефлер №1 «Kyrie».
27. К. Дженкинс Адіемус №2 «Songs of tears».
28. Е. Шатрова «Дождь в ритме босса-новы».

29. А Палао-Редондо «Аве Марія»
30. Аранжировка Марк Шейман «Hail holy queen».
31. Боб Чилкотт «Маленькая джазовая месса» 1.Kyrie. 2.Gloria. 3.Sanctus. 4. Benedictus. 5.Agnus Dei.

Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік, диференційний залік.

На залік виноситься тільки те, що було предметом вивчення на практичних заняттях, при самостійному вивченні.

Вимоги до практичної роботи з хором:

1. Вміти розспівувати хоровий колектив;
2. Самостійне розучування невеличкого хорового твору, або фрагментів творів .
3. Аналіз на розучуваний хоровий твір.

Засоби діагностики успішності навчання .

- Обізнаність про завдання та обов'язки хормейстера;
- Володіння прийомами вокальної-хорової роботи хормейстера у хоровому колективі;
- Знання методики проведення репетиційної роботи з хором та концертного виступу.

СМУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МУЗИЦІ

Укладач: старший викладач Пономарьов О.М.

ВСТУП

Вирішення проблеми інформатизації та гуманізації навчального процесу, інтеграції навчальних предметів, надання навчальній діяльності творчого характеру за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Вивчення та опанування прийомів і методів практичного застосування сучасних комп'ютерних технологій у творчому функціонуванні фахівця-музиканта.

Різноманітні способи та методи використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у творчій роботі розширюють світогляд, дають змогу представити інформацію з незвичайних, нетривіальних ракурсів, стимулюють творчість студентів, додаючи можливість пізнати нові сторони обраного мистецького жанру. Молодим талантам надається спроба реалізувати творчі ідеї, втілюючи їх особисто, без додаткової допомоги, глибше вивчаючи багатогранну творчу діяльність сучасного митця.

Дисципліна має спрямованість на практичне оволодіння основними прийомами, методами та навичками опрацювання різних видів інформації та її подальшого використання.

Міждисциплінарні зв'язки: Курс «Сучасні інформаційні технології в музиці» тісно пов'язаний з курсами «Хорознавство та хорове аранжування», «Інструментознавство та основи інструментування», «Сольфеджіо», «Теорія музики», «Гармонія», «Поліфонія», «Аналіз музичних форм», «Історія музики» та «Методика музичного виховання».

Мета та завдання курсу:

- **методичні:**

- забезпечити оволодіння студентами теоретичною базою концепції використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в музиці;
- забезпечити оволодіння методикою використання прикладних комп'ютерних програм;

- **пізнавальні:**

- показати різноманітні можливості сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що до використання в процесі реалізації творчих завдань;

- **практичні:**

- оволодіння студентами основними апаратними та програмними засобами інструментами інформаційно-комунікаційних технологій, методами їх використання для створення, пошуку, обробки та збереження інформації.;
- сформувати у студентів достатні знання, вміння та навички, необхідні для ефективного функціонування в якості фахівців-музиувнтів;

Компетентності:

- *пізнавальною*, що забезпечує ознайомлення з кращими зразками світового та вітчизняного вокального та інструментального мистецтва, будовою сучасних творів; критеріями якості треків; основами методики написання обробки за допомогою секвенсорів;

- *практичною*, що сприяє оволодінню технічними навичками: знаннями сучасних мультимедійних програм, різними видами оцифровки звуку, технікою гармонізації мелодії за допомогою семплерів та VST-інструментів, вміння створювати афіши та буклети;

- *творчою*, що забезпечує створення еталонного уявлення щодо основних прийомів створення обробки музичного твору;

- *соціальною*, що сприяє вихованню громадянської свідомості, національної гідності через виконання кращих вітчизняних музичних творів; формуванню навички професійної взаємодії в інтернет-просторі, прагненню до створення актуального контенту.

Очікувані результати:

- правила створення обробки пісні у різних стилях;
- набір нот у нотному редакторі з подальшим друком;
- особливості роботи міді-технологій;
- дизайн та особливості роботи з зображенням у програмі Photoshop;
- монтаж відео;
- добирати інформацію за допомогою інтернет-порталів;
- вміти практично виконувати секвенсори,
- практично засвоїти вміння аналізу стилів сучасної музики.

Зміст дисципліни:

В програмі дисципліни «Сучасні інформаційні технології в музиці» зроблено акценти на основні прийоми роботи в мультимедійних програмах.

- принципи створення афіш та реклами в програмі Photoshop;
- розробка рекламних буклетів, проектування за допомогою векторної графіки;

- особливості роботи міді-технологій, застосування міді-технологій у процесі набору нот в нотних редакторах;
- застосування міді-технологій під час створення аранжування в секвенсорі;
- ознайомлення з VST-інструменти, плагінами та семплерами, практика їх застосування у роботі над аранжуванням.
- ознайомлення з основними принципами відеомонтажу;
- запис з мікрофону з подальшим редагуванням;
- стилізація твору та застосування синтетичних інструментів для створення аранжування;
- тенденції розвитку електронної музики;

Фахові компетенції

Студент повинен мати теоретичну обізнаність щодо функціонування секвенсорів, нотних редакторів, програм мультимедійного призначення. Студент повинен засвоїти основні прийоми роботи при наборі нот, при створенні аранжування, при створенні фото-реклами та при відеомонтажі..

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Методи і способи використання ІКТ в музиці.

На прикладі відомих музичних творів за допомоги нотних редакторів створюються ідентичні музичні збірки з подальшим їх друком. За допомоги міді-технологій удосконалюються навички набору нот та закладаються основи роботи у секвенсорі.

Завдання: Навчити швидко та вправно набирати ноти. Готувати до друку нотні збірки.

Методичні вказівки: Необхідно зосередитись на таких питаннях: міді-технології, нотний редактор, Sibelius, Overture, Final, Music Score.

Змістовий модуль 2. Методи та прийоми створення аранжировки в секвенсорах.

За допомоги секвенсорів, VST-інструментів, семплерів та синтезаторів засвоюються основні прийоми створення аранжування, обробки відомих музичних творів.

Завдання: Навчитися застосовувати сучасні програми та плагіни у роботі над аранжуванням.

Методичні вказівки: Щоб пришвидшити процес засвоєння навчального матеріалу, треба удосконалювати уміння і навички під час самостійної роботи. Практикувати над іншими творами.

Змістовий модуль 3. Основи комп'ютерного дизайну.

Шляхом створення концертних афіш, рекламних постів та програмних буклетів, студенти засвоюють основні принципи роботи в програмах мультимедійного циклу. Знайомляться з різними форматами зображень та вивчають основні принципи проектування рекламних плакатів.

Завдання: Навчитися створювати концертні афіші та рекламні борди.

Методичні вказівки: Необхідно зосередитись на інструментах та функціональних панелях графічного редактору. Ознайомитися з інтернет ресурсами, які сприяють більш професійній роботі дизайнера.

Змістовий модуль 4. Основи відео-монтажу.

За допомогою монтажного софту, засвоюються основні принципи роботи з відео та аудіо фрагментами.

Завдання: Навчитися правильно синхронізувати відео між собою та засвоїти прийоми композиції.

Методичні вказівки: Самостійно проаналізувати функціонування основних інструментів програми для монтажу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. Steinberg Cubase 5. Запись и редактирование музыки. СПб.: БХВ-Петербург, 2010. – 896 с. Посилання на електронний варіант: <http://elib.kubg.edu.ua/4876/>
2. Рагс Ю.Н. Акустические знания в системе музыкального образования: очерки. – Рязань: Литература М, 2010. – 324 с. Посилання на електронний варіант: <http://elib.kubg.edu.ua/4875/18>
3. Севашко А.В. Звукорежиссура и запись фонограмм. Профессиональное руководство. – М.: Додэка XXI, Альтекс, 2007. – 432 с. Посилання на електронний варіант: <http://elib.kubg.edu.ua/898/> Додаткова:
4. Гаранян Г. Аранжировка для инструментальных и вокально-инструментальных ансамблей.– М.: Музыка, 1992. – 223 с.
5. Дубровский И. М., Егоров Б.В., Рябошапка К.П. Справочник по физике. К.: Наукова думка, 1986. – 556 с.
6. Землинский Л. Методы электронного синтеза // MusicBox, 1998. – № 2. – С. 79-83.
7. Землинский Л. Первые шаги // MusicBox, 1997. –№ 4.– С. 66 - 67.
8. Землинский Л. Как подготовиться к записи в студии // Музыкальное оборудование, 1995.-№ 9.-С. 20-24. 52.
9. КенцлТ. Форматы файлов Internet. СПб.: Питер, 1997.–320 С. 5.
10. Медведев Е.В., Трусова В. Nuendo 3 для музыкантов. Секреты виртуального звука. БХВ-Петербург, 2004.–448 с.
11. Перельман Я. И. Занимательная физика. М.: Наука, 1986. – 272 с.
12. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. Секреты мастерства. 2-е изд., перераб. и доп. СПб: БХВ-Санкт-Петербург, Арлит, 2003. – 686 с.
13. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. S cakewalk SONAR. Запись песни в домашней студии. СПб: БХВ-Петербург, 2006. –608 с.
14. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. Sonar. Секреты мастерства. СПб: БХВ-Санкт-Петербург, Арлит, 2002. – 656 с.
15. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. Звуковая студия в РС. СПб: "ВНУ- Санкт-Петербург", 1998. – 240 с.
16. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. Музыкальный компьютер для гитариста. Серия "Мастер". СПб.: БХВ-Петербург,2004. – 496 с.
17. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. S cakewalk SONAR7 Producer Edition. Запись и редактирование музыки. СПб.: БХВ-Петербург, 2008. – 880 с.
18. Петелин Р.Ю., Петелин Ю.В. Adobe Audition. Обработка звука для цифрового видео. Серия "Мастер медиа". СПб.: БХВ-Петербург, 2004. – 400 с.

19. Севашко А.В. Звукорежиссура и запись фонограмм. Профессиональное руководство. – М.: Додэка XXI, Альтекс, – 2007. –432 с
20. Симаненков Д. Из аналога в цифру и обратно: немного теории... // Компьютерра, 1998. – № 30-31. – С. 22 - 27. 19
21. Симаненков Д. Компрессия звуковых данных // Компьютерра, 1998. –№ 32. – С. 25-28. 2.19. Хэрли Д. Джаз-рок. Аранжировка для клавишных инструментов. - СПб.: ГИД, 2002.– 53 с.

Форма підсумкового контролю успішності навчання залік; дифзалік.

Питання до заліку

1. Розкрити сутність поняття акустики.
2. Здійснити порівняльну характеристику використання мікрофонного та лінійного входів на мікшерському пульті.
3. Проаналізувати особливості впливу середі розповсюдження на характер звукових хвиль.
4. Перерахувати та охарактеризувати види мікрофонів за конструкторським рішенням і призначенням.
5. Дати обґрунтовані характеристики звукових хвиль.
6. Здійснити порівняльні характеристики акустичних систем.
7. Проаналізувати особливості підключення пасивних акустичних систем.
8. Визначити динамічний та частотний діапазон слуху людини.
9. Проаналізувати основні складові мультитреку у музичних програмах-редакторах.
- 10.Охарактеризувати пласку та сферичну звукові хвилі.
- 11.Здійснити порівняльний аналіз комп'ютерних програм – звукових редакторів.
- 12.Описати схеми розташування акустичних систем.
- 13.Описати послідовність підключення та особливості комутації підсилювачів і мікшерських пультів.
- 14.Визначити характеристики динамічних мікрофонів.
- 15.Пояснити необхідність використання входу «Insert» у мікшерському пульті.
- 16.Визначити основні вимоги техніки безпеки при роботі з електрообладнанням у приміщенні.
- 17.Перерахувати види мікшерських пультів та охарактеризувати особливості роботи з кожним із них.
- 18.Визначити характеристики основних ефектів обробки звуку.
- 19.Охарактеризувати можливості використання блоку ефектів на мікшерському пульті.
- 20.Описати способи використання виходів «Aux» у мікшерському пульті.
- 21.Пояснити особливості підключення активних акустичних систем.
- 22.Описати можливості застосування звукового синтезу в педагогічному процесі.
- 23.Визначити види сценічних моніторів за конструкторським рішенням.
- 24.Визначити види сценічних моніторів за розташуванням

25. Описати методи боротьби з шумами при роботі із звукопідсилюючою апаратурою.
26. Пояснити необхідність та технологію застосування моніторної лінії в концертній роботі.
27. Охарактеризувати можливості конденсаторних мікрофонів.
28. Визначити позитивний та негативний вплив інформаційного середовища на особистість.
29. Описати способи введення і збереження музичної інформації в комп'ютері.
30. Перерахувати цифровий електромузичний інструментарій в мистецькій освіті.
31. Описати основні інструменти редагування музичної партитури у програмах-нотаторах.
32. Описати структуру віртуального мультимедійного проекту.
33. Перерахувати можливості редагування музики у музичних програмах-редакторах.
34. Описати структуру головного вікна програм музичних студій і зміст інформації треків.
35. Визначити основні етапи розвитку звукозаписуючої техніки.
36. Описати послідовність накопичення музичного матеріалу під час запису акустичного аранжування.
37. Визначити основні вимоги до обробки та контролю звуку під час звукозапису.
38. Описати основні вимоги до обробки та контролю звуку при роботі з мікшерським пультом.
39. Описати основні вимоги до контролю звуку при роботі в студії звукозапису.
40. Визначити основні вимоги техніки безпеки при роботі з електрообладнанням на відкритих майданчиках.

Засоби діагностики успішності навчання

1. Слухання та аналіз музики в різних стилях (електронна, акустична).
2. Створення обробок українських народних пісень.
3. Створення рекламних афіш.

ХОРОЗНАВСТВО ТА ХОРОВЕ АРАНЖУВАННЯ

Укладач: старший викладач Зимовець Ю.М.
ВСТУП

Основною метою курсу «Хорознавство та хорове аранжування» є надання студентам різнобічних знань з теоретичних основ хорового мистецтва і також оволодіння студентами організаційно-творчими та методичними принципами та прийомами роботи з хоровим колективом, розвиток навичок перекладення хорових та сольних вокальних творів для різних складів хору. Також безпосереднє знайомство із різними прийомами хорового письма допомагає розвинути глибоке розуміння специфіки хорового звучання, сприяючи розвитку професійних якостей педагога-

диригента. Крім того, будь-яке аранжування вимагає певних творчих задатків і сприяє розвитку творчого мислення студента.

Міждисциплінарні зв'язки

Дисципліна доповнює спеціальний цикл музично-хорових дисциплін. В процесі вивчення повинен бути забезпечений зв'язок з такими дисциплінами, як гармонія, читання партитур. Практичний зміст дисципліни та його виховні функції повинні сприяти розвитку творчого мислення студентів, знайомство з хоровим репертуаром.

Викладення теоретичних основ хорового мистецтва обов'язково мусить підкріплюватись прикладами з хорової літератури і хорової виконавської практики. Велику роль тут відіграє музично-ілюстративний матеріал: твори вітчизняної і зарубіжної класики, твори різних стилів та жанрів.

Мета та завдання курсу:

методичні:

- оволодіти умовами досягнення основних елементів хорового звучання;
- оволодіти засобами самостійної роботи диригента над хоровою партитурою;
- оволодіти методами репетиційної роботи з хором;
- засвоїти теоретичні основи хорознавства;
- вміти зробити хорознавський аналіз хорових партитур;
- навчитись добору вправ та розспівувань для хору;
- оволодіти навичкою показу та початкової роботи над хоровим твором;
- виявлення і аналіз виконавських труднощів і добору прийомів їх подолання;
- оволодіти методикою перекладення хорових та вокальних, інструментальних творів для різних складів хору;
- оволодіти методичними принципами створення багатогранного хорового звучання, використовуючи прийоми хорового письма;
- оволодіти методичними принципами аналізу аранжованих творів;

пізнавальні:

- ознайомлення з історичними особливостями розвитку українського хорового співу;
- головні риси творчих досягнень сучасних видатних колективів;
- співацькі голоси та їх характеристика;
- культура мови в хоровому співі;
- стрій хору, темп, метр та ритм в хоровому співі;
- хоровий ансамбль;
- засоби музичної виразності в хоровому виконанні.
- ознайомитись із специфікою хорового письма та прийомами аранжування;
- засвоїти теоретичні основи хорового аранжування;

практичні:

- хорознавчий або методичний аналіз хорових партитур;
- розбір репетицій або концертів хорових колективів;

- виконання письмового аналізу хорової партитури;
- вміти практично виконувати перекладення хорових, вокальних творів для різних складів хору;
- практично засвоїти умови досягнення гарного хорового звучання (розташування акордів, діапазони голосів, голосоведення);
- практично засвоїти навички підбору творів для різних видів аранжування;
- практично засвоїти вміння аналізу хорових партитур з точки зору використання прийомів аранжування.

Фахові компетентності:

Студент повинен мати теоретичну обізнаність щодо типів і видів хору та характеристики всіх голосів кожної партії хору. Вміти зробити аналіз мелодичного та гармонічного строю, ансамблю, динаміки, штрихів та зв'язок літературного тексту з музичним.

Студент повинен засвоїти основні прийоми перекладання творів для голосу з супроводом для різних типів і видів хору.

Очікуванні результати навчання:

- студент повинен навчатись робити музично-виконавський аналіз хорової партитури;
- студент повинен знати можливості кожного голосу мішаного хору;
- технічно засвоїти особливості гри хорової партитури;
- вміти аналізувати зв'язок літературного тексту з музичним;
- вміти практично виконувати перекладення хорових, вокальних творів для різних складів хору;
- вміти застосовувати мішаний прийом перекладення з 4-х голосного мішаного хору на однорідний;
- вміти робити перекладення з вокального твору(голосу з фортепіано) на однорідний та мішаний хор.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Тема 1. Поняття про хор. Типи і види хорів.

Поняття про хор. Типи хорів (однорідний, мішаний, неповний мішаний). Характеристика їх вокально-технічних та художньо-виконавських можливостей. Види хорів (одноголосні, двоголосні, триголосні тощо). Сучасні професійні академічні і народні хори. Дитячі хори, їхні особливості та виконавські можливості. Хорові партії та їх комплектування. Визначення поняття «хорова партія». Різновидності хорових колективів.

Тема 2. Хорові голоси.

Різновидності співочих голосів, характеристика їх вокально-технічних і художньо-виконавських можливостей. Група дитячих голосів. Група жіночих голосів. Група чоловічих голосів. Характеристика та діапазон хорових голосів. Можливості та особливості їх використання в залежності від теситурних та динамічних умов.

Тема 3. Будова голосового апарату.

Поняття про співочий голос. Будова голосового апарату. Відділи голосового апарату:

1. органи дихання;
2. гортань з голосовими зв'язками;
3. артикуляційний апарат з системою резонаторних порожнин.

Тема 4. Співоче дихання.

Основи вокально-хорової техніки – навик правильного співочого дихання. Значення дихання в хоровому співі. Відмінність співочого дихання від фізичного. Основні типи співочого дихання. Залежність характеру дихання від характеру твору.

Тема 5. Звукоутворення і звуковедення.

Роль дихання в звукоутворенні. Процес звукоутворення. Звукова атака, її види. Резонатори. Їх роль у формуванні співочого звуку. Регістрова будова співочого голосу. Різні види звукоутворення (*legato, non legato, staccato, marcato*).

Тема 6. Дикція в хорі.

Значення слова в хоровому співі. Дикція як один із засобів розкриття змісту твору. Різниця в написанні та вимові слів. Особливості вимови голосних та приголосних звуків. Особливості співочої дикції. Залежність дикції від характеру твору.

Тема 7. Стрій хору.

Стрій хору – один з основних елементів хорової звучності. Два види строю – мелодичний та гармонічний. Мелодичний стрій – досягнення унісону партії шляхом усвідомлення законів тяжіння ступеней ладу, правильного інтонування інтервалів у мажорному та мінорному ладах. Гармонічний стрій та його зв'язок з мелодичним строєм. Інтонування акордів. Інтонування діатонічних і хроматичних півтонів.

Тема 8. Темп, метр і ритм в хоровому виконавстві.

Значення темпу в хоровій музиці. Взаємозв'язок темпу, характеру і літературного тексту в хоровому виконавстві. Темпова термінологія. Метроном. Особливості диригентського жесту при виконанні творів у повільному та швидкому темпах.

Тема 9. Динаміка в хоровому виконавстві.

Динаміка як один із засобів музичної виразності. Роль нюансів у розкритті змісту хорового твору і взаємозв'язок динаміки з формою, стилем, теситурою та темпом.

Тема 10. Хоровий ансамбль.

Значення ансамблю як одного з елементів хорової звучності. Частковий і загальний ансамбль. Різні види загальнохорового ансамблю (динамічний, ритмічний, тембровий, інтонаційний тощо). «Природний» та «штучний» ансамблі. Шляхи їх досягнення.

Тема 11. Диригент хору – організатор і керівник хорового колективу.

Професійні якості диригента. Самостійна робота диригента над хоровою партитурою. Розспівування хору. Вправи та їх різноманітність. Організаторські здібності, уміння згуртувати колектив для виконання складних творчих завдань.

Тема 12. Перекладення дво- та триголосних однорідних хорів на мішані шляхом октавного подвоєння голосів однорідного хору.

Збереження тональності при перекладенні зі звичайного складу двоголосного однорідного хору. Випадки можливого транспонування при наявності в оригіналі двох високих або двох низьких голосів. Різні варіанти подвоєнь при перекладенні триголосних однорідних хорів на мішані. Використання активних подвоєнь в хоровій літературі.

Тема 13. Перекладення триголосних хорів гомофонно-гармонічного складу на чотириголосні мішані шляхом самостійного розвитку голосів.

Збереження мелодичної лінії крайніх голосів триголосного хору при передачі їх крайнім голосам чотириголосного мішаного хору. Створення двох середніх голосів у мішаному хорі на основі гармонії оригіналу. Роль середнього голосу у триголосному хорі при створенні двох середніх голосів мішаного хору. При перекладанні з дубльованих складів мішаного хору на дво- та триголосні однорідні вимикається одна з груп мішаного хору.

Тема 14. Перекладання чотириголосних однорідних хорів на чотириголосні мішані.

Зміни розташування голосів у перекладанні при зберіганні тональності оригіналу. Поява розривів між голосів при наявності в акордах однорідного хору широкого та мішаного розташування, а також при перехресуванні голосів. Прийоми подолання цих розривів.

Тема 15. Перекладання чотириголосних мішаних хорів на чотириголосні однорідні.

Можливість широкого вживання творів при перекладанні мішаним прийомом. Використання чотирьох способів, вжитих у різні моменти розвитку твору. Вибір того або іншого способу в залежності від способу особливостей партитури мішаного хору.

Перший спосіб. Транспонування чоловічих голосів на октаву вгору або жіночих на октаву вниз зі співвідносним перерозподілом цих голосів між партіями однорідного хору. Можливість заміни одного виду акорду іншим.

Другий спосіб. Використання даного способу при наявності розриву (більше октави) між басами та тенорами мішаного хору.

Третій спосіб. Можливість точного перенесення голосів мішаного хору в партитуру перекладання за умовою звучання чоловічих голосів у верхньому регістрі, а також – у низькому та середньому.

Четвертий спосіб. Переміщення басового голосу мішаного хору на місце одного з середніх голосів однорідного хору при перекладанні даним засобом. Заміна виду акорду.

Тема 16. Перекладання чотириголосних мішаних хорів на 2 та 3 голосні однорідні.

Збереження мелодії верхнього голосу. Заснування на основі гармонії нового середнього голосу. Найбільш раціональні варіанти заміни чотирьохголосних акордів триголосним звучанням. Можливість звучання заключної тоніки у вигляді тонічного секстакорду. Значення терції та сексти при перекладанні тризвуків та їх звернень.

Тема 17. Перекладання багатоголосних мішаних хорів на чотириголосні мішані.

Скорочення голосів при октавному подвоєнні басу, а також при октавному подвоєнні в різних партіях багатоголосного мішаного хору. Необхідність зберігання голосів, які безпосередньо впливають на гармонічну звучність акордів (альтеровані звуки, ввідний тон, септима, нона тощо).

Тема 18. перекладання вокальних творів для хору a cappella.

Вплив акомпанементу на створення хорових перекладень a cappella. Перекладення з прямим перенесенням голосів супроводу в хорову партитуру. Перекладення зі зміною верхнього голосу супроводу за вокальним голосом.

Тема 19. перекладання вокальних творів для одноголосного хору з супроводом.

Створення другого голосу на основі звучання акомпанементу. Необхідність відповідності наново створеного голосу гармонії акомпанементу. Підтекстовка при поліфонічному звучанні. Обумовленість другого голосу вимогам теситури. Залежність характеру двоголосся від художніх завдань та технічних можливостей хору.

Тема 20. Перекладання вокальних творів для триголосного однорідного хору з супроводом.

Створення двох нижніх голосів на основі звучання акомпанементу. Необхідність відповідності знов створених голосів гармонії акомпанементу. Вплив альтерації, яка зустрічається в супроводі, на створення акордів хорової партитури. Значення розташування голосів в акорді для якісного, урівноваженого трьохголосного звучання.

Тема 21. Перекладання вокальних творів для триголосного неповного мішаного хору з супроводом.

Використання триголосного неповного мішаного хорового складу у виконавській практиці. Хорові партії неповного мішаного хору. Особливості діапазону чоловічих голосів. Випадки припустимості розриву поміж голосів. Найбільш характерне розташування звуків в акордах неповного мішаного хору.

Тема 22. Перекладання вокальних творів для чотириголосного мішаного хору з супроводом.

Створення трьох нижніх голосів на основі звучання акомпанементу. Необхідність відповідності знов створених голосів гармонії акомпанементу. Вплив альтерації, яка вживається у супроводі, на створення акордів хорової партитури. Необхідність відповідності у знов створених акордах закономірностей голосоведення чотириголосного гармонічного складу. Вимога відповідності хорових голосів їх звуковим діапазнам.

Тема 23. Перекладання вокальних творів для багатоголосного мішаного хору з супроводом.

Динамічні та художні можливості багатоголосся. Вплив багатоголосся на характер звучання хорових акордів. Необхідність забезпечення багатоголосної хорової тканини відповідним складом співацьких голосів. Найбільш зручні варіанти вживання хорового багатоголосся.

Тема 24. Перекладання для соліста та хору при їх окремому звучанні.

Участь соліста в заспівах. Можливість вживання в заспівах ансамблю сольних голосів. Участь соліста у подальшому розвитку куплета. Переклик соліста та хору. Взаємодія соліста та хору в звучанні послідовних куплетів.

Тема 25. Перекладання при їх одночасному звучанні.

Хор як звуковий фон, супроводжуючий партію соліста. Використання співу із закритим ротом. Характер звучання хору, супроводжуючого партію соліста. Особливості розвитку тексту у зв'язку з неспівпаданням ритму в партіях соліста та хору. Участь соліста в момент кульмінаційного розвитку твору. Хор як засіб звукового зображення.

Номер та назва змістових модулів

2 рік навчання

Змістовий модуль 3. Поняття про хор і його структуру та основні елементи хорової звучності

Змістовий модуль 4. . Робота над хоровою партитурою

3 рік навчання

Змістовий модуль 1. Предмет хорового аранжування. Види перекладень та їх основні принципи та прийоми аранжування

Змістовий модуль 2. Перекладення творів, що виконуються однорідними хорами на мішаний хор

Змістовий модуль 3. Перекладення вокальних творів для різних складів хору

Змістовий модуль 4. Перекладення вокальних творів, написаних для голосу з супроводом

Рекомендована література

хорознавство

1. Егоров А. Очерки по методике преподавания хоровых дисциплин. – Л.: Музгиз, 1959.
2. Дмитревський Г.А. Хорознавство і керування хором. – М., 1957.
3. Зданович А.Г. Некоторые вопросы вокальной методики. – М., 1965.
4. Коломоець О. Хорознавство. – К.: Либідь, 2001.
5. Краснощеков В. Вопросы хороведения. – М., 1969.
6. Мархлевський А. Практичні основи роботи в хоровому класі. – К.: Музична Україна, 1986.
7. Огороднов Д. Музыкально-певческое воспитание детей в общеобразовательной школе. – К.: Музична Україна, 1989.
8. Пігров К. Керування хором. – К., 1962.
9. Соколов В. Работа с хором. – Л.: Музыка, 1985.
10. Чесноков П. Хор и управление им. – М., 1952.
11. Чмишков О. Певческий голос и его свойства. – М.: Мир, 1966.

хорове аранжування

1. Егоров А. Основи хорового письма. – Л., 1939.
2. Іванін М. Хорове аранжування. – М., 1980.
3. Ленський А. Мистецтво хорового аранжування. – М., 1980.
4. Ліцвенко І. Практичне керівництво з хорового аранжування. – М., 1962.

5. Плотніченко Г. Практичні поради з хорового аранжування. Ч. 1. – М., 1967.
6. Плотніченко Г. Практичні поради з хорового аранжування. Ч. 2. – М., 1971.
7. Скребкова О.Л., Скребков С.С. Хрестоматія з гармонічного аналізу. – М., 1961.
8. Ушкарьов А. Основи хорового письма. – М., 1982.
9. Юрлов А. Хорові перекладання. – М., 1960.

Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік, диференційний залік.

Вимоги до підсумкового контролю:

1. Користуючись теоретичними знаннями студент повинен продемонструвати знання технічних можливостей хорових партій.
2. Знати будову голосового апарату.
3. Знати процес звукоутворення, різні види звукоутворення.
4. Зробити переклад з 4-х голосного мішаного хору на однорідний мішаним способом.
5. Представити на залік переклад вокального твору для голосу з фортепіано на однорідний хор.

Засоби діагностики успішності навчання:

1. На залік виноситься тільки те, що було предметом вивчення на практичних заняттях та при самостійному вивченні.
2. Постійний аналіз виконуваних домашніх робіт по перекладанні вокальних творів.
3. При діагностиці успішності треба враховувати індивідуальні особливості і можливості кожного студента окремо.

ХОРОВИЙ КЛАС ТА ПРАКТИКУМ КЕРУВАННЯ ХОРОМ

Укладач: старший викладач Юрченко Н.І.
ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Хоровий клас та практикум керування хором» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавр, магістр напряму підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*, спеціальності 025.Мистецтво.

В системі професійної підготовки фахівців спеціальності «Музичне мистецтво» курс «Хоровий клас та практикум керування хором» є одним з профілюючих предметів. В процесі вивчення і виконання студентами високохудожнього хорового репертуару формуються не тільки фахові вокально-хорові та художньо-виконавські уміння та навички, але й відбувається ідейне, духовне та художнє становлення самої особистості студента.

У зв'язку з тим, що предмет «Хоровий клас та практикум керування хором» є практичне заняття, де теорія й практика знаходяться у тісному взаємозв'язку, ця дисципліна стає справжньою творчою лабораторією.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні положення теорії і практики хорового мистецтва, практичне оволодіння вокально-хоровими уміннями та навичками в процесі вивчення і виконання студентами високохудожнього хорового репертуару та практикум керування хором.

Міждисциплінарні зв'язки: в курсі «Хоровий клас та практикум керування хором» комплексно застосовуються і закріплюються набуті знання, уміння та навички з майже усіх предметів музичного циклу: хорознавство та хорове аранжування, диригування, теорія та історія музики, сольфеджіо, постановка голосу, ансамбль, методика музичного виховання, музичний інструмент, гармонія та інші. Тому саме курс «Хоровий клас та практикум керування хором» визначає загальний рівень музично-теоретичної і вокально-хорової підготовки випускників і вимагає найтіснішого зв'язку між музичними дисциплінами, завдяки чому досягається єдність у формуванні високих професійних якостей спеціаліста.

Мета та завдання навчальної дисципліни:

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Хоровий клас та практикум керування хором» є комплексне формування керівника художніх колективів вокально – хорового жанру, який володіє вокально-хоровими уміннями та навичками та методикою роботи з хором (ансамблем), знає специфіку співочих манер і виконавських стилів та для роботи викладачем музики в загальноосвітній школі.

1.2 Основними завданнями вивчення дисципліни «Хоровий клас та практикум керування хором» є

методичні:

- оволодіти методикою роботи з хором;
- завдання вокально – хорової технології;
- виховання критеріїв, звучання кожної партії і хору в цілому;

пізнавальні:

- засвоєння навички інтонаційного звучання хору в технологічному і художньому аспектах;
- розвиток художнього мислення, оволодіння комплексом виражальних засобів в процесі інтерпретації творів;

практичні:

- оволодіння прийомами та методами проведення практичних занять з хором;
- оволодіти вокально-хоровими навичками та навичками ансамблевого співу;
- виховання інтонаційного і вокального слуху;
- вміти підібрати вокально-хорові вправи для розспівування хора та високохудожній репертуар;
- оволодіння художньо-виконавською майстерністю.

Компетентності:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати:**

- основні принципи організаційної та методичної роботи в хорі;

- основні елементи вокально-хорової роботи та звучності;
- теоретичні основи досягнення основних елементів хорової звучності: стрій та ансамбль;
- оволодіння виконавською вокально-хоровою майстерністю.

Очікувані результати навчання:

- володіти вокально-хоровими та виконавськими навичками;
- вміти якісно і виразно в характері виконувати свої хорові партії з репертуару хорового класу;
- підібрати вокально-хорові вправи та провести розспівування хорового колективу та високохудожній репертуар;
- провести практичне заняття з хором та працювати над своїми творами до державного іспиту;
- оволодіти художньо-виконавською майстерністю;
- набути практичних навичок роботи з хором та вміти організовувати та керувати учбовим процесом у хоровому класі.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

В програмі предмету «Хоровий клас та практикум керування хором» передбачено формування і розвиток навичок хорового співу на матеріалі хорового репертуару.

Практичне заняття з курсу «Хоровий клас та практикум керування хором» - це комплексне заняття, в якому всі поняття й елементи вокально-хорових навичок пов'язані одне з одним й використовуються в усіх видах практичної роботи: у розспівуванні, роботі над вокальними вправами та хоровими творами на кожному занятті.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1 рік навчання

Змістовий модуль 1. Постава хориста, засвоєння елементів академічної манери співу. Дихання, атака звуку, інтонація.

Теми практичних занять.

1. Правила постави хориста.
2. Робота над диханням в хорі.
3. Елементарні навички звукоутворення, артикуляції голосних, чистоти інтонації, ансамблевого співу.
4. Атака звуку (тверда, м'яка, придихальна).

Змістовий модуль 2. Інтонування, горизонтальний стрій

Теми практичних занять.

1. Поняття – хоровий стрій.
2. Горизонтальний стрій – правила інтонування звукоряду гам, тетракордів.
3. Робота над горизонтальним строєм в хорових партіях.

Змістовий модуль 3. Опанування штрихів.

Теми практичних занять.

1. Звуковедення legato.
2. Звуковедення non legato.
3. Звуковедення staccato.

Змістовий модуль 4. Вдосконалення вокально-хорової техніки.

Теми практичних занять.

1. Напрацювання якості звукоутворення та вокально-хорової звучності..
2. Особливості дикції, артикуляції.

2 рік навчання

Змістовий модуль 1. Вдосконалення елементів хорової співучості.

Теми практичних занять.

1. Продовження роботи над диханням в хорі, зокрема, “ланцюговим”; опорою звуку
2. Робота над культурою звукоутворення в хорі:
  - а). над тембром хорової партії та хору;
  - б). манерою співу (округлення та прикриття звуку);
  - в). дикційна свобода та чіткість;
  - г). засоби звуковедення.

Змістовий модуль 2. Висота співацької позиції.

Теми практичних занять.

1. Поняття про резонатори
2. Спів закритим ротом та висока співацька позиція
3. Згладжування регістрових переходів.

Змістовий модуль 3. Вокальна техніка – напрацювання якості звуку,строю, артикуляції, дикції.

Теми практичних занять.

1. Удосконалення вокально-хорової техніки. .
2. Інтонування гам (Звиди мінору), тетраходів.
3. Робота над артикуляцією, дикцією, чистотою інтонації на матеріалі хорових творів учбового репертуару.

Змістовий модуль 4. Вертикальний стрій.

Теми практичних занять.

1. Розспівування на чистоту інтонування гармонічних вправ.
2. Відпрацювання навичок чистого інтонування акордів.
3. Робота над якістю вертикального строю в хорових творах.

3 рік навчання

Змістовий модуль 1. Філірування звуку, техніка розвитку динаміки звучання голосу.

Теми практичних занять.

1. Розвиток динамічних можливостей звучання хору.
2. Фразування.
3. Техніка філірування звуку в хорі.

Змістовий модуль 2. Освоєння закономірностей темпо-метроритмічного руху в процесі виконання твору.

Теми практичних занять.

1. Основні музичні темпи.
2. Метроритм – як засіб музичної виразності.
3. Засвоєння складних ритмів, використання сольмізації.

Змістовий модуль 3. Унісонний ансамбль – ансамбль частковий, та загальнохоровий.

Теми практичних занять.

1. Досягнення унісонного ансамблю хорових партій (вокальний, ритмічний, динамічний, природний, штучний) на прикладах хорових творів із репертуару хорового класу.
2. Досягнення загально хорового ансамблю (узгодженість всіх партій хору між собою).

Змістовий модуль 4. Ансамбль – його види. Ансамбль гармонічний, поліфонічний, природний, штучний.

Теми практичних занять.

1. Робота над гармонічним ансамблем в хорових творах та залежність від:
а). складу хору; б). фактури; в). теситури; г). динаміки та інш.
2. Робота над ансамблем в поліфонічних творах. (
3. Природний і штучний ансамбль хору. Умови, які сприяють цим видам ансамблю.

4 рік навчання

Змістовий модуль 1. Розвиток вокально-технічних можливостей у хоровому виконавстві. Значення та роль хорового диригента.

Теми практичних занять.

1. Робота над рухливістю голосу та розширенням його діапазону
2. Значення та роль хорового диригента.

Змістовий модуль 2. Засоби художньої виразності у хоровому виконавстві. Методика підготовки диригента до занять з хором.

Теми практичних занять.

1. Робота над засобами художньої виразності.
2. Підготовка диригента до роботи з хором.

Змістовий модуль 3. Критерії виконання хорової партії. Вокальна робота диригента у хорі.

Теми практичних занять.

1. Використання у співі всіх вокально-хорових навичок та елементів художньої виразності.
2. Розспівування хорового колективу як важливий етап роботи над вокально-хоровими навичками .

5 рік навчання

Змістовий модуль 1. Поглиблення навичок системного аналізу хорового звучання.

Теми практичних занять.

1. Художній, завершальний період роботи над хоровим твором.
2. Вплив фразування, логічних аспектів, динамічного розвитку на виявлення внутрішнього змісту твору та передачі художнього образу .

Змістовий модуль 2. Якість відтворення елементів хорової звучності в практичній роботі з хором.

Теми практичних занять.

1. Відпрацювання всіх засобів художньої виразності та вдосконалення виконавської майстерності хору під час концертного виступу (державного іспиту).

Орієнтовний перелік художньо – педагогічного репертуару

Мішаний хор

1. Муз. П.Добровольського, сл. Б.Слюшинського “Тарасові думи”;
2. Муз. А.Вівальді “Gloria”;
3. Муз. Вербицького “Літургія”;
4. Муз. Денца “На качелях”;
5. Муз. В.Стеценка, слова народні “”Ой весна, весна”, “О милий мій”;
6. Муз. Т.Свиридова, сл. А.Пушкіна “Зимовий ранок”, “Наташа”, “Зорю б’ють”;
7. Муз. П.Чеснокова “Жертва вечірня”;
8. Муз. Хромушина, сл. Межелайтиса “Серебряный дождь”;
9. Муз. Козицького “Ой коляда - колядниця”;
10. Муз. О.Яковчука “Щедрівка”, “Ой у неділю, рано - раненько”;
11. Муз. М.Лисенка, сл. Комиського “Боже великий, єдиний”;
12. Муз. О.Кошиця “Святий боже”;
13. Муз. К.Свідера “Полонез”;
14. Муз. В.Кравцова “І небо невмите”;
15. Муз. П.Мариконэ “Однажды в Америке”;
16. Моцарт “Lacrymose” з “Реквієму”;
17. Бусто “O magnum misterium”;
18. Муз. Є.Козак “Вівчарик”;
19. В.Степурко “Хвала тобі”;
20. Муз. Ю.Фаліне “Незнакомка”;
21. Муз. Верді “Ты прекрасна ,о Родина наша”;
22. Обр. А.Авдієвського “Зелена діброва”;
23. Муз. С.Рахманінова “Весенние воды”.
24. Муз. Фадєєва “Бог нам прибежище и сила”- концерт.

Жіночий хор

- 25.Р. Бойко «Зимняя дорога» сл. О. Пушкіна
- 26.М. Мусоргський «Гопак» з опери «Сорочинська ярмарка».
27. «Sanctus» з меси До маж.
- 28.Спірічуелс в обр. Д.Джерхарта «Dry bones».
- 29.М.Кармінський, сл. І.Буніна «Чем жарче день».
- 30.Українська народна пісня в обр.М.Леонтовича «Ой сивая зозуленька».
- 31.Українська народна пісня в обр. Садоцької «Скоро, скоро».
- 32.К.Сен-санс, обр. О.Чеботарьової «Лебідь».
- 33.Муз. Уманця, сл. О.Журливої , веснянка «Де ж ти веснонько?».
- 34.Муз.А.Пашкевича, сл. Д.Луценка Українська народна пісня в обробці Ф.Колесси «В гаю зелененьким».
- 35.Г.Форе ,сл. В.Гюго «Метелик та фіалка».
- 36.Російська народна пісня в обр. Ю.Зарицького «Уж ты прялица».

37. М. Шух «И облака плывут».
38. Муз. К. Брюна, сл. Г. Бушора «Парижское танго».
39. Українська народна пісня в обр. М. Колесси «Говорили люди, сусіди».
40. Й. Гайдн «Ой, журавко, журавко».
41. Дж. Ливитт «Festival Sanctus».
42. Муз. О. Пахмутовой, сл. С. Есенина «О Матерь Божья».
43. П'єрт Уусберг «Miserere».
44. Р. Кочанте «Ave Maria».
45. Українська народна пісня в обр. В. Уманця «Пречистая Діва».
46. Карл Дженкінс №10 «Ave verum» з Stabat Mater.
47. Українська народна пісня в обр. В. Другальова «Ой ходила павонька».
48. Закарпатська народна пісня в обр. О. Бондаренка «Порізала пальчик».
49. Г. Гаврилець, переклад для жіночого хору М. Гобдича Колядка «Гой питалася княжа корона».
50. Н. Тефлер №1 «Kyrie».
51. К. Дженкінс Адіємус №2 «Songs of tears».
52. Е. Шатрова «Дождь в ритме босса-новы».
53. А Палао-Редондо «Аве Марія»
54. Аранжировка Марк Шейман «Hail holy queen».
55. Боб Чилкотт «Маленькая джазовая месса» 1. Kyrie. 2. Gloria. 3. Sanctus. 4. Benedictus. 5. Agnus Dei.

Рекомендована література:

Основна

1. Анісімова В. Диригент – хормейстер. – Л., 1976. – 93 с.
2. Асаф'єв Б. Про хорове мистецтво. – Л., 1980. – 150 с.
3. Дмитрієв Л. Основи вокальної методики. – М., 1986. – 120 с.
4. Дмитрієвський Г. Хороведення і керування хором. – М., 1948. – 79 с.
5. Добровольська Н. Вокальні вправи у хорі підлітків. – М., 1959. – 98 с.
6. Єгоров А. Теорія і практика роботи з хором. – Л., 1951. – 233 с.
7. Краснощюков В. Питання хорознавства. – М., 1969. – 96 с.
8. Левандо П. Проблеми хорознавства. – Л., 1974. – 67 с.
9. Локшін Д. Видатні хори і їх диригенти. – М., 1963. – 112 с.
10. Морозов В. Вокальний слух і голос. – М., Л., 1965. – 98 с.
11. Мухін В. Вокальна робота в хорі. – М., 1960 – 75 с.
12. Пігров К. Керування хором. – М., 1964. – 162 с.
13. Птица К. Почерки по техніке дирижування. – М., 1948. – 153 с.
14. Чесноков П. Хор і керування їм. – М., 1952. – 175 с.
15. Попов С. Організаційні і методичні основи роботи самодіяльного хору. – Київ., 1961.
16. Живов В. Хоровое исполнительство: теория. Методика. Практика: Учеб Живов В. Исполнительский анализ хорового произведения. Пособие для студ. Высш. Учеб. Заведений. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2003. – 272 с.

17. Зиновьева Л. Вокальные задачи аутфакта в хоровом дирижировании. – СПб.:»Композитор – Санкт-Петербург», 2007. - 152 с.

Додаткова

18. Коломієць О. Хорознавство. – Київ: Либідь, 2001.

19. Лашенко А. Хоровая культура: аспекты изучения и развития.

20. Попов С. Організаційні і методичні основи роботи самодіяльного хору. – Київ:, 1961.

21. Пазовский А. Записки дирижера.

22. Попов В., Алябьев А. Школа хорового пения. - Москва: Музгиз, 1964.

23. Живов В. Хоровое исполнительство: теория. Методика. Практика: Учеб. Пособие для студ. Высш. Учеб. Заведений. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2003. – 272с.

24. Асафьев Б. О хоровом искусстве/Б. Асафьев .-Л. :Просвещение, 1980-216с.

25. Кузьмина Л. Теория и методика хорового исполнительства: Хрестоматия по специализации 053005 Академический хор/ Л.А. Кузьмина; ПГИМК.- Пермь, 2002.- 155с.

Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік, диференційний залік.

На залік виноситься тільки те, що було предметом вивчення на практичних заняттях, при самостійному вивченні.

Вимоги до заліку (диференційного заліку):

1. Впевнене художньо-осмислене індивідуальне виконання хорових партій з репертуару хору;
2. Професійне, вокальне й художньо-якісне виконання творів у хоровому колективі;
3. Участь у концертних виступах хору.

Вимоги до практичної роботи з хором:

1. Вміти розспівувати хоровий колектив;
2. Самостійне розучування невеличкого хорового твору, або фрагментів творів .
3. Аналіз на розучуваний хоровий твір.

Засоби діагностики успішності навчання .

1. Індивідуальне володіння вокально-хоровими технічними навичками кожним хористом під час виконання хорових партій творів.
2. Емоційне, художньо –осмислене виконання хорових партій творів .
3. Активна творча виконавська майстерність під час концертних виступів.
4. Системний аналіз хорового звучання під час виконання хорового репертуару.
5. Складання плану та проведення репетиційної роботи з хором.
6. Добір вокально-хорових вправ та розспівування хорового колективу.
7. Письмовий аналіз на хоровий твір.

